

1

Unge kriminelle i strafferetten og socialretten

*Jørn Vestergaard**

»Kampen mod ungdomskriminalitet fortsætter og skal intensiveres. Vi skal bruge erfaringerne til at målrette indsatsen til det, der har dokumenteret effekt... «

VK-regeringen, Supplerende regeringsgrundlag 27.08.2003

»Vi er nødt til at vise konsekvens. Der er for meget rundkreds i det danske social- og undervisningssystem og for lidt kontant afklapsning. Vi vil ikke finde os i, at de griner af det danske samfund.«

Anders Fogh Rasmussen

formand for partiet Venstre, pt. statsminister, BT 27.10.2000

For mange lovovertrædere er mødet med strafferetten også et møde med socialretten.¹ Forholdet kan også udtrykkes på den måde, at for beslutningstagerne i strafferetten kommer socialretten i mange tilfælde ind i billedet, og dette kan ske på stort set alle trin under strafforfølgning og fuldbyrdelse af strafferetlige sanktioner. Der kan være tale om et valg mellem anvendelse af det ene eller det andet regelsæt i det videre forløb. Der kan også være tale om integrering af foranstaltninger, sådan at den samlede regulering af indsatsen må findes i såvel strafferetten som socialretten, lovteknisk ofte med henvisning fra førstnævnte til sidstnævnte regelsæt. Og der kan være tale om, at strafferetten og socialretten supplerer hinanden, f.eks. ved at socialretlige foranstaltninger komplementerer de strafferetlige fuldbyrdelsesregler – eller ligefrem kompen-

* Forfatterens artikel dannede baggrund for et oplæg ved Det XIII. Nordiske Kriminallistmøde, Helsingfors, juni 2004.

1. Hovedpunkterne i dansk lovgivning om den strafferetlige og socialretlige indsats over for risikoungdom og unge lovovertrædere er gennemgået i bogen *Strafansvar*, særligt kap. 3, Greve & Vestergaard 2002. Fra strafferetten er der også tætte forbindelseslinjer til andre velfærdsretlige områder, herunder ikke mindst sundhedsretten; se herom f.eks. Koch 1991; Engbo 2001. Se også Rigsadvokatens meddelelse nr. 5. 2003.

serer for problemer genereret af straffesystemet. Forholdet kan også være det, at en strafferetlig foranstaltning har inkorporeret socialretlige elementer eller figurer i kraft af at omfatte en behandlings- eller velfærdsdimension.²

Det er heller ikke ukendt, at socialretten kan have tvangsbetonede eller ligefrem pønale elementer. Forholdet mellem den sociale klient som service-modtager og det sociale system som service-leverandør er grundlæggende set en asymmetrisk magtrelation. Det er i mange sammenhænge klienten, der for at få en ydelse må indordne sig under et givet paradigme, ikke institutionen eller den individuelle socialarbejder.³ Så på mange måder kan det være nærliggende at opfatte strafferetten og socialretten som fætter og kusine.⁴

Det kan være svært nok at etablere og effektuere et system med rent pønale sanktioner på en måde, der i rimelig grad er konsistent og lader sig legitimere i relation til idealer og principper vedrørende retfærdighed, retssikkerhed og personlig integritet. Herom vidner generationers bidrag til såvel den teoretiske som den praktiserede strafferet. Enhver tænkelig model rejser endeløse spørgsmål om en rimelig – ideelt set den rette – balance med hensyn til sanktionernes repressive og præventive elementer. Mange af de samme spørgsmål rejser sig i relation til et hvilket som helst offentligt socialt servicesystem – for myndighedsudøvelse, der har som formål at yde hjælp/støtte/service/behandling, kan aldrig foregå alene på klientens betingelser og i fuld respekt af vedkommendes autonomi og individuelle behov, men vil altid blive udøvet i et univers, hvor det er systemet og dets repræsentanter, der har den endegyldige magt til at definere/diagnosticere/kategorisere/styre/afgøre/kontrollere/reagere. Omdrejningspunktet i socialt arbejde er selvsagt ikke undertrykkelse af klienterne, men hjælp til at blive socialt kompetente, ansvarlige og agtværdige medborgere, dvs. myndiggørelse eller *empowerment*.⁵ Men denne 'medborgerskabs-teknologi' praktiseres ikke i et magtfrit rum.⁶

Ved en *forening* af strafferetlige og socialretlige designs kompliceres problematikkerne yderligere.⁷ Både teoretisk og praktisk indebærer selve kombi-

2. Grundlæggende oplysninger om ungdomskriminalitet i Norden er behandlet i Nord 2000:30. En oversigt over svensk ret findes hos Thunved et al. 2003. Om norsk ret, se Falck 1998; Mørch, Snoek & Syse 1998; Falck & Havik 2000; NOU 2000:12; St.meld. 17, 1999-2000; St.meld. 40, 2001-2002. Finske forhold er belyst af Ungdomsbrottskommissionen, jf. Kommittébetänkande 2003:2. Et komparativt perspektiv på nordisk lovgivning er præsenteret af Hestbæk 1998.
3. Se herom f.eks. Järvinen & Mik-Meyer 2004.
4. Jf. Ketscher 1998.
5. Se Villadsen 2004 s. 194; Andersson 2004.
6. Mange socialarbejdere har dog tilsyneladende en forholdsvis lav bevidsthed herom, og den faglige litteratur er gennemgående påfaldende tavs om problematikken.

nationen en række selvstændige skismaer i relation til foranstaltningernes bagudrettede og fremadrettede aspekter og dermed til adækvans og effektivitet, individualisering og ensartethed, proportionalitet, retssikkerhed etc.

Det er ikke mindst i sager vedrørende socialt og kriminelt tungt belastede unge, at konfliktstoffet manifesterer sig systematisk, både teoretisk og praktisk. For i sådanne sager kommer såvel de strafferetlige som de socialretlige grundhensyn til fuld udfoldelse, og et *clash* er uundgåeligt. Straf og behandling/støtte/hjælp/forsorg er ikke forenelige midler i samme overordnede formåls tjeneste, og en blanding må nødvendigvis fostre modsigelser og praktiske brydninger.⁸ Såvel den teoretiske som den empiriske dokumentation herfor er overvældende og uomgængelig. Ikke desto mindre bygger megen lovgivning på en postulerende og til tider næsten besværgende fusions-tankegang. Behovet for at tro på nytten af at kombinere retributive og opbyggelige elementer i individualpræventive foranstaltninger over for unge lovovertrædere er en realitet på alle niveauer af det kriminalpolitiske beslutningsunivers. De social-psykologiske forklaringer på dette fænomen er komplicerede og skal ikke belyses her.

Fokus i det følgende vil blive rettet mod behovet for at minimere skadevirkningerne af den pønale behandlingsoptimisme og mulighederne for at dæmpe dennes dysfunktioner så meget, at der bliver plads til konstruktive og humane tiltag, som bygger på respekt for menneskelig værdighed og integritet samt grundlæggende retsstatslige værdier.

Nogle vendinger i dansk kriminalpolitik

En periode med humanisering af kriminalpolitikken kulminerede ved udgangen af 1970'erne. Opstramninger i forhold til unge kriminelle blev sat på dagsordenen i midten af 1980'erne af den konservative justitsminister Erik Ninn-Hansen, som bl.a. lancerede tanken om indførelse af såkaldte 'sociale kontrakter' over for unge lovovertrædere, der ikke er kommet ind i et mere fast kriminalitetsmønster.⁹ Efter flere tilløb blev ordningen gennemført med *ungdomskontrakter* som vilkår i forbindelse med tiltalefrafald.¹⁰ Efterlever lovovertræderen de aftalte vilkår, registreres lovovertrædelsen kun på vedkommendes

7. Praksis i forbindelse med velfærdsydelse frembyder selvsagt også mangfoldige selvstændige og specifikke problemstillinger, herunder vedrørende prioritering og metodik. Om de sociale myndigheders praksis i sager vedrørende unge, se en række nyere publikationer fra Socialforskningsinstituttet, f.eks. Bonke & Kofoed 2001; Egelund & André Thomsen 2002.
8. Et kritisk perspektiv på sammenblandingen af straf og behandling er for nylig blevet præsenteret i den svenske betænkning Unga lagöverträdare, 2002.
9. Se nærmere Vestergaard 1991.

Jørn Vestergaard

straffeattest i 1 år, hvor et tiltalefraval med vilkår ellers fremgår af straffeattesten i 2 år.¹¹

Behandling af mindre alvorlige straffesager i såkaldte *konfliktråd* er som koncept et produkt af den humane kriminalpolitik. Her i landet er tanken aldrig kommet til fuld praktisk udfoldelse. I en årrække har en sådan model været praktiseret som forsøg i tre politikredse. Til trods for stærke ønsker fra oppositionen om udvidelse til en landsdækkende ordning er der i regeringens aktuelle budgetaftale imidlertid ikke blevet plads hertil. I andre nordiske lande har man omfattende og positive erfaringer med sådanne ordninger.¹²

Senest er det de mest belastede unge, der har påkaldt sig den største interesse. På dette område blev der i 2001 indført en særlig *ungdomssanktion*.

Ungdomssanktionen

Det bedste, der kan siges om ungdomssanktionen, er nok, at den med sin indgribende karakter er særligt egnet til illustration af de grundlæggende problemer, skismaer og dilemmaer, som manifesterer sig ved udformningen og praktiseringen af foranstaltninger over for socialt belastede unge kriminelle.¹³

Ungdomssanktionen er formelt set et alternativ til ubetinget fængselsstraf.¹⁴ Foranstaltningen idømmes af domstolene efter indstilling fra kommunen. De sociale myndigheder udarbejder deres anbefalinger på grundlag af skøn, og der anvendes ikke videnskabeligt baserede instrumenter til risikobedømmelser. Kommunen har også ansvar for ungdomssanktionens fuldbyrdelse.¹⁵

Målgruppen omfatter alle unge lovovertrædere, som dømmes for 'alvorlig kriminalitet', og som på gerningstiden var mellem 15 og 18 år. Formålet med

10. En tilsvarende ordning er foreslået af den finske Ungdomsbrottskommissionen, jf. Kommittébetänkande 2003:2. I Finland har man i øvrigt en regional forsøgsordning med 'ungdomsstraff', der er en betinget dom med vilkår om 'övervakarsamtal, uppgifter och program som främjar den sociala funktionsförmågan'. Erfaringerne er blandede, se Marttunen & Takala 2002. Alligevel har regeringen i et aktuelt lovforslag lagt op til at gøre ordningen permanent og landsdækkende samt at lade omfatte også aldersgruppen 18-20 årige, jf. prop. 102, 2004.
11. Som justitsminister 1981-82 fik professor, dr. jur. Ole Espersen udvirket, at strafbare forhold begået af børn under 15 år ikke længere blev optaget i Det Centrale Kriminalregister, medmindre det drejede sig om alvorligere forhold. De nugældende bestemmelser herom findes i bkg. 218, 2001, bilag 2, pkt. 11. Ole Espersen har også ved andre lejligheder været foregangsmand i bestræbelser på en selektiv og differentieret anvendelse af straffeattester, se f.eks. et indlæg i Politiken 20. januar 1996.
12. I Finland har Ungdomsbrottskommissionen nu foreslået at gøre ordningen med 'förlikning' landsomfattende.
13. Pladsen her tillader kun en forholdsvis summarisk redegørelse for regler og praksis. For en mere udførlig gennemgang henvises der til Vestergaard 2003a & 2004.

indførelsen af ungdomssanktionen var at sikre en mere 'effektiv og konsekvent' indsats for at 'rette op' på 'den hårdeste kerne af socialt belastede og utilpassede unge'. Den sociale lovgivning gav – og giver stadig – ganske vid adgang til anbringelse i døgninstitution og til anvendelse af andre foranstaltninger, herunder uden samtykke, så behovet for et andet hjemmelsgrundlag var i høj grad diskutabelt.¹⁶

Indholdet i ungdomssanktionen skal være en 'længerevarende' og 'struktureret, kontrolleret socialpædagogisk behandling' med 'konsekvens' og 'et element af fastholdelse'. Den samlede varighed af sanktionen er 2 år. Rammen er ophold på døgninstitution efterfulgt af en ambulans udslusningsfase med tilsyn. Institutionsopholdet indledes på sikret afdeling, typisk i 2 måneder, max. i 1 år. De fleste sikrede afdelinger rummer også unge anbragt efter den sociale lovgivning, nu helt ned til 12 år,¹⁷ samt unge i varetægtsurrogat eller under mentalobservation, så klientellet er meget sammensat, og udskiftningshyppigheden for de anbragte er høj.¹⁸

På grund af dommenes udformning og organisatoriske barrierer tilbringer mange af de domfældte lang tid på sikret afdeling, også selv om de under sagen allerede har været anbragt på denne måde og efter institutionens opfattelse er parate til udslusning. For nogle unge kan anbringelsen i sikret afdeling sikkert betyde en tiltrængt time-out, så de kommer på afstand af deres hidtidige miljø og falder til ro; men et ophold af længere varighed er en klar belastning og opleves som en straf. I nogle tilfælde er det formentlig helt unødvendigt, at

14. Sanktionen har hjemmel i straffeloven, jf. en ny bestemmelse i strl. § 74 a. Supplerende regler er fastsat i den sociale lovgivning, jf. lov om social service § 58, stk. 2. Afledte ændringer blev foretaget i straffelovens § 88, stk. 5, § 89 a, § 95 og § 97, stk. 2, nr. 1. Med nævnte lov 469, 2001 blev der indsat en ny bestemmelse i lov om social service § 58, stk. 2. Se i øvrigt magtanvendelsesbekendtgørelsen, bkg. 620, 2001 § 4, nr. 6, § 5, stk. 4 og 5, § 8, stk. 7; Socialministeriets vejledning om servicelovens regler om særlig støtte til børn og unge, vejl. 4 af 16. januar 2002 pkt. 81-85 (handleplaner), pkt. 86-90 (ungdomssanktionen) samt pkt. 247 (finansiering).
15. I andre lande er det kriminalforsorgen, der udreder spørgsmålet om sanktionsvalg og har ansvar for fuldbyrdelsen, hvilket næppe svækker professionalismen i tilgangen eller de unges retssikkerhed. I nogle politikredse har man ønsket at inddrage kriminalforsorgen for at få udarbejdet personundersøgelser, hvilket også er sket i en del af de afgjorte sager. Se herom Socialministeriets vejledning om særlig støtte til børn og unge, vejl. 4 af 16. januar 2002 pkt. 81. I Odense og visse andre steder forelægges nogle sager for et tværsektorielt samråd for kriminelle unge. Kriminalforsorgen er efter det oplyste ikke indstillet på i en eventuel personundersøgelse at udtale sig om den unges egenhed til at modtage en ungdomssanktion.
16. De sociale myndigheder har i praksis været tilbageholdende med hensyn til institutionsanbringelse uden samtykke. Til gengæld har Danmark nordisk rekord med hensyn til mere eller mindre frivillige anbringelser. Se nærmere Hestbæk 1998.

observationsfasen foregår i sikret institution. Efter afsluttet observation må nogle af de unge vente meget længe på overførsel fra sikret afdeling til almindelig døgninstitution, i enkelte tilfælde i op til et halvt år eller længere. Ofte foregår overførsel til åbent regi ret hovedkulds og uden passende inddragelse af den unge.¹⁹ Der er mangel på anbringelsesmuligheder, som er velegnede til de vanskeligste unge. Kun i begrænset omfang er åbne pladser øremærket til unge med ungdomssanktion, og institutionerne har ikke modtagepligt.

Den samlede varighed af institutionsopholdet er som udgangspunkt 1 år og 6 måneder. Efter ny kriminalitet kan sanktionen og den samlede opholdstid forlænges med op til 6 måneder. Sanktionen kan ikke konverteres til fængsel, så den unge kan ikke 'provokere sig ud af' sanktionen.

Varetægtstid fradrages ikke i den samlede længstetid for sanktionen. Den domfældte har ikke mulighed for prøveløsladelse.

Det forventede antal domme til ungdomssanktion var ca. 35 årligt. Det faktiske antal domme er blevet det dobbelte, dvs. ca. 60 årligt.²⁰ Mere end halvdel af de domfældte har en anden etnisk baggrund end dansk.

Mange af de unge er dømt for alvorlig og/eller omfattende kriminalitet, til dels personfarlig. I nogle sager er kriminaliteten dog mindre alvorlig, og samlet set er der betydelig variation med hensyn til strafværdighed. Nogle kommuner og nogle dommere har kun begrænset erfaring med disse sager, hvilket ikke bidrager til en ensartet praksis.

I mange sager har de unge massive sociale og personlige problemer, og der har forud for dommen været iværksat diverse foranstaltninger efter den sociale lovgivning. I disse sager er der et helt åbenbart behov for støtte til indlæring og personlighedsudvikling, både af praktiske, boglige og sociale færdigheder. I en del sager er det imidlertid langt fra iøjnefaldende, at der på et tidligere tidspunkt i den unges tilværelse er anvendt hensigtsmæssige, målrettede og konsekvente hjælpeforanstaltninger. Dommen til ungdomssanktion er derfor udtryk

17. I den sociale lovgivning er den generelle aldersgrænse for anbringelse i sikret afdeling pr. 1. juni 2004 sat ned fra 15 år til 12 år, jf. ændring ved bkg. 399 27. maj 2004 af magtanvendelsesbekendtgørelsens § 5, stk. 1. Derved er den kriminelle lavalder reelt sat ned administrativt, men uden de retsgarantier, som i straffeprocessen er knyttet til en frihedsberøvelse.

18. Antallet af sikrede pladser er på kort tid blevet fordoblet til ca. 88 på landsplan. Det er i øvrigt vedtaget at oprette 15 supersikrede pladser til meget voldelige unge, 10 sikrede pladser til børn under 15 år og 20 særlige pladser til unge med anden etnisk baggrund end dansk.

19. Se nærmere Andersen et al. 2004; André Thomsen et al. 2003.

20. Også i Sverige har man kunnet iagttage en klar tendens til 'net-widening' i relation til unge lovovertrædere, se således Granath 2002; Levin 1998; Victor 1995. Indførelse af sanktionen 'sluten ungdomsvård' i 2000 betød således en syv-dobling af frihedsberøvede unge.

for et drastisk spring i indgrebsintensitet i den individuelle sag. Det er påfaldende, at der ikke på forudgående stadier er iværksat adækvate foranstaltninger, og idømmelsen af en ungdomssanktion fremstår i disse sager som en ulogisk eskalering af indsatsen. Generelt er det et paradoks at prioritere ressourcer til en indsats, der først intensiveres, når det i mange tilfælde er alt for sent.

Nogle af de domfældte har et meget lavt intelligensniveau eller er ligefrem mentalt retarderede. Nogle er stærkt karakterafvigende. Nogle har misbrugsproblemer. En ikke ubetydelig del har alvorlige psykiske problemer.²¹ I nogle tilfælde har der ikke foreligget fyldestgørende oplysninger på domstidspunktet, i andre er der blevet idømt ungdomssanktion til trods for markante kontraindikationer, og den efterfølgende screening på de sikrede afdelinger er ikke systematisk. Anbringelse af disse unge i en socialpædagogisk døgninstitution er efter omstændighederne en utilstrækkelig eller helt inadækvat foranstaltning, som kan være en særdeles alvorlig belastning både for dem selv og omgivelserne med ganske negative resultater til følge.²² Personalet er ikke rustet til at håndtere massive psykiske lidelser eller misbrugsproblemer, hverken i forhold til behandling eller til orden og sikkerhed. Oplevelsen af, at klienter har et socialt funktionsniveau svarende til mindre børns, kan bidrage til at skabe en oplevelse af legitimitet med hensyn til iværksættelse af tvivlsomme tvangsmæssige tiltag. Udadreagerende unge med behandlingskrævende psykiske problemer undergives restriktioner i stedet for behandling, ultimativt ved overførsel til arresthus eller psykiatrisk voksenafdeling. For de øvrige anbragte unge har fejlanbringelserne den virkning, at de konstruktive elementer i det socialpædagogiske projekt undermineres.

For nogle af de unges vedkommende burde andre foranstaltninger have været iværksat i det sociale system eller i psykiatrien. For andre findes der aktuelt ingen adækvate foranstaltninger, og det er omdiskuteret og uafklaret, hvilke alternativer, der bør etableres, og i hvilke regier. Der er indgået politisk aftale om udbygning af børne- og ungdomspsykiatrien; men der peges også på et behov for oprettelse af sikrede afdelinger med særlig psykiatrisk bemanding og kompetence i misbrugsbehandling. Etablering af et mobilt team af psykiatere og psykologer som støtte for døgninstitutionerne har været nævnt. Der er indgået politisk aftale om en særlig supersikret afdeling. En institution med udvidede magtbeføjelser til anbringelse af 'hardcore' karakterafvigende unge har været foreslået, eventuelt under kriminalforsorgen (et 'pædagogisk arrest-

21. Jf. Gosden et al. 2003. Tilsvarende problemer er fundet i en finsk undersøgelse af domme til ungdomsstraf, jf. Martunen & Takala 2002. Ungdomsbrottskommissionen har da også foreslået, at 'mental- eller misbrukarvård' skal kunne udgøre en væsentlig del af en revideret ordning med 'ungdomsstraff'.

22. Sundoph & Mauritzen.

Jørn Vestergaard

hus'). Og en generel udvidelse af magtbeføjelserne på de sikrede afdelinger er under overvejelse.

Institutionernes beredskab er gennemgående også bristfældigt, når det drejer sig om at klare aggressiv og voldelig adfærd samt modvirke rømninger og behandlingssammenbrud. Den domfældte kan ikke fremprovokere en konvertering af ungdomssanktionen til en fængselsstraf, dvs. blive 'smidt ud af' sanktionen; men den unge kan godt blive 'smidt ud af' en bestemt institution, og efterfølgende placering volder ofte problemer med brudt behandlingskontakt til følge.²³

Eskalering af indgrebsintensiteten

Dom til ungdomssanktion er en væsentligt mere indgribende, langvarigt og skønsbetonet foranstaltning end dom til ubetinget fængsel efter tidligere praksis. Begrundelsen for skærpelsen er først og fremmest den behandlingsintention, som sanktionen hviler på.²⁴

Efter tidligere praksis blev fængselsdømte unge som regel slet ikke sendt i fængsel, men anbragt i sociale institutioner, i hvert fald for en væsentlig del af straffetiden. Sådan havde regler og praksis udviklet sig efter Danmarks tiltrædelse af FN's børnekonvention i begyndelsen af 1990'erne. Opholdstiderne var korte, typisk nogle få måneder. Forskydningen fra dom til ubetinget fængsel over til ungdomssanktion er især sket i området for straffetider på op til ca. 3 måneder.

Mange domfældte giver udtryk for, at de hellere ville i fængsel end idømmes ungdomssanktion.²⁵ De unges præferencer kan til dels bero på, at det giver mere status og prestige i ungdomsgruppen at komme i spjældet end at blive dømt til terapi. Indstillingen kan også til dels skyldes, at utilpassede unge er trætte af socialpædagoger og demotiverede med hensyn til at indgå i terapeutiske udviklingsforløb, eller at de ligger under for den velkendte naive tro på positive effekter af fysisk afstraffelse og andre strenge og voldelige opdragelsesmetoder. Dette er imidlertid ikke hele forklaringen.

Rent objektivt udsættes unge, der dømmes til ungdomssanktion, for en særdeles indgribende foranstaltning, som er langt strengere end den dom til ubetinget fængsel, som formelt set er alternativet. Diskrepansen bliver særligt

23. Det er velkendt, at afbrydelser, instabilitet og inadækvat placering modvirker en positiv udvikling, jf. Andreassen 2003; Vinnerljung et al. 2001; Levin 1998; Hestbæk 1997; Sarnecki 1996; Daleflod 1996. Se i øvrigt Andersen et al. 2004 om den yo-yo-effekt, som praksis med hensyn til overførsel og tilbageførsel indebærer.

24. Se således Rapport om ungdomskriminalitet s. 127.

25. Dagbladet BT har ligefrem kørt kampagnejournalistik om unge kriminelle med indvandrerbaggrund på historien om Isam, en ung palæstinenser, som foretrak at blive smidt i fængsel frem for at blive idømt ungdomssanktion. Artiklerne blev fulgt op med en bog om Isams historie.

iøjnefaldende, hvis der i samme sag er domfældte over 18 år, som 'slipper med' fængsel. Omvendt kan der – i samme eller andre sager – være andre domfældte, som dømmes til ungdomssanktion, men for langt mere omfattende og/eller alvorlig kriminalitet.

De magtbeføjelser, som en dom til ungdomssanktion tillægger det sociale system, er særdeles vidtgående og ubestemte, hvorved grundlæggende hensyn til retssikkerheden sættes på en hård prøve. Kriterierne for tildeling af begünstigelser og iværksættelse af restriktioner er overordentligt vage. Dette er ikke bare tilfældet med hensyn til overførsel fra sikret regi til almindelig døgninstitution og senere til ambulansetilsyn, men også i relation til spørgsmålet om tilbageførsel. Udøvelse af magt er reguleret administrativt i bekendtgørelsesform, hvilket står i skarp kontrast til den lovmæssige regulering, som i 2000 blev gennemført med hensyn til straffuldbyrdelse, og til den nylige lovfæstelse af reglerne om straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under den kriminelle lavalder.²⁶ Det sociale system er i øvrigt slet ikke professionelt gearret til at varetage de hensyn til proportionalitet og retssikkerhed, som der er tradition for at fokusere på i kriminalforsorgen og resten af straffesystemet.²⁷ Dette er i særlig grad problematisk i forbindelse med institutionsforløb, hvor den domfældtes forhold og vilkår i høj grad bestemmes af en individualiseret og subjektivt præget bedømmelse af vedkommendes evne og vilje til at 'rette op' på sin situation.²⁸ Erfarne klienter lærer betydningen af at kunne begå sig i de forhandlingssituationer, som defineres og administreres af institutionen. De socialt begavede klienter tilegner sig let koderne, mens de svagere har svært ved at leve op til systemets forventninger. Omstillingsparathed er måske kun til pynt og stikker ikke dybere. Adfærden på institutionen bliver et slalomløb igennem systemets normer, og de svagt udrustede står ikke distancen.

Udformningen af regelsættet omkring ungdomssanktionen afspejler en – genopvakt tiltro til, at kriminelle kan resocialiseres ved hjælp af restriktioner, anbringelse på institution og behandling under tvang. Man kunne tro og håbe,

26. Lov om fuldbyrdelse af straf mv. 432 af 31. maj 2000, hhv. lov 443 af 9. juni 2004 om ændring af retsplejeloven.

27. Det fortjener en nærmere overvejelse at flytte ansvaret for fuldbyrdelsen af strafferetlige foranstaltninger over for unge fra den sociale sektor til kriminalforsorgen, sådan som man kender eksempler på fra andre lande.

28. Også på kriminalforsorgens område kendes problematikken mere end vel. Regler og praksis vedrørende prøveløsladelse er i tiltagende grad blevet en klar illustration heraf, efterhånden som andelen af afslag på løsladelse efter udståelse af to tredjedels tid er vokset markant, se herom Vestergaard 2001. Problemstillingen er for nylig blevet yderligere accentueret med indførelse af en adgang til prøveløsladelse efter halv tid af dømt, der 'har ydet en særlig indsats for ikke på ny at begå kriminalitet, herunder ved at deltage i behandlings- eller uddannelsesforløb', jf. strl. § 40 a; se herom Engbo 2004. En 'noget-for-noget' praksis bliver let 'ingenting-for andre'.

at denne neo-behandlingsoptimisme var udtryk for en mere sofistikeret forståelse af de relevante sammenhænge end den modernitetens behandlingsoptimisme, som prægede første del af forrige århundrede, og som af gode grunde blev afskrevet som uholdbar både ud fra sit eget rationale og i lyset af et konkurrerende – såkaldt neo-klassicistisk – paradigme, der satte almenprævention, strafværdighed og proportionalitet i forgrunden frem for individualprævention, behandling under tvang og tidsbestemthed. Men ungdomssanktionens grundlæggende rationale er ikke nyt eller anderledes end den ideologi, som børneværnets institutioner og ungdomsfængslet byggede på for hundrede år siden og et stykke tid derefter.²⁹

Ungdomssanktionens defekte rationale

Det grundlæggende problem med ungdomssanktionen er, at der ikke eksisterer en konkretiseret, koherent og bæredygtig vision for, hvad foranstaltningens indhold egentlig skal være. Der savnes såvel et kundskabsmæssigt som et etisk fundament under en ordening, der indebærer særdeles vidtgående og skønsbetonede indgreb i den personlige frihed og integritet, som udsætter unge lovovertrædere for pønale reaktioner, der er markant strengere end tariffen over for voksne kriminelle, og som frembyder store problemer i relation til grundlæggende retssikkerhedshensyn.

Lovgivningsmagten og de fuldbyrdende myndigheder har fastlagt de ydre, strukturelle og kapacitetsmæssige rammer for sanktionen, herunder kompetenceplaceringen, indgrebenes varighed, anbringelsesstedernes art, reaktionsmulighederne, etc. Men en nærmere overvejelse over og fastlæggelse af, hvad 'en struktureret, kontrolleret socialpædagogisk behandling' skal gå ud på, hvis man skal gøre sig håb om, at indsatsen 'retter op på' den unge, har man ikke foretaget. Man har satset betydelige ressourcer på at udbygge og indrette institutionspladser og forsyne dem med personale. Man har i loven pålagt kommunerne at udarbejde individuelle handleplaner for den enkelte unge.³⁰ Men man har henskuet det til mere eller mindre lokale initiativer i de enkelte dele af systemet at få rammerne i det generelle koncept udfyldt.

De unge anbringes under restriktive forhold i forholdsvis lange perioder med det formål at gennemgå en behandling, som ikke er nærmere defineret, og

29. Om den historiske oprindelse og udvikling af børne- og ungdomsforsorgen og dens institutioner i de nordiske lande, se Stang Dahl 1978/1992 (Norge); Grothe Nielsen 1986 og Løkke 1990 (Danmark); Levin 1998 og Svensson 1998 (Sverige). Se tillige Platt 1977; Rothman 1971 & 1980. Om ungdomsfængslets historie, se Kyvsgaard 1977.

30. Praksis med hensyn til handleplaner er usikker og uensartet, og i nogle tilfælde savnes handleplanen helt. Politikere i Folketinget har med god grund efterspurgt præcise, konkrete og realistiske handleplaner, som systematisk skal følges op og efter behov justeres i samarbejde med den unge. Fra folketingsåret 2003-04, se i øvrigt behandlingen af beslutningsforslagene B 75, B 117, B 131, B 202, B 203 samt af lov 129, 2004.

som man ikke kender virkningen af. Der forudsættes et paradigmeskift med hensyn til den social-pædagogiske tilgang; men der er stor usikkerhed om, hvad det i teori og praksis betyder at bevæge sig fra en anti-autoritær, dialog- og motivations-orienteret pædagogik til en 'konsekvens-orienteret pædagogik'. Konsekvens kan jo indebære mange, helt forskelligartede reaktioner. I den ene ende af spektret fører konsekvens til rigid og ensidig regel-baseret diskvalifikation, opgivelse, indberetning og straf – i den anden ende til relations-pædagogisk opjustering og intensivning af personorienteret omsorg og støtte.

Medarbejdernes faglige og personlige holdninger til udøvelse af kontrol og magt er i øvrigt meget uensartede.³¹ Denne uklarhed medfører bl.a., at personalet på institutionerne har store problemer med at forklare de domfældte, hvad projektet egentlig går ud på.³² Efter det foreliggende har både ansatte og klienter overvejende den – helt uholdbare, men forståelige – opfattelse, at det grundlæggende formål med ungdomssanktionen er at straffe, ikke at behandle.³³ Særlig udtalt er personalets famlen nok på de sikrede afdelinger, hvor beredskabet til en systematisk behandlingsindsats har været svagt og tilfældighedspræget, dels på grund af institutionernes sikringsfunktion, dels på grund af vanskeligheder med at opnå stabilitet i bemanningen. Forvirringen er ikke ligefrem befordrende for et konstruktivt forløb.

Ungdomssanktionen blev skabt på meget kort tid som det resolute svar på problemet med de utilpassede unge, da dette manifesterede sig i offentligheds bevidsthed med nogle sager om andengenerations-indvandrere i sommeren 2000, herunder især et par sager om såkaldt gruppe-voldtægt. Sagerne forstærkede de velkendte krav om sænkning af den kriminelle lavalder, straksdomme, straks-afsoning og andre ønsker om øget repression. Denne proces er i sig selv et interessant eksempel på tendensen til, at kriminalpolitikken præges af signallovgivning, der tages i brug for at vise politisk handlekraft og kontrol.³⁴ Sådanne initiativer og aktiviteter kan efter omstændighederne være mere eller mindre velbegrundede og legitime; men de kan også tage en helt gal retning, hvilket ikke mindst beror på et medieskabt pres på politikerne, som med eller mod deres personlige overbevisninger drives ud i en kollektiv, overdreven *pay back* tænkning.³⁵

Da ungdomssanktionen blev kreeret, var der ikke tid til eller interesse for at basere nyskabelsen på systematiske forskningserfaringer. Det er en trist konstatering, men det ville selvsagt være naivt at forvente en sådan rationalitet, så

31. De ansattes faglige forudsætninger er i øvrigt særdeles varierende, og personaleudskiftningen er ganske betragtelig.

32. Jf. Andersen et al 2004 s. 158, smh. Levin 1999 s. 173.

33. Jf. André Thomsen et al. 2003 s. 34; Sundoph & Mauritzen 2004 s. 19.

34. Om kriminalpolitikken som middel til sikring af systemlegitimitet, se Mathiesen 2000; Cohen 1985; Rothman 1971.

det får så være. Værre er det egentlig, at de relevante myndigheder heller ikke efter indførelsen af ungdomssanktionen har taget ansvar for på en systematisk måde at få det bedst mulige ud af konceptet ved at udmønte intentionerne på en sammenhængende og forsvarlig måde.

Kommunerne, institutionerne og de enkelte medarbejdere må improvisere sig frem på basis af varierende tradition, praksis, erfaring, ideologi, fagetik, ressourcer etc. Anbefalinger af sanktionsvalg, valget af institution og restriktioner samt den konkrete behandlingsindsats beror i det væsentlige på subjektive vurderinger og de placeringsmuligheder, som er til rådighed på et givet tidspunkt. I bedste fald er der tale om lokale metodeudviklingsprojekter, herunder med henblik på bedre screening for psykiatriske problemer.³⁶

Den kritiske, græsrods-prægede del af det socialpædagogiske fagmiljø forsøger heroisk at frigøre sig fra fortidens berøringsangst i forhold til magt- og myndighedsudøvelse som uomgængeligt element i metodikken og at udvikle en ny bevidsthed om empatisk, legitim og konstruktiv autoritetsudøvelse i personlige og lokale relationer, men tager kompromisløst afstand fra standardisering og centralisering af metoder.³⁷

På alle niveauer savnes der gennemgående et vidensbaseret perspektiv, overordnet styring og løbende opfølgning.³⁸ For den enkelte medarbejder er den daglige opgave en krævende personlig og faglig udfordring, og risikoen for nederlag og hurtig udbrænding er stor.

Enkelte amter og institutioner har udarbejdet principprogrammer, men i almindelighed eksisterer der ikke empirisk baserede visiteringskriterier, standardiserede beskrivelser af arbejdsmetoder eller 'god praksis', endsige differentierede behandlingsprogrammer og manualer, for ingen instans har taget samlet ansvar for udarbejdelse af sådanne. I lyset heraf kan der selvsagt ikke foretages en systematisk forskningsmæssig resultatkontrol eller sammenligning af programmer og resultater.

Behovet for evaluering og empirisk forskning har egentlig heller ikke påkaldt sig synderlig interesse.³⁹ I takt med tidens toner er der ganske vist støttet og rekvireret nogle spredte undersøgelser.⁴⁰ Dette kan i bedste fald være bedre

35. Fænomenet er velkendt også i andre nordiske lande, f.eks. i forbindelse med nogle sager om unges voldskriminalitet i Finland sommeren 2001. Om svenske forhold, se Estrada 1999 & 2001. Vedrørende kriminalpolitik som produkt af stemningsbølger, se desuden Vestergaard 2003b; Balvig 2000b & 2003; Andersson 2002; Laursen 2001; Garland 1996 & 2001; Levin 1998; Victor (ed.) 1995; Goode & Ben-Yehuda 1995; Sparks 1995; Cohen 1972. Om kriminalitet i danske medier, se Lund 2003.

36. F.eks. i Fyns Amt. Københavns Kommune har oprettet en sanktionsafdeling og iværksat en særlig personaleuddannelse, se nærmere www.kk.dk/praxis.

37. Se således Lihme 2004; jf. Villadsen 2004 s. 211 ff.

38. Jf. Bonke & Kofoed 2001.

end ingenting, men kan også bidrage til at legitimere og tilsløre, at man spiller hasard med den enkelte unges tilværelse. For såvel den lovgivningsmæssige udformning af rammerne om ungdomssanktionen som den konkrete udmøntning af dommene er i åbenbar og eklatant strid med de grundlæggende forskningserfaringer, som faktisk findes. De unge lovovertrædere og de sociale medarbejdere er taget som gidsler i et moralsk korstog og et perspektivløst eksperiment baseret på medieskabte folkestemninger. Det er hverken de unges eller almenhedens bedste, der varetages, og de vilde unge må endnu engang betale prisen for nogle kortsigtede politiske positionerings- og markeringsbehov.

Før vedtagelsen af ungdomssanktionen gav en række socialarbejdere og faglige organisationer med god grund udtryk for modvilje mod et koncept, der indebærer en sammenblanding af straf og behandling. Efterfølgende har man efterlyst retningslinjer for indsatsen, men ingen fået. Den utaknemmelige opgave, man er blevet pålagt, er på samme tid bunden og modsætningsfyldt. At der stadig savnes en konkretisering af udfyldningen og udmøntningen, er egentlig logisk nok. En motor, der er konstrueret af rustne stumper, som ikke passer ordentligt sammen, kan ikke tunes. Og det er mere end tvivlsomt, om den overhovedet kan drive køretøjet frem. For den er produceret og markedsført under falsk varebetegnelse. Den misvisende behandlings-etikette tilslører, at ungdomssanktionen først og fremmest er kendetegnet ved indgribende tvang og alvorlige pønale elementer, som i mange tilfælde rækker langt ud over, hvad strafværdigheden af den begåede kriminalitet i sig selv kan begrunde.

Sammenfattende kan de væsentligste problemer i forbindelse med ungdomssanktionen opregnes således:

- usikkerhed om sanktionens *indhold* (paradigme, substans, funktionsmåde, effekt);
- usikkerhed om *anvendelsesområde* (kriminalitetskrav, social profil);
- usikkerhed om den individuelle doms *konkretisering* (både indhold og koncipering);
- usikkerhed om principper for udmøntning og *fuldbyrdelse* (sikring, døgnanbringelse, udslusning til ambulant regi, overgang til efterværn);
- ufleksible *ydre rammer* (længstetider, institutionstyper, reaktioner ved sammenbrud);

39. Kontrasten er markant i forhold til evalueringsintensiteten på de videregående uddannelser, f.eks. den juridiske, hvor optagelse er frivillig, mål, metoder og resultater er relativt veldokumenterede, og succesraten er høj og velkendt.

40. Bl.a. skal sektorforskningsinstituttet SFI, et amtligt metodecenter og et forskerteam fra Psykologisk Institut AAU belyse, hvad der egentlig foregår, og Justitsministeriets forskningsenhed skal opgøre, hvordan det går med tilbagefaldet i kriminalitet.

- Generelt set *kan* kriminelt recidiv reduceres med en systematisk indsats, *men* kun relativt lidt:
 - lav gennemsnitseffekt: + .09 (dvs. ca. 10%)
 - stor variation i resultater (både positive og negative)
 - dårligste effekt: - .40
 - bedste effekt: + .80
- Alt andet lige er resultaterne dårligst ved anbringelse på institution.
- Af kontrollerede studier viser op mod 1/3 negativ effekt.
- Såvel institutionstype, behandlingsindsats som klientsammensætning spiller ind.
- Dårlig implementering og manglende behandlingsintegritet giver dårligt resultat.
- Nogle unge bliver mere antisociale og kriminelle på grund af institutionsanbringelse.
- Risikoen for negativ smitte-effekt ved opsamling af utilpassede unge og identifikationen med anti-sociale subkulturer er markant.⁴³
- Rømninger og andre behandlingssammenbrud underminerer indsatsen.⁴⁴
- Positive effekter er ofte temporære og aftager efter institutionsopholdet.

Ligegyldigt, hvad man gør med utilpassede unge, fortsætter de fleste af 'øjeblikkets børn' med at vælge subkulturenes flade vand, hvor de kan bunde, frem for normalitetens dybe vand, som de ikke formår at svømme i.⁴⁵ Men i lyset af nyere forskningsresultater er det ikke omsonst at iværksætte en social-pædagogisk indsats på grundlag af forskningsbaserede behandlingsprincipper. Sådanne skal bl.a. tage højde for, at unge med alvorlige adfærdsproblemer ikke er en homogen gruppe, ikke har identiske behandlingsbehov, og ikke har lige gode eller dårlige prognoser. En canadisk forskningsgruppe har udviklet følgende principper for en målrettet indsats:⁴⁶

- Risikoprincip/målgruppe:
 - indsatsens intensitet skal matche den unges risiko-niveau
 - intensiv indsats kan (kun) have positiv effekt for højrisiko-unge
- Behovsprincip/behandlingsmål (påvirkning af konkrete kriminogene behov):
 - indsatsen bør koncentreres om specifikke dynamiske risikofaktorer, f.eks.:
 - antisociale attituder, misbrug, aggressiv og asocial adfærd,

43. Jf. Levin 1998.

44. Jf. Vinnerljung et al. 2001.

45. Sprogbruken er inspireret af Lihme 2004.

46. Se bl.a. Andrews et al. 1990a, 1990b og 1994.

Jørn Vestergaard

- kundskabsbrist, problemer relateret til arbejdsmarkedet,
- dårlige familieressourcer og -relationer, negativ subkulturel tilknytning
- Responsivitetsprincip/metoder:
 - indsatsen bør være struktureret og differentieret efter den unges personlige forudsætninger, behov og indlæringsstil
 - varianter af kognitiv adfærdsterapi og social læringsteori er relevante del-elementer

For systematiske og konsistente programmer, der følger de nævnte principper bliver den gennemsnitlige effekt med hensyn til reduktion af kriminelt recidiv:

- i institution: + .20
- uden for institution: + .35

For andre programmer bliver den gennemsnitlige effekt:

- i institution: - .15
- uden for institution: - .04

Grundlæggende er de unges tilpasnings-potentiale ganske vist begrænset, og risikoen for kontrolskader (institutionalisering, de-socialisering) er betydelig. Der er dog næppe tvivl om, at man i den sociale sektor kan lære ganske meget af de senere års erfaringer med den form for udvikling af sociale netværk, livshåndtering og overlevelsesstrategier, som man bl.a. har iværksat for grupper af indsatte i nogle af de nordiske fængsler. Sådanne programmer kan omfatte misbrugerrehabilitering, uddannelse og arbejdsstræning, aktivitets- og diskussionsgrupper, motion, arbejde og udarbejdelse af en personlig handleplan. Den sociale sektor kan også med fordel anvende metoder til kognitiv adfærdsmodificering samt struktureret og interaktiv gruppeterapi på mere systematisk vis.

Efter alt foreliggende må indsatsen rette sig særdeles målrettet imod, at den unges færdigheder og beredskab skal kunne fungere ude i det almindelige samfund, have social bæredygtighed.

I sammentrængt form kunne et sæt forskningsbaserede anbefalinger for behandling af risiko-ungdom se således ud:

- *Straf skal ikke* være i fokus; men når sanktionen er strafferetlig, bør elementære hensyn til *proportionalitet* og *retssikkerhed* tilgodeses.
- Mental *retardering*, *lavt intelligensniveau* og alvorlige *psykiatriske problemer* bør udredes og behandles adækvat.

Unge kriminelle i strafferetten og socialretten

- Anbringelse i *institution* og *isolation* fra samfundet skal så vidt muligt undgås, men kan være en nødvendig *sidste udvej*. En anbringelse skal være *tidsbegrænset* og *forholdsvis kort*.
- Et socialpædagogisk/psykologisk *behandlingsprogram* bør være *adækvat*, *teoretisk veldefineret* og *metodisk struktureret*.
 - Indsatsen skal være multisystemisk og specifikt rettet mod modificering af risikofaktorer og opbygning af positive kompetencer/relationer.
 - *Multimodale tiltag* med en flerhed af komponenter, metoder og teknikker anbefales.
 - Teorier om *kognitiv adfærdskorrektion* og *social kompetencelæring* er *relevante*, om end *ikke tilstrækkelige* komponenter i indsatsen.
 - Indsatsen skal være *tilpasset* den individuelle unges person og mentale kapacitet.
- Institutionen skal have et *adækvat beredskab* for at kunne klare aggressiv adfærd, moderere negativ gruppeindflydelse og mobning samt modvirke rømning og behandlingssammenbrud.
- Personaleindsatsen skal være *fagligt kompetent*, *fokuseret* og *konsistent*.
- Den formelle *kontrol* af den unge og tildelingen af *autonomi* skal være i balance (*firm & fair*).
- De *pårørende* og *nærmiljøet* skal involveres aktivt (à la MST).⁴⁷
- *Opfølgning* og *efterværn* skal prioriteres som integreret behandlingselement.
- Effektiv *supervisering* / *registrering* / *dokumentation* / *evaluering* / *auditering* skal sikre programmets *kvalitet* / *integritet* / *fidelity*.⁴⁸

I sig selv er anbefalinger jo intet andet end abstrakte idealer. I bedste fald kan anbefalinger forbedre praksis. Men ofte kun til en vis grad. Og i værste fald kan konstruktive idealer ligefrem leve deres eget liv og tilsløre, at de befinder sig på lang afstand af en meget mere grumset og dyster virkelighed.

Selv en konsekvent efterlevelse af de omtalte behandlingsprincipper og en efterkommelse af de opstillede anbefalinger ville selvsagt ikke kunne legitimere hvad som helst. De positive resultater kan kun opgøres som gennemsnit.

47. Multi-Systemic-Therapy.

48. På en række socialretlige områder er der fastsat bestemmelser om kvalitetssikring, se således bkg. 398, 2004 om kvalitetsstandard for social behandling for stofmisbrug efter § 85 i lov om social service, jf. vejl. 47 af 26. maj 2004 samt skr. 9247 af 1. juni 2004. En forudsætning for kvalitetssikring af et behandlingsprogram er selvsagt, at der i egentlig forstand er tale om et sådant, og at indsatsen samt de værdier og normer, som denne bygger på, kan beskrives.

For et betydeligt antal domfældte/klienter kommer der ikke noget godt ud af indsatsen, og for mange bliver situationen kun værre. Dette bør til stadighed tages i betragtning ved udformningen af sanktioner og foranstaltninger. Rammerne om den nyligt indførte ungdomssanktion er under alle omstændigheder urimelige og bør i det mindste ændres, således at hensynene til proportionalitet og retssikkerhed tilgodeses i langt højere grad end for nærværende.

Det er i den forbindelse tankevækkende, at Sverige i 1999 indførte sanktionen *sluten ungdomsvård*,⁴⁹ der har samme målgruppe som den danske ungdomssanktion, men som er i langt bedre overensstemmelse med sædvanlige strafudmålingshensyn. Retten fastsætter en anbringelsestid, som skal stå i rimeligt forhold til den ellers forskyldte fængselsstraf. Rammen går fra to uger indtil fire år. Retten skal tage i betragtning, at domfældte ikke har adgang til prøveløsladelse, og tid tilbragt i varetægt eller surrogat herfor fradrages. Den faktiske anbringelsestid må ikke overstige den straffetid, som ellers ville blive afsonet i fængsel. Sanktionen indledes ligesom den danske med et ophold i sikret afdeling, men dette skal snarest muligt afløses af anbringelse i almindelig døgninstitution.⁵⁰

Uanset udformningen af rammerne omkring ungdomssanktionen bør der fra ansvarlig side under alle omstændigheder skabes sikkerhed for, at foranstaltningen får et indhold, som er i overensstemmelse med den forskningsbaserede kundskab, som faktisk er tilgængelig.

Generelle dilemmaer i socialt arbejde

En række fagetiske dilemmaer og praktiske problemer vil bestå også i tilfælde af, at de ovenfor fremsatte anbefalinger for indsatsen over for unge lovovertrædere realiseres helt eller delvist.⁵¹ Relationen mellem den individuelle klient og behandlingssystemet er i almenhed præget af en række strukturelt betingede vilkår og paradokser, som også i høj grad manifesterer sig, når klientrelationen har en pønål forankring.

- 1) Idealet er at anlægge et helhedssyn på individets samlede situation; men tendensen til at fokusere på vedkommendes attituder og moralske habitus er udtalt. Problemerkernes årsager og ansvaret for deres løsning placeres let

49. Jf. 31 kap. 1 a § Brottsbalken samt Lag 1998:603 om verkställighet av sluten ungdomsvård.

50. Se nærmere Thunved *et al.* 2003, kap. 12.8; s. 162 ff.; 251 ff. Fængselsstraffe er stort set blevet afløst af den nye sanktion. Denne anvendes i ca. 100 sager årligt, hvilket er ensbetydende med en stigning i antallet af frihedsberøvende sanktioner. Også den gennemsnitlige anbringelsestid er steget til nu ca. 9 måneder, jf. Kühlhorn 2002. Evalueringer af den svenske ordning er publiceret af Westfelt & Öberg 2002a & 2002b; Frodlund 2002; rapporten Sluten ungdomsvård 2002.

51. Se nærmere Järvinen & Mik-Meyer 2004; Andersson 2004.

på individniveau. Diagnosen og behandlingsplanen bliver personfokuseret. Behovet for ændring af eksterne forhold i den unges omgivelser glider i baggrunden, for sådanne faktorer er ikke inden for umiddelbar rækkevidde. Familiens situation forbliver grundlæggende uforandret. Den unges arbejdsmæssige færdigheder er fortsat utilstrækkelige. Kontinuiteten sikres ikke betryggende ved overgangen fra tilværelsen i institution til livet ude i samfundet. Etc.

Spørgsmål: Hvordan sikrer man, at der i praksis i videst muligt omfang anlægges et helhedssyn, og at betydningen af eksterne faktorer medtænkes?

- 2) Idealet er at tilbyde hjælp og støtte; men denne funktion smelter uløseligt sammen med udøvelsen af tvang og kontrol. I rollen som socialarbejder bærer udøveren altid et Janus-ansigt.⁵² Den unge skal på den ene side respekteres som autonomt individ, men skal samtidig opdrages til at mestre selvforvaltningens og selvkontrollens svære kunst gennem adfærdsterapi, 'livslang læring' etc. Dette er ikke nødvendigvis negativt eller kun negativt. I bedste fald kan magtudøvelsen fungere som en hjælp. Men-hensynet til proportionalitet og retssikkerhed samt respekten for den personlige integritet og værdighed sættes let over styr.

Spørgsmål: Hvordan undgår man bedst muligt overdrivelse, vilkårlighed, fejl-greb og magtmisbrug?

- 3) Idealet er at afklare og diagnosticere den enkelte persons individuelle problemer og at forbedre klientens situation; men kategoriseringen er ikke værdifri, og processen er ikke en neutral øvelse på klientens præmisser. Socialt arbejde foregår inden for en ramme, hvor specifikke faglige idealer om personligt ansvar og udvikling bestemmer dagsordenen. I den sidste ende er det institutionernes og systemets forud givne perspektiver, kategorier og interesser, der får forrang. Institutionen og dens repræsentanter vil have en tendens til at fiksere specifikke klient-identiteter, som så vidt muligt er i overensstemmelse med institutionens paradigmer og beredskab. Det samme kan være tilfældet i de horisontalt organiserede, interaktive selvhjælpsgrupper, som gennem de senere år er kommet til at spille en væsentlig rolle i misbrugsbehandling mv. Dilemmaet er, at den enkelte så er 'dømt til personlig udvikling', også i tilfælde hvor dette har ringe eller ingen relevans for vedkommende.⁵³

52. Järvinen 2003.

53. Se herom mere generelt, Mik-Meyer 2004.

Jørn Vestergaard

Spørgsmål: Hvordan undgår man, at utilpassede unge påtvinges roller, relationer og processer, som ikke med nogen større sikkerhed fører til det ønskede mål?

Fremtidsvision

I Finland er der for nylig publiceret en større betænkning om foranstaltninger over for unge lovovertrædere. I Norge planlægges der et storstilet institutionsprojekt for adfærdsvanskelige unge på grundlag af ovennævnte forskning. I Sverige pågår der et omfattende udredningsarbejde. Det ville være særdeles velmotiveret, om der i Danmark snarest blev taget initiativ til at sætte et tværfagligt udvalgsarbejde i gang med henblik på en gennemgribende nyordning af området. Der er ikke nogen grund til at afvente undersøgelser af ungdoms-sanktionens virkninger, for dem er der ikke belæg for at have positive forventninger til. En solid kortlægning af de forhåndenværende ressourcer, problemer og uopfyldte behov ville derimod være et nyttigt redskab i forbindelse med en fremtidig udvikling af området, og der findes rigelig med forskningsbaseret kundskab at bygge videre på, både fra indland og udland. Hvis der er politisk vilje hertil, kan de senere års perspektivløse skærpelser blive en beklagelig parentes i en kriminalpolitisk udvikling, der sætter retssikkerhed, proportionalitet samt respekt for den personlige integritet og værdighed i højsædet.

Litteratur

- Andersen, Mette Arnsfelt, Stine Christensen, Linda Kjær Minke & Rie Vesterbæk Mørck (2003): Ungdomssanktionen. »Det er jo ikke en pølsefabrik det her!« København: Sociologisk Institut. Specialeafhandling
- Andersson, Robert (2002): Kriminalpolitikens väsen. Stockholms Universitet: Kriminologiska Institutionen. Avhandlingsserie nr. 10
- Anderson, Robert (2004): Behandlingstankens återkomst. Från psykoanalys till kognitiv beteendeterapi. Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi: Forskarseminarium 2004. Paper
- Andreassen, Tore (2003): Behandling av ungdom i institusjoner. Hva sier forskningen? Oslo: Kommuneforlaget. Svensk: Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen? Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Andrews, Don A. *et al.* (1990a): Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 17: 19-52
- Andrews, Don A. *et al.* (1990b): Does correctional treatment work? A clinically-relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28: 369-404
- Andrews, Don A., & Bonta, J. (1994): *The psychology of criminal conduct*. Cincinnati: Anderson
- Armelius, Bengt-Åke *et al.* (1996): Vård av ungdomar med sociala problem. En forskningsöversikt. Statens Institutionsstyrelse & Liber utbildning
- Balvig, Flemming (2000a): Risikoungdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd
- Balvig, Flemming (2000b): Det voldsomme samfund. Om vold som problem og fængsel som løsning. Bind 1 & 2. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Unge kriminelle i strafferetten og socialretten

- Balvig, Flemming (2003): Da lov og orden kom til Danmark. *Social Kritik. Tidsskrift for social analyse & debat*, nr. 85
- Bates, Brady C. *et al.* (1997): Residential treatment and its alternatives. A review of the literature. *Child and Youth Care Forum* 26(1): 7-51
- Blegvad, Britt-Mari (1972): Brikker i et spil. Om behandling på institution. Gyldendal/Nordisk forlag
- Bonke, Jens & Connie Carøe (2001): En forstærket indsats over for kriminalitetstruede børn og unge. En evaluering. SFI rapport 01(9). København: Socialforskningsinstituttet
- Bonke, Jens & Lene Kofoed (2001): Længerevarende behandling af børn og unge i sikrede pladser – en evaluering. SFI rapport 01(8). København: Socialforskningsinstituttet
- Christie, Nils (1961): Reaksjonenes virkninger. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 49(2): 129-144. Også i: Som folk flest. Artikler. Oslo/København: Universitetsforlaget/Chr. Ejlers' Forlag, 1978
- Cohen, Stanley (1972): Folk devils and moral panics. The creation of the mods and rockers. London: MacGibbon & Kee
- Cohen, Stanley (1985): Visions of social control. Crime, punishment and classification. Cambridge: Polity Press. Dansk: Den sociale kontrols nye former. Kriminalitet, straf og klassifikation. Med epilog af Flemming Balvig & Nils Christie. København: Hans Reitzels Forlag, 1994
- Daleflod, Bengt (1996): Är det möjligt at rehabilitera kriminella ungdomar? I Armelius *et al.*: Vård av ungdomar med sociala problem
- Egelund, Tine & Signe Andrén Thomsen (2002): Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurderinger i børnesager. SFI rapport 02(13). København: Socialforskningsinstituttet
- Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet (2001): Rapport om ungdomskriminalitet. København: Justitsministeriet/Socialministeriet
- Engbo, Hans Jørgen (2001): Straffuldbyrdelsesret. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Engbo, Hans Jørgen (2004): Fængselsstraf som handelsobjekt. *Lov & Ret*, nr. 4: 4-8
- Estrada, Felipe (1999): Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion. Stockholms Universitet: Kriminologiska institutionen, Avhandlingsserie nr. 3. Akademisk avhandling
- Estrada, Felipe (2001): Juvenile Violence as a Social Problem. Trends, Media Attention and Societal Response. *British Journal of Criminology* 41(4): 639-655
- Falck, Sturla (1998): Juvenile delinquency in Norway. Three papers on: Sanctions, Alternatives, Age of Criminal Responsibility and Crime Trends. NOVA Skriftserie 1/98
- Falck, Sturla & Toril Havik (2000)(red.): Barnevern og fylkesnemnd. Oslo: Kommuneforlaget
- Foucault, Michel (1978): Discipline and punish. The birth of the prison. New York: Pantheon Books. Dansk: Overvågning og straf. Det moderne fængselsvæsens historie. København: Rhodos
- Frodlund, Åsa (2002): Sju ungdomars syn på sin rättegång. BRÅ-rapport 2002: 18
- Garland, David (1990): Punishment and modern society. A study in social theory. Oxford: Clarendon

Jørn Vestergaard

- Garland, David (1996): The limits of the sovereign state. Strategies of crime control in contemporary society. *British Journal of Criminology* 36(4): 445-471
- Garland, David (2001): The culture of control. Crime and social order in contemporary society. Oxford: Oxford University Press
- Goode, Erich & Nachman Ben-Yehuda (1994): Moral panics. The social construction of deviance. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell Publishers Inc.
- Gosden, Patrick, Gorm Gabrielsen, Peter Kramp & Dorte Sestoft (2003): Prevalence of mental disorders among 15-17-year-old male adolescent remand prisoners in Denmark. *Acta Psychiatrica* 107(2)
- Granath, Sven (2002): Påföljdssystemet för unga lagöverträdare 1980-2000. Förändrade reaktioner, förändrat samhälle eller förändrade brottslingar. Stockholm: Kriminologiska institutionen (stencil, licentiatavhandling)
- Greve, Vagn & Jørn Vestergaard (2002): Strafansvar. 4. udgave. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Grevholm, Erik & Eckhardt Kühlhorn (1997): Behandlingseffekter inom rättsväsendet. En metaanalys av modern empirisk forskning. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 84(3) 170-181
- Hestbæk, Anne-Dorthe (1997): Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager. SFI rapport 97(6). København: Socialforskningsinstituttet
- Hestbæk, Anne-Dorthe (1998): Tvangsanbringelser i Norden. En komparativ beskrivelse af de nordiske landes lovgivning. SFI rapport 98(15). København: Socialforskningsinstituttet
- Järvinen, Margaretha & Nanna Mik-Meyer (red.)(2004): At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde. København: Hans Reitzels Forlag
- Koch, Ida Elisabeth (1991): Behandling som alternativ til frihedsstraf – samspillet mellem kriminalretten og social- og sundhedsretten. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag. Ph.d.-afhandling
- Kühlhorn, Eckart (2002): I rapporten Sluten ungdomsvård
- Kyvsgaard, Britta (1977): Historien om ungdomsfængslet. I bogen Britta Kyvsgaard *et al.* (red.): Ungdomskriminalitet. København: KRIM
- Kyvsgaard, Britta (1997): Kunsten at slå to fluer med ét smæk – uden at slå ruden itu. Om nye analysemetoder og ny behandlingsoptimisme. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 84(3): 182-189
- Kyvsgaard, Britta (2001b): Hvad virker og hvad virker ikke med hensyn til at mindske ungdomskriminalitet? Udenlandske erfaringer. Rapport om ungdomskriminalitet. Bilag 1
- Levin, Claes (1996): Barnet mellan straff och behandling. I Armelius *et al.*: Vård av ungdomar med sociala problem
- Levin, Claes (1997): Ungdomar i tvångsvård. Råbyundersökning 94. Statens Institutionsstyrelse, rapport nr. 2
- Levin, Claes (1998): Uppfostringsanstalten. Tvång i föräldres ställe. Lund: Arkiv Förlag. Akademisk avhandling
- Lihme, Benny (2000): Det er så fucking træls! Solhaven og de unge. København: Forlaget Børn & Unge

Unge kriminelle i strafferetten og socialretten

- Lihme, Benny (2001): Behandlingstankens tilbagekomst – og fravær. *Lov & Ret* 01(8). København: Advokatrådet
- Lipsey, Mark W. (1999a): Can intervention rehabilitate serious delinquents? *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 564(July): 142-167
- Lipsey, Mark W. (1999b): Can rehabilitative programs reduce the recidivism of juvenile offenders? An inquiry into the effectiveness of practical programs. *The Virginia Journal of Social Policy & the Law* 6(3): 611-641
- Lund, Anker Brink (2003): Kriminalitet i de danske massemedier. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 90(3): 160-177
- Løkke, Anne (1990): *Vildfarende børn om forsømte og kriminelle børn mellem filantropi og stat 1880-1920*. Holte: Forlaget SocPol
- Lösel, Fridrich (1995): The efficacy of correctional treatment. A review and synthesis of meta-evaluation. In James McGuire (ed.): *What works: Reducing reoffending. Guidelines from research and practice*. Chichester & New York: Wiley
- Mathiesen, Thomas (2000): *Prison on trial*. Winchester: Waterside Press. Kan fengsel forsøres? 2. udg. Oslo: Pax, 1995
- Mik-Meyer, Nanna (2004): *Dømt til personlig udvikling*. København: Sociologisk Institut. Ph.d.-afhandling
- Mørch, Willy-Tore, Jannike E. Snoek & Aslak Syse (1998): *Frivillighet og tvang i behandling av barn og ungdom*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Nielsen, Beth Grothe (1986): *Anstaltsbørn og børneanstalter gennem 400 år*. Holte: Forlaget SocPol
- Nord 2000:30. *Ungdomskriminalitet i Norden. Youth Crime in the Nordic Countries*. København: Nordisk Ministerråd
- NOU 2000: 12. *Barnevernet i Norge*. Oslo: Socialdepartementet
- Ogden, Terje (1999): *Barn og ungdoms levekår i Norden. Marginalisering av barn og unge i Norden. En kunnskapsstatus*. Tema Nord. København: Nordisk Ministerråd
- Petersson, Kenneth (2003): *Fängelset och den liberala fantasin: En studie om rekonstruktionen av det moraliska subjektet inom svensk kriminalvård*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen. Rapport nr. 10
- Platt, Anthony M. (1969/1977): *The child savers. The invention of delinquency*. Chicago: University of Chicago Press. 2nd ed. 1977
- Quay, H.C. (ed.) (1987): *Handbook of juvenile delinquency*. New York: John Wiley
- Rothman, David J. (1971): *The discovery of the asylum. Social order and disorder in the New Republic*. Boston: Little, Brown & Co.
- Rothman, David J. (1980/2002): *Conscience and convenience. The asylum and its alternatives in progressive America*. Boston: Little, Brown and Company
- Sarnecki, Jerzy (1993): *Ungdomsbrottsligheten – en kunnskapsöversigt*. SOU 1993: 35 Del B.1. Stockholm: Justitiedepartementet
- Sarnecki, Jerzy (1996): *Problemprofiler hos ungdomar inskrivna på särskilda ungdomshem i Stockholms län åren 1990-1994*. I Armelius *et al.*: *Vård av ungdomar med sociala problem*
- Sarnecki, Jerzy (1999): *Ungdomar från särskilde ungdomshem i Stockholms brottsliga nätverk*. Statens Institutionsstyrelse. Forskningsrapport nr. 3

Jørn Vestergaard

- Sherman, Lawrence *et al.* (1997): Preventing crime. What works, what doesn't, what's promising. A report to the United States congress. University of Maryland: Department of Criminology and Criminal Justice
- Sluten ungdomsvård – en oppfølging (2002): Sosialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse & Brotsforebyggende Rådet
- Socialministeriet (2003): Indsats over for kriminelle unge – en guide
- Stang Dahl, Tove (1985): Child welfare and social defence. Oslo: Norwegian University Press. Org.: Barnevern og samfunnsvern. Om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge. Oslo: Pax Forlag, 1978/1992
- St.meld. nr. 17 (1999-2000): Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet
- St.meld. nr. 40 (2001-2002): Om barne- og ungdomsvernet. Barne- og familiedepartementet
- Sundøph, Susanne Bolette & Julie Mauritzen (2004): En kritisk analyse af ungdomssanktionen. Specialeafhandling. Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet
- Thomsen, Signe Andrén, Mette Lise Sørensen & Lene Kofoed Rasmussen (2003): Ungdomssanktionen på vej. Forarbejdet og fase 1. Arbejdsrapport 03(11). København: Socialforskningsinstituttet
- Thunved, Anders *et al.* (2003): Samhället och de unga lagöverträderna. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik
- Unga lagöverträdare (2002): Uppföljning av överlämnande till vård inom socialtjänsten samt sluten ungdomsvård. Sammanfattning. Sosialstyrelsen, Brotsforebyggende rådet & Statens institutionsstyrelse
- Vestergaard, Jørn (1991): Juvenile contracting in Denmark. Paternalism revisited. In Annika Snare (ed.): *Youth, Crime and Justice*. Scandinavian Studies in Criminology, 12: 73-97. Oslo: Scandinavian University Press
- Vestergaard, Jørn (1991): Ungdomskontrakter. Social kritik. Tidsskrift for social analyse & debat, nr. 13-14, s. 23-36
- Vestergaard, Jørn (2001): Prøveløsladelse på to tredjedels tid – regelmæssig afkortning af straffetiden? I antologien Vagn Greve *et al.* (red.): Nytt det? Mosaik om kriminalforsorg og kriminalpolitik. Festskrift til Ole Ingstrup. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, s. 171-195
- Vestergaard, Jørn (2003a): Den særlige ungdomssanktion. Tidsskrift for Kriminalret 03(1): 3-21
- Vestergaard, Jørn (2003b): Ungdomskriminalitet – sommeren 2003. www.jur.ku.dk/straffetret
- Vestergaard, Jørn (2004): A Special Youth Sanction. Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention 5: 62-84
- Victor, Dag (red.): Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten. Stockholm: Fritzes
- Villadsen, Kaspar (2004): Det sociale arbejde som befrielse. I Järvinen & Mik-Meyer: At skabe en klient
- Vinnerljung, Bo *et al.* (2001): Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution. Stockholm: Centrum för utvärdering av social arbete, Sosialstyrelsen
- www.vildelaereprocesser.dk

SOCIALMINISTERIET

**Indsats
over for
kriminelle unge**

— EN GUIDE

Indhold

1.	Formålet med guiden	4
2.	Indsats i forhold til den enkelte	5
2.1.	Formålet med indsatsen	5
3.	Unge under 15 år	7
3.1.	Fire cases	7
3.2.	11-årig dreng stjæler 'EU-knallert'	7
3.3.	14-årig pige begår butikstyveri	8
3.4.	13-årig pige med i gruppe af småkriminelle	10
3.5.	14-årig dreng begår voldeligt overfald	12
3.6.	Politiets opgaver, unge under 15	15
3.7.	De kommunale sociale myndigheders opgaver, unge under 15 år	17
3.8.	De amtskommunale sociale myndigheders opgaver	19
3.9.	Andre myndigheders opgaver	19
4.	Unge over 15 år	20
4.1.	Seks cases	20
4.2.	Anne – tilbud om samtale	20
4.3.	Mia – bødestraf	20
4.4.	Malene – tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt	21
4.5.	Martin – tiltalefrafald	21
4.6.	Mads – kombinationsdom	22
4.7.	Anders – ungdomssanktion	26
4.8.	Politiets opgaver	27
4.9.	De kommunale sociale myndigheders opgaver	36
4.10.	De amtskommunale sociale myndigheders opgaver	41
4.11.	Kriminalforsorgens opgaver	41
4.12.	Andre myndigheders opgaver	45
4.13.	Efter det fyldte 18. år	45
4.14.	Eksempler på good practice	46
5.	Generel indsats, herunder SSP-samarbejde	49
5.1.	Kriminalitetsforebyggende arbejde generelt	49
5.2.	Målsætningen for SSP-samarbejdet	49
5.3.	Parterne i SSP-samarbejdet	50
5.4.	Forudsætninger for, at samarbejdet lykkes i praksis	51
5.5.	Fælles problemforståelse	52
5.6.	Fælles mål	52
5.7.	SSP-konsulent	52
5.8.	Afslutning	53
6.	Good practice for SSP-samarbejdet	54
7.	Leksikon	61
8.	Regler og love	97
8.1.	Særligt målrettet politiet	97
8.2.	Særligt målrettet de sociale myndigheder	98
8.3.	Særligt målrettet kriminalforsorgen	98
8.4.	Målrettet øvrige myndigheder	100
9.	Litteraturliste og hjemmesider	101
9.1.	Bøger, pjecer m.v.	101
9.2.	Hjemmesider	102
10.	Bilag	103

1. Formålet med guiden

Denne guide er tænkt som en hjælp i en vigtig indsats over for kriminelle og kriminalitetstruede børn og unge. Hurtig, præcis og effektiv handling er afgørende, og guiden skal give de implicerede overblik over, hvordan indsatsen kan gennemføres.

Guiden tager først og fremmest udgangspunkt i eksempler på konkrete sager, der er beskrevet med sagsforløb, forskrifter, muligheder og løsninger. Der er særlig fokus på samarbejdet mellem myndighederne.

Intentionen har været, at læseren via de forskellige cases får praktiske anvisninger på, hvad den enkelte myndighed kan og skal gøre: Hvilke muligheder har jeg i forbindelse med netop 'min sag'? Hvilke reaktionsmuligheder har jeg? Hvilke betingelser har jeg for at udnytte mulighederne? Hvordan er forretningsgang og tidsfrister, hvem skal jeg samarbejde med og hvornår?

Bilagsdelen beskriver to typiske forløb for en 15-17-årig henholdsvis frihedsberøvet og på fri fod inden retsafgørelsen. Et tredje bilag beskriver en kriminalsags forløb gennem retssystemet.

Relevante ord og begreber er forklaret i leksikondelen side 61.

Det står enhver frit for at læse publikationen i sin helhed. Den er imidlertid bygget op, så der er mulighed for en meget målrettet læsning afhængig af den type sag, man behandler, og hvilken myndighed man repræsenterer. Formen betyder, at nogle gentagelser ikke har kunnet undgås.

Som supplement eller alternativ til guiden på tryk findes den på www.sm.dk/krimguide

4. Unge over 15 år

4.1. Seks cases

Eksempler på lettere sager, der typisk kan føre til tiltalefrafald med eller uden vilkår, tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt, bøde og advarsel:

- Anne – tilbud om samtale
- Mia – bødestraf
- Malene – tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt
- Martin – tiltalefrafald

Eksempler på grove sager, der typisk kan føre til ubetinget fængselsstraf eller ungdomssanktion

- Mads – kombinationsdom
- Anders – ungdomssanktion

Eksempler på lettere sager, der typisk kan føre til tiltalefrafald, tiltalefrafald med ungdomskontrakt, bøde og advarsel:

4.2. Anne – tilbud om samtale

På et SSP-møde får socialforvaltningens faglige konsulent besked fra politiet om, at urobtjentene har visiteret Anne, en ung pige på 17 år. Hun var synligt påvirket og havde seks gram hash på sig. Forvaltningen, der ikke kender Anne eller hendes familie, sender brev til forældrene med tilbud om samtale på forvaltningen eller hjemme.

Forældrene reagerer ikke, og sagen tages op igen efter tre måneder. Her lykkes det at få telefonisk kontakt til moderen, der igen får et tilbud om en samtale. Moderen oplyser, at Anne den pågældende aften havde været sammen med sin daværende ven, der var hashmisbruger. Vennen er skiftet ud, og Anne er i gang med en ungdomsuddannelse. Moderen ønsker ikke, at der gøres mere ud af sagen, der herefter henlægges. Forvaltningen har ikke efterfølgende, ca. to år efter, hørt noget til Anne.

Bemærkning: Det fremgår ikke af den konkrete case, hvorledes sagen blev afgjort af politiet.

4.3. Mia – bødestraf

Mia på 15 år bliver taget i et butikstyveri i en Matas-forretning. Hun har stjålet en flaske parfume og tages med på politistationen. Her ringer politiet til forældrene og de sociale myndigheder, der møder op til afhøring.

Mia har ikke tidligere været pågrebet af politiet. Hun tilstår butikstyveriet og er meget angerfuld over for forældrene, der er meget overraskede og skuffede over, hvad der er sket.

Efter mødet tilbyder repræsentanten fra de sociale myndigheder at tage med hjem til forældrene for at få en snak om, hvad der er sket, og hvad der eventuelt kan gøres.

Politiet efterforsker sagen og undersøger, hvilke sanktioner, der kan komme på tale. Politiet når frem til, at sagen kan afgøres med bødestraf på 300 kr. Forældrene får besked, og Mia betaler bøden. (Der er tale om en minimumssats for bøder, uanset det stjåltes værdi, og uanset om det stjalne er leveret tilbage.)

Bøden registreres på en straffeattest, og det kan betyde vanskeligheder for Mia i at få et arbejde.

4.4. Malene – tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt

Malene på 16 år pågribes af politiet efter indbrud. De kontakter de sociale myndigheder og forældrene, der alle kommer til stede under afhøringen. Malene tilstår. Samtidig kommer det frem, at hun tidligere har fået en bøde i forbindelse med et mindre tyveri i en butik. Hun er mere og mere fraværende i skolen. Forældrene oplever, at Malene bevidst opsøger dårligt selskab for at gøre sig interessant og være i opposition til dem.

Efter afhøringen tager repræsentanten fra de sociale myndigheder med familien hjem for at tale om, hvad der kan gøres for at afhjælpe den negative udvikling.

Under efterforskningen vurderer politiet sanktionsmulighederne og indstiller, at sagen egner sig til at blive afgjort med tiltalefrafald med vilkår om en ungdomskontrakt. Politiet benytter standardformular ved henvendelsen til kommunen.

De sociale myndigheder har ansvaret for sammen med den unge og dennes forældre at sammensætte indholdet i ungdomskontrakten. Parterne drøfter, hvad der vil være godt for Malene og finder frem til, at hun skal forpligtes til at følge sin skole, få et fritidsarbejde og at gå til psykolog.

Sagsbehandleren udfærdiger et udkast til en ungdomskontrakt, som godkendes af politiet. Herefter indkalder de sociale myndigheder den unge, forældrene og politiet til et møde, hvor kontrakten underskrives. Herefter sender politiet den til retten, hvor sagen bliver endelig afgjort.

Kommunen har nu ansvaret for, at kontrakten overholdes. Hvis ikke, kontakter de sociale myndigheder politiet, der herefter vurderer, hvor vidt sagen skal indbringes for retten. Som udgangspunkt skal en overtrædelse af kontrakten have en mærkbar konsekvens for den unge. Kommunen foretager dog en konkret vurdering. Enhver overtrædelse behøver således ikke at blive indberettet. Det gælder dog ikke ved gentagne eller grove overtrædelser.

Sanktionen vil fremgå af Malenes private straffeattest i et år. Tiltalefrafald i øvrigt står i den private straffeattest i to år.

4.5. Martin – tiltalefrafald

Martin på 15 pågribes af en butiksdetektiv efter at have stjålet radioudstyr. Politiet tilkaldes og bringer ham til stationen. Martins forældre

og de sociale myndigheder kontaktes og møder op til afhøringen. Martin har tidligere været pågrebet af politiet for tyveri. Det viser sig, at han i denne omgang har stjålet varer for ca. 7.000 kr.

Forældrene er meget ophidsede og skælder ud. Martin ignorerer dem, men svarer på alle spørgsmål, som politiet og repræsentanten fra de sociale myndigheder stiller. Sidstnævnte tilbyder efter mødet at tage med familien hjem for at få en snak om, hvad der kan gøres.

Politiet efterforsker sagen og undersøger, hvilke sanktioner der kan komme på tale med baggrund i den begåede kriminalitet og anbefaler tiltalefrafald. De sociale myndigheder holder et møde med Martin og hans forældre om, hvilken indsats der kan støtte den videre udvikling.

Tiltalefrafaldet godkendes i retten med prøvetid på et år. Begår han ny kriminalitet inden for den periode, tages den gamle sag op igen sammen med den nye.

Drengen modtager en grundig orientering om erstatningskrav og om at afholde sig fra at kontakte butiksdetektiven, som han har set sig sur på.

Martin, familien og de sociale myndigheder når i samråd frem til, at familien har behov for, at der sker ændringer i deres hverdag, lige som drengen tilkendegiver, at han ønsker et nyt afsæt for sit fremtidige liv.

Konsekvensen bliver en aftale om, at Martin tager på efterskole i det kommende skoleår. Her kan han blive inspireret til andre aktiviteter end kriminalitet og kommer på afstand af det miljø, han er havnet i. Familien går i familierapi i foreløbig fire måneder, før efterskolen begynder. Frem til det tidspunkt får Martin tilknyttet en fast voksenkontaktperson i eftermiddagstimerne.

Tiltalefrafaldet vil fremgå af Martins straffeattest i to år.

Bemærkning: Tiltalefrafald med ungdomskontrakt kunne måske have været overvejet, hvis alle havde accepteret, at det ville have været en god ide. For både forældrene og den unge ligger der en 'gulerod' i, at dette ikke vil fremgå af straffeattesten i to år, men kun i et år.

Eksempler på grove sager, der typisk kan føre til ubetinget fængselsstraf eller ungdomssanktion:

4.6. Mads – kombinationsdom

Mads gennemgår følgende forløb; varetægtsfængsel, kombinationsdom, varetægtsfængslet efter dom, ubetinget dom, alternativ anbringelse jf. straffeloven, ungeafdelingen i Ringe Statsfængsel.

Baggrund

Mads er 15 år og er til afhøring mistænkt for tyveri og brandstiftelse. Han er ukendt hos politiet. På grund af hans unge alder deltager i afhøringen en repræsentant fra kommunen, som forinden har underrettet drengens mor om afhøringen.

men umoden og ubekendt med de almindeligste sociale spilleregler. Han har svært ved at sætte sig ind i, hvad andre mennesker tænker og føler. Undersøgelsen vurderer, at han har behov for et socialpædagogisk behandling i et miljø, hvor der kun er få unge. Mads har mangelfulde skolekundskaber og har desuden behov for et specialkonstrueret skoletilbud.

Kommunens sagsbehandler beslutter at arbejde på at finde et socialpædagogisk opholdssted, og beder institutionen om at arbejde på at motivere både Mads og hans mor for en anbringelse. Sagsbehandleren drøfter forskellige muligheder med amtet og med institutionen, herunder også om der er mulighed for, at en institutionsmedarbejder med god kontakt til Mads, kan følge med til opholdsstedet. Sagsbehandleren kontakter flere forskellige steder, og sender sagsakterne.

Det er svært at overbevise Mads og hans mor om det hensigtsmæssige i planen. Det lykkes dem om end modvilligt at acceptere en anbringelse. Begge vil få mulighed for at besøge og siden endelig acceptere opholdsstedet.

Kombinationsdom

Efter fire måneder på den sikrede afdeling får Mads sin dom. Ved domsafsigelsen fremlægges konklusionen af mentalundersøgelsen, en udtalelse fra afdelingen og kommunens handleplan. Denne plan peger på en anbringelse uden for hjemmet på et socialpædagogisk opholdssted ud fra de givne sociale forhold.

Mads bliver idømt en kombinationsdom på fire måneders ubetinget fængsel og fire måneders betinget fængsel med vilkår om hjælpeforanstaltninger efter de sociale myndigheders anvisning og en prøvetid på to år. Vilkårene er i dette tilfælde et ophold i et socialpædagogisk opholdssted i Sønderjylland. Den ubetingede del af straffen er udstået med varetægtsperioden. En pædagog fra den sikrede afdeling følger Mads til opholdsstedet og tager afsked med ham.

Ny varetægt

Mads er nu fyldt 16 år. Han stikker af fra opholdsstedet sammen med en anden ung og rejser hjem til sin mor. Inden kommunen sammen med Mads og hans mor får lagt en ny plan, er han mistænkt for at have begået ny kriminalitet. To brandstiftelser og flere tilfælde af indbrud. På ny fremstilles Mads for en dommer, og kommunen finder en plads på en sikret afdeling, institution x. Han er nu kendt i systemet, og sagsbehandleren kan hurtigt give en kort beskrivelse af Mads og hans situation – også at han tidligere har været på institution y.

Mads bliver varetægtsfængslet i varetægtssurrogat, denne gang i en måned. Også denne gang undergives han brev- og besøgskontrol.

Institution x indhenter hos kommunen relevante oplysninger, blandt andet om opholdet på institution y.

Da Mads igen har begået alvorlig kriminalitet inden for kort tid, vurderer institutionen efter samtale med hans advokat, at der er stor sandsynlighed for en ubetinget dom. Anbefalingerne fra den tidligere

mentalundersøgelse peger på, at et ophold i et socialpædagogisk opholdssted er det rette for Mads – også på grund af hans alder. Sagsbehandleren arbejder derfor sammen med institutionen og Kriminalforsorgen på at finde et socialpædagogisk opholdssted, som også er godkendt til afsoning.

Inden Mads får sin dom, er der fundet et nyt sted, hvor han også skal gå i skole på den lokale produktionsskole.

Ubetinget dom, varetægtsfængsel efter dom

Mads bliver idømt en længere ubetinget dom til direkte afsoning, hvor den betingede straf på fire måneder fra den tidligere betingede dom bliver effektueret. Han bliver derfor ikke løsladt af retten, men skal være varetægtsfængslet, indtil han kan overføres til afsoning.

Da han har haft et godt ophold på den sikrede afdeling, bliver han på afdelingen i den periode på 14 dage efter dommen, hvor både han og anklagemyndigheden kan beslutte at anke.

Afsoning i institution mv. uden for fængsel eller arresthus

Den lokale afdeling af Kriminalforsorgen får fra retten orientering om dommen og indleder arbejdet med en (ny) afsoningsplan. Der går cirka en måned, før alle formalia er i orden, og Direktoratet for Kriminalforsorgen har godkendt afsoningsplanen, som den er forelagt af den lokale afdeling.

Mads' socialrådgiver i Kriminalforsorgen tager til institution x for at meddele Mads beslutningen og for at gøre ham bekendt med reglerne for afsoning. Hvis han ikke overholder aftalerne, skal han overføres til fortsat afsoning i fængsel.

Betingelser ved afsoning i opholdssted

Betingelserne for Mads er, at han skal følge sin skolegang på produktionsskolen. Han skal hver dag gå hjemmefra kl.08.00 og være i skolen mellem 9.00 og 15.00. Han skal være tilbage på opholdsstedet kl.16.00. Skolen forpligter sig til at kontakte opholdsstedet, hvis han ikke møder op. Opholdsstedet kontakter derefter tilsynsførende i Kriminalforsorgen. Det er Kriminalforsorgen, der skal vurdere, hvornår reglerne er overtrådt i en sådan grad, at Mads skal overføres til moderfængslet.

Efter tre uger og et ledsaget hjemmebesøg kan han få lov til at besøge sin mor alene og kan blive i hjemmet en hel dag fra kl.10.00 – til kl. 18.00. Efter yderligere en måned må han overnatte fra lørdag til søndag hver 3. uge. Der skal træffes faste aftaler om, hvornår han er tilbage på opholdsstedet.

Mads er indstillet på at følge reglerne for afsoningen, og han følges til opholdsstedet af en pædagog fra institution x.

Overførsel til moderfængsel og nyt opholdssted

Mads er nu 17 år. Det er gået godt i et stykke tid, men gradvis begynder han at være upræcis i forhold til de truffe aftaler. Da han tillige

bliver afsløret i at ryge hash, pjække fra skole, udebliver fra to weekend-besøg hos sin mor og desuden er fuldstændig uinteressert i at følge de regler, der er på opholdsstedet, beslutter Kriminalforsorgen at overføre ham til afsoning i fængsel.

Fra fængslets side arbejdes der på at finde en ny § 78-placering. Den findes, og Mads overføres til fortsat afsoning i et socialpædagogisk opholdssted, hvor han både tilbydes undervisning og praktik hos en lokal arbejdsgiver.

4.7. Anders – ungdomssanktion

Anders er 16 år gammel og tiltalt for at have planlagt og gennemført et røveri mod en butik sammen med tre jævnaldrende.

Baggrund

Anders fængsles og placeres efter dommerens beslutning i varetægts-surrogat i en sikret afdeling. Anklagemyndigheden konstaterer, at han opfylder alderskriteriet for anvendelse af ungdomssanktion, idet han er mellem 15 og 18 år. Ligeledes vurderer anklagemyndigheden, at han opfylder strafkriteriet; altså 'står' til en straf på mellem tre måneder og et års fængsel.

Anklagemyndigheden finder derfor sagen egnet til afgørelse med ungdomssanktion efter straffelovens § 74 a og beder socialforvaltningen om en udtalelse med oplysninger om Anders' personlige forhold, om dom til socialpædagogisk behandling kan anses for formålstjenlig samt om forslag til udformning af ungdomssanktionen.

Socialforvaltningen oplyser, at Anders er opvokset hos sin bedstemor, medens kontakten til moderen har været mere sporadisk. Faderen er en herboende udlænding, som Anders stort set ingen kontakt har med, hvilket han er ked af.

Skolegangen har været upåfaldende indtil 5. klasse, hvorefter den udviklede sig til endeløse konflikter med lærerne og slåskampe med kammeraterne.

Efter et længere ophold i en såkaldt obs-klasse har han nu i to år været i et alternativt skoleforløb, som går rimeligt om end ikke uden problemer. Han har taget 9. kl., og det er lykkedes at finde en arbejdsplads med mulighed for senere at komme i lære.

Anders 'går' mest sammen med indvandrerdrengene, som han identificerer sig med, men 'bagved' spores en ganske stor identitetskonflikt. Der er mistanke om et betydeligt forbrug af hash.

Det alternative skoleforløb er betalt af socialforvaltningen, ligesom der er bevilliget en støtteperson. Socialforvaltningen har indhentet oplysninger fra skolen, støttepersonen og fra den sikrede afdeling. Anders og familien er enige i, at der skal 'gøres noget', men ikke under en ungdomssanktion. Begrundelsen er, at to år er for lang tid.

Egnet til ungdomssanktion

Socialforvaltningen vurderer, at Anders er egnet til ungdomssanktion.

Udgangspunktet er, at den hidtidige støtte har vist sig utilstrækkelig ved ikke at hindre en kriminel udvikling. Et miljøskifte er tiltrængt.

Planen lægger vægt på, at skolegangen på teknisk skole skal fortsætte. Det samme skal støttepersonen, hvis opgaver nu skal bestå i hyppig kontakt til familien, særligt fokus på at støtte Anders' identitetsudvikling og at holde vågent øje med en uheldig udvikling i forhold til stoffer.

De første to faser af ungdomssanktionen foreslås afviklet med to måneders ophold på den sikrede afdeling. Herefter overflytning til anden døgninstitution frem til afslutningen af teknisk skole, ca. et halvt år.

Note:

Hvad kunne eventuelt have fået socialforvaltningen til at udtale sig imod ungdomssanktion?

- at Anders havde været meget tæt på de 18 år,
- at han havde flere mislykkede døgninstitutionsophold ophold bag sig,
- at han slet ikke passede på 'den sociale profil',
- at behandlingsbehovet ikke var af pædagogisk, men af psykiatrisk karakter etc.

Bemærk, at det ikke er noget argument, at den unge og familien er imod ungdomssanktionen.

Bemærk også, at det kan være klogt at skrive, hvilken støtte man som socialforvaltning vil yde til den unge og familien, såfremt sagen ikke falder ud til ungdomssanktion.

4.8. Politiets opgaver

Afsnittet bygger i det væsentligste på Rigsadvokat Meddelelse nr. 7/1998 om behandling af sager mod unge lovovertrædere.

Efterforskningen

Når sigtede – eller mistænkte – er under 18 år og sigtelsen eller mistanken angår en straffelovsovertrædelse eller forhold, der efter loven kan medføre frihedsstraf, tilkaldes en repræsentant fra de sociale myndigheder til at overvære afhøringen i overensstemmelse med Bekendtgørelse nr. 786 af 21.9.1992 om underretning af kommunalbestyrelsen om afhøring af sigtede under 18 år.

Politiet afgør, om forældrene også kan være til stede. Tilbageholdes eller anholdes et barn eller en ung, der bor hjemme, skal forældrene dog øjeblikkeligt informeres om situationen. Dog kan tidspunktet for informationen udsættes i det omfang, efterforskningen gør det nødvendigt.

I samarbejde med de sociale myndigheder skal forældrene endvidere involveres fra begyndelsen. Koordinerede besøg, samtaler med

hjemmet og en målrettet og konstruktiv aftale med forældrene og den unge skal klarlægge, hvordan den kriminelle løbebane afbrydes.

Sanktionsvalget

Anklagemyndigheden tager stilling til valg af påstanden om sanktion med udgangspunkt i de konkrete omstændigheder i sagen. Retten afgør valget af sanktion.

Bøde eller advarsel

Butikstyveri og andre former for berigelseskriminalitet omfattet af straffelovens § 287 søges afgjort med bøde eller advarsel efter retningslinjerne i Rigsadvokatens 'Vejledning om bødetakster i politisager'.

Dog er normalstrafferammen bøde eller fængsel indtil et år og seks måneder, når det drejer sig om brugstyveri af motorkøretøjer i henhold til § 293 a i straffeloven. Dette er en ny bestemmelse, der forudsætter, at der i retspraksis sker en generel forhøjelse af strafudmålingsniveauet, således at der i normale førstegangstilfælde som udgangspunkt fastsættes en kortere, ubetinget straf på 14 dages fængsel. Dommen kan dog, navnlig for personer under 18, gøres betinget med vilkår om samfundstjeneste, jf. RM 4/2002.

Andre sager, der over for personer over 18 år som hovedregel afgøres med bøde eller advarsel, søges over for unge under 18 år afgjort på samme måde.

Tiltalefrafald

Som hovedregel bør politiet før et tiltalefrafald kontakte de sociale myndigheder for at få information om den unges forhold.

Tiltalefrafald uden særlige vilkår

Er den unge personligt, socialt og arbejds- eller uddannelsesmæssigt veltilpasset, kan sagen eventuelt afgøres med et tiltalefrafald i medfør af retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 3, jf. § 723, stk. 1, uden vilkår om ungdomskontrakt eller andre foranstaltninger.

Imidlertid bør der fastsættes vilkår om bødebetaling eventuelt tillige om konfiskation og erstatning. Bødens størrelse skal fastsættes i forhold til kriminalitetens art og den unges betalingsevne.

Sanktionen bør navnlig tages i brug ved mindre alvorlig berigelseskriminalitet, som ikke kan afgøres med bøde. Det gælder f.eks. ved et eller få indbrud. Det er en forudsætning, at kriminaliteten ikke kan ses som begyndelsen på en egentlig kriminel løbebane. Sanktionen bør normalt ikke anvendes, hvis den unge tidligere har modtaget tiltalefrafald.

Tiltalefrafald uden særlige vilkår fremgår af straffeattesten i to år.

Tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger

Kan en sag, der i det væsentlige vedrører berigelseskriminalitet, ikke

afgøres med bøde, søges sagen afgjort med et tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt, hvis der kan opnås accept af denne form for reaktion. Hjemmelen hertil er retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 2 og 3, jf. § 723, stk. 1 og lov om social service § 40.

Ungdomskontrakten er en aftale, hvori den unge forpligter sig til gå ind på forskellige vilkår, mod at anklagemyndigheden afstår fra yderligere retsforfølgelse, hvis vilkårene overholdes. Indehaveren af forældremyndigheden skal give sit samtykke.

Den unge opnår med aftalen, at lovovertrædelsen anføres på straffeattesten i kun et år. Den unge vil normalt heller ikke blive pålagt vilkår om bøde.

Vilkår, der fastsættes efter udtalelse fra Kriminalforsorgen eller de sociale myndigheder i forbindelse med tiltalefrafald og betingede domme, bør være entydige og målrettede og afspejle den unges situation og den begåede kriminalitet.

Der kan fastsættes vilkår om f.eks. uddannelse og deltagelse i foreningsliv eller sportsaktiviteter, som kan føre til gode sociale netværk.

De sociale myndigheder fører tilsyn med, om den unge følger vilkårene i kontrakten og efterlever anvisningerne fra de sociale myndigheder.

Anvendelsesområde for ungdomskontrakter

Ungdomskontrakter tilbydes især 15-17-årige, der ikke er inde i et fast kriminalitetsmønster. Før kontrakterne blev indført, ville den unge formentlig have fået tiltalefrafald med vilkår om tilsyn af de sociale myndigheder og en efterfølgende planlægning af initiativer for den unge, alternativt den første betingede dom.

Typisk er der tale om unge, der har begået indbrudstyveri eller andet tyveri, visse hærværksforhold eller brugstyveri af cykler eller knallerter.

Det er udelukket at anvende ungdomskontrakt i volds- og røverisager, ved groft hærværk, tyveri af motorkøretøjer og narkotikakriminalitet, der ikke isoleret set kan afgøres ved advarsel eller bøde.

Mere at vide

- Socialministeriets vejledning nr. 119 af 3. juli 1998 om ungdomskontrakter.
- Inspirationskatalog om ungdomskontrakter, udsendt 27. marts 2002 af Socialministeriet, Det Kriminalpræventive Råd og Justitsministeriet.

Prøvetid ved tiltalefrafald

Prøvetiden fastsættes i reglen til et år. I sjældne gentagelsestilfælde eventuelt to år. Prøvetiden er den periode, hvor personen skal holde sig fri af kriminalitet, hvis ikke sagen skal tages op igen, evt. med tilerejsning.

Godkendelse og tilståelse

Eventuelle vilkår skal godkendes af retten. Tiltalefrafald forudsætter, at den unge har tilstået kriminaliteten. Tilstår den unge ikke, søges sagen afgjort ved dom, eventuelt betinget på tilsvarende vilkår som det tiltalefrafald, der ikke kunne gives.

Genoptagelse af sager med tiltalefrafald

De tiltalefrafald, der er nævnt ovenfor, meddeles som betingede tiltalefrafald. Hvis den unge har fået betinget tiltalefrafald og i prøvetiden gør sig skyldig i nyt strafbart forhold eller begår en væsentlig overtrædelse af vilkårene, er der mulighed for at genoptage sagen, jf. retsplejelovens § 723, stk. 4.

Selv om sagen ikke genoptages, kan tiltalefrafaldet dokumenteres (og indgå) under en evt. senere straffesag til belysning af sigtedes kriminelle aktivitet.

Sanktionsvalget ved ny kriminalitet begået efter tidligere meddelt tiltalefrafald

Der bør normalt kun meddeles ét tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt. Hvis ny kriminalitet ikke kan afgøres med bødeforlæg eller advarsel, bør sagen søges afgjort ved dom.

Til en betinget dom kan der knyttes vilkår om hjælpeforanstaltninger.

Hvis en tidligere afgørelse har været tiltalefrafald uden særlige vilkår, og den ny kriminalitet ikke kan afgøres med bøde eller advarsel, må det overvejes, om sagen kan afgøres med tiltalefrafald med ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger.

Sager, hvor tiltalefrafald ikke bør anvendes

Tiltalefrafald kan ikke anvendes, hvis den unge har gjort sig skyldig i vold, eller hvis der indgår vold i kriminaliteten. Det samme gælder ved røveri, groft hærværk, brugstyveri af motorkøretøjer og narkotikakriminalitet, der ikke isoleret set kunne afgøres med advarsel eller bøde.

Sagen bør indbringes for retten med henblik på idømmelse af ungdomssanktion, ubetinget eller betinget straf, eventuelt med vilkår om sociale vilkår eller samfundstjeneste, eller eventuelt kombinationsdom.

Som vilkår for en betinget dom kan der udarbejdes en handleplan, som den unge skal følge, og knyttes en kontaktperson til den unge. I de tilfælde, hvor en sag alene kan afgøres ved en betinget eller delvis betinget dom, bør politiet, de sociale myndigheder og eventuelt Kriminalforsorgen overveje udarbejdelse af handleplan.

Ungdomssanktion

I straffelovens § 74 a er der fra 1. juli 2001 indført en ny sanktionsform – ungdomssanktion – for unge mellem 15 og 18 år.

Gennem en ungdomssanktion dømmes den unge til at følge et to-

årigt struktureret, kontrolleret socialpædagogisk forløb, typisk i tre dele:

1. indledende ophold i en sikret institution. Varighed almindeligvis ca. to måneder, maksimalt 12 måneder,
2. anbringelse under lempeligere former; ikke-sikret døgninstitution eller egnet opholdssted, hvor den unge søges aktiveret med undervisning og eller arbejde. Varighed almindeligvis indtil 12 måneder – samlet institutionsophold maksimalt 16 mdr.,
3. socialpædagogisk behandling i ambulante regi. Varighed er den resterende del af det 2-årige forløb.

Målgruppen er unge med markante tilpasningsproblemer, der på gerningstidspunktet er mellem 15 og 18 år. Indsatsen skal kunne imødekomme den unges behov for videre behandling.

For så vidt angår kriminalitetens art, er det tanken, at ungdomssanktion skal anvendes ved grovere personfarlig kriminalitet, f.eks. vold, røveri og voldtægt. Derudover kan sanktionen tages i brug i tilfælde af anden alvorlig kriminalitet, herunder mere omfattende berigelseskriminalitet, brugstyverier af motorkøretøjer eller hærværk. Det indgår i grovhedsvurderingen, hvis kriminaliteten er begået i forning med andre.

Hvad angår strafkravet, bør ungdomssanktionen kunne anvendes i sager, hvor domstolene tidligere ville have idømt en ubetinget fængselsstraf i intervallet fra 30 dage op til ca. et år. Det bør dog ikke være udelukket at anvende sanktionen over for unge, der ville have stået til en lidt længere fængselsstraf, hvis det må anses for formålstjenligt.

Anklagemyndigheden bør formulere påstanden om ungdomssanktion således, at der er en grad af fleksibilitet i angivelsen af de tidsmæssige rammer for ophold i almindelig døgninstitution eller egnet opholdssted.

En foranstaltning kan se ud som følger:

Den domfældte skal

- i to år være under kommunens tilsyn og efter nærmere bestemmelse modtage socialpædagogisk behandling,
- i de første to måneder anbringes på en sikret afdeling på en døgninstitution for børn og unge,
- herefter tilbringe indtil 12 måneder på en døgninstitution eller et godkendt opholdssted,
- efterkomme de sociale myndigheders anvisning af opholdssted, eventuel fortsat anbringelse på en sikret afdeling, institution eller opholdssted, alternativt tilbageførsel til samme. Længstetider er fastsat i straffelovens § 74 a, stk. 2, 2. pkt.

Når en straffesag mod en ung under 18 år skal forberedes, indhenter politiet oplysninger hos de sociale myndigheder i den sigtedes opholdskommune. Myndighederne bør i den forbindelse tage stilling

til spørgsmålet om, hvorvidt en dom til ungdomssanktion – social-pædagogisk behandling – anses for at være formålstjenlig.

Varetægtsfængsling

Viser det sig påkrævet at frihedsberøve en ung under 18 år, bør den unge undergives varetægtssurrogat efter retsplejelovens § 765.

Varetægtssurrogatet vil i de fleste tilfælde være en sikret institution beregnet til døgnophold for børn og unge. Pladser på sikrede døgninstitutioner er dog ikke uden videre til rådighed som varetægtssurrogat.

Justitsministeriet har i cirkulæreskrivelse af 10. april 1984 bedt anklagemyndigheden om følgende fremgangsmåde i de tilfælde, hvor spørgsmålet om varetægtsfængsling eller opretholdt anholdelse af 15-17-årige er aktuelt. Fra cirkulæret:

1. Hvis den sigtede samtykker i anbringelse på sikret døgninstitution, jf. retsplejelovens § 765, nedlægges der fra anklagemyndighedens side påstand om sådan anbringelse. Der kan eventuelt nedlægges en subsidiær påstand om anbringelse i varetægtsfængsel.
2. Reglen under 1. kan fraviges, hvis sigtelsen angår særlig grov eller farlig kriminalitet.
3. Justitsministeriet skal pege på muligheden for i særlige tilfælde, hvor dette må anses for forsvarligt, at overveje anbringelse på åben institution for børn og unge, eventuelt med skærpet overvågning.
4. Hvis de sociale myndigheder af andre grunde end pladmangel ikke ønsker at modtage den sigtede på institutionen, bør der i retten nøje redegøres for baggrunden for denne vægning. For anklagemyndigheden bør det være udgangspunktet, at en sådan benægtelse kun rent undtagelsesvis kan tages i betragtning, således at spørgsmålet om betydningen af de sociale myndigheders holdning om fornødent afgøres i retten.

Danmark har ved ratifikationen af FN's Børnekonvention forpligtet sig til kun at fængsle unge under 18 år som en sidste udvej og for det kortest mulige passende tidsrum. Højesteret har således ved kendelse af 28. maj 1999 tilsidesat landsrettens isolationsvaretægtsfængsling af en 15- og 16-årig til fordel for fængslingsurrogat. I sagen havde de tiltalte erkendt et alvorligt væbnet røveri.

Anklagemyndigheden kan jf. retsplejelovens § 765 stk. 2, nr. 3, formulere påstanden om anbringelse generelt frem for at angive navnet på en konkret institution. Ved at skrive 'på et egnet hjem eller institution' er det muligt at undgå nye forelæggelser for retten, hvis det viser sig nødvendigt at flytte den unge fra et sted til et andet.

Fremgangsmåde

Varetægtssurrogat kan kun anvendes med samtykke fra sigtede, også selv om den pågældende er under 18 år. Samtykke fra forældremyndighedens indehaver er ikke påkrævet.

Sagstyper og behovet for oplysninger

Oplysninger om personlige forhold bør normalt indhentes i alle sager.

Undtagelserne er:

- sager, der må forventes at ende med påtaleopgivelse,
- sager, der kan afgøres med bøde eller advarsel,
- sager, der forventes sluttet efter Bekendtgørelse nr. 621 af 25.6.2001 om politimestrenes og statsadvokaternes adgang til at fratage tiltale,
- sager, der med altovervejende sandsynlighed vil medføre ubetinget frihedsstraf. Samtidig skal der være tale om sager, hvor der allerede er så omfattende og aktuelle personlige oplysninger, at de sociale myndigheder og Kriminalforsorgen har tilstrækkeligt baggrundsmateriale om den koordinerede sagsbehandling efter dom.

Fremgangsmåde

Med en henvendelse til de sociale myndigheder skal der følge en kopi af fortegnelse over forhold, kopi af retsmødebegæring eller et anklageskrift, hvis dette materiale findes. Sagens akter sendes kun med, hvis vurderingen er, at der er et særligt behov for, at de sociale myndigheder kender alle detaljer. (Fremsendte akter er undergivet aktindsigt hos socialforvaltningen.)

Personundersøgelser ved Kriminalforsorgen – retsplejelovens § 808

Personundersøgelser ved Kriminalforsorgen indhentes normalt ikke i sager mod unge. Oplysningerne fra de sociale myndigheder antages at være tilstrækkelige i de fleste tilfælde. Dog skal en personundersøgelse finde sted, hvis tilsyn af Kriminalforsorgen indgår som vilkår til en helt eller delvis betinget dom. Det samme gælder, hvis der kan blive tale om samfundstjeneste, og hvis der i øvrigt er behov for personlige oplysninger, som ikke kan skaffes gennem de sociale myndigheder.

Orientering af Kriminalforsorgen om sager, der forventes at medføre ubetinget frihedsstraf

I sager, der forventes at medføre ubetinget frihedsstraf, underrettes den lokale afdeling af Kriminalforsorgen. På den måde kan den unges afsoning planlægges og træde i kraft hurtigt.

Underretningen skal ske i form af fortegnelse over forhold, retsmødebegæring eller anklageskrift, så tidligt som muligt.

Sagernes behandling i retten

Når efterforskningen er afsluttet og sagen ikke skal forelægges statsadvokaten, sender politimesteren sagen til retten med de nødvendige dokumenter. Underskrevet tiltalefratagelse sendes med, når der er tale om dette. Desuden sendes en eventuel ungdomskontrakt og retsmødebegæring.

Hvis en sag søges afgjort med tiltalefrafald med sociale vilkår, herunder vilkår om ungdomskontrakt, betinges tilkendegivelsen (resolutionen) af, at sigtede erkender sig skyldig i retten, og at retten godkender vilkårene.

Underretning om retsmøder

Indehaveren af forældremyndigheden, de sociale myndigheder og eventuelt også Kriminalforsorgen (tillige med evt. erstatningsparter) underrettes om retsmøder i sagen.

Underretning om sagens udfald

Politiet underretter normalt de sociale myndigheder om sagens udfald (hvis de sociale myndigheder ikke er til stede i retten). Dette gælder ikke i de sager, hvor myndigheden ikke er underrettet tidligere. Dog skal politiet altid underrette, hvis kriminaliteten eller andre oplysninger giver formodning om, at den unge har behov for social bistand.

Hvis Kriminalforsorgen har foretaget en personundersøgelse, eller i øvrigt er underrettet om sagen, skal forsorgens lokale afdeling indkaldes til retsmødet og have information om udfaldet af sagen. Det samme gælder statsadvokaten, hvis sagen har været forelagt denne.

En gang om året sender statsadvokaten en høringskrivelse til den politimester, der har indbragt sagen for retten, for at få en vurdering af, om sagen skal indbringes for retten med henblik på ændring eller opretholdelse af sanktionen.

Underretning ved § 78-afsoning af fængselsstraf

Proceduren kan foregå således:

- Anklagemyndigheden underretter både kommunen og den lokale afdeling af Kriminalforsorgen, så snart der er afsagt dom om ubetinget fængselsstraf til en ung under 18 år.
- Politiet sender domsudskrift og sagsakter til Direktoratet for Kriminalforsorgen med anmodning om fuldbyrdelse af straffen.
- Direktoratet anmoder den lokale KIF-afdeling (Kriminalforsorgens afdelinger I Frihed) om en indstilling vedrørende afsoningen.
- Afdelingen udfærdiger i samarbejde med de sociale myndigheder, den unge og dennes forældre en plan for, hvordan straffen skal afvikles. Planen sendes til Direktoratet for Kriminalforsorgen, som har kompetence til at træffe den endelige afgørelse i sagen. Hvis indstillingen ikke indeholder en plan for alternativ afsoning i medfør af straffuldbydelseslovens § 78, skal begrundelsen anføres.
- De sociale myndigheder finansierer og visiterer til et socialpædagogisk døgnophold, der i den konkrete situation kan opfylde de sikkerhedsmæssige krav, som følger af dommen.
- Kriminalforsorgen kan dog selvstændigt visitere til § 78-afsoning i Kriminalforsorgens egne pensioner.
- Hvis en ung opholder sig i fortsat varetægtssurrogat i en sikret

afdeling efter dom, kan den alternative afsoning afvikles her, hvis der er ventetid på plads i en egnet institution, og hvis kommunen og institutionen accepterer.

- Kriminalforsorgen fører tilsyn med den unge under afsoningen og skal – i samarbejde med de sociale myndigheder – udfærdige en handleplan, som omfatter både afsoningsperioden og tiden efter løsladelsen.

Underretning ved løsladelse efter afsoning

Kriminalforsorgen har det primære ansvar for at forberede og planlægge den unges situation efter en løsladelse. Det sker i et tæt samarbejde med de sociale myndigheder, som i de fleste tilfælde er ansvarlig for og råder over de tilbud og foranstaltninger, som den unge kan have behov for.

En koordineret handleplan skal være udarbejdet i god tid inden løsladelsen. Af planen skal det fremgå, hvilken myndighed, der har ansvar for planens dele.

Hvis den unge har afsonet en så lang dom, at der kan blive tale om prøveløsladelse efter afsoning af halvdelen eller 2/3 af straffens længde, vil der normalt blive fastsat vilkår om tilsyn af Kriminalforsorgen. Et sådant vilkår ændrer ikke de sociale myndigheders ansvar for at iværksætte relevante foranstaltninger i overensstemmelse med serviceloven.

Underretning i forbindelse med dom til psykiatrisk behandling
Overlægen på en psykiatrisk afdeling har ansvaret for den psykiatriske behandling og vil – afhængig af dommens formulering – kunne indlægge og udskrive den unge.

De sociale myndigheder har ansvaret for i samarbejde med denne overlæge at iværksætte relevante foranstaltninger; døgnophold i institutioner for psykisk ustabile unge, hjemgivelse med støtte/aflastning til familien, dagtilbud, revalidering m.v.

Udskrivningen fra ophold på psykiatrisk hospital efter en dom sker i samarbejde med de sociale myndigheder, så den unge kan få en så fornuftig udslusning som muligt.

4.9. De kommunale sociale myndigheders opgaver

Tilsyn, undersøgelser og rådgivning

Kommunens særlige forpligtelser over for børn og unge under 18 år retter sig helt frem til den unge fylder 18 år. Undersøgelser af den unges forhold og eventuelle initiativer i forlængelse heraf kan således ikke undlades under henvisning til, at den unge snart fylder 18 år.

Opgaverne:

- Tilsyn med forholdene for børn og unge under 18.
- Pligt til at undersøge omstændighederne, hvis der viser sig behov for støtte.

kommunen har modtaget dokumentation fra politiet om den begåede kriminalitet. (Når der er tale om voldskriminalitet eller anden alvorligere kriminalitet jf. § 58 a. stk.3.)

Er der udarbejdet en handleplan efter stk. 2, udgår kravet om handleplan efter stk. 3. Kravet udgår også, hvis der foreligger en ungdomskontrakt.

Udarbejdelse af udtalelser/indstillinger til anklagemyndighed/domstole:

De sociale myndigheder vil blive bedt om at udtale sig til anklagemyndigheden i følgende tilfælde:

- i forbindelse med udarbejdelse af ungdomskontrakt,
- til brug for anklagemyndighedens afgørelse om tiltalefrafald,
- til brug for rettens afgørelse om betinget dom,
- til brug for rettens afgørelse af spørgsmålet om ungdomssanktion.

Grundelementerne i en udtalelse er følgende

- En beskrivelse af den unge og familien og kendskab til dem (social anamnese).
- En beskrivelse af den støtte, familien tidligere har fået.
- En udtalelse om, hvorvidt der bør knyttes vilkår om støtte efter servicelovens § 40 til afgørelsen og i bekræftende fald hvilke.

Særligt om ungdomskontrakter

De sociale myndigheder har hovedansvaret for udførelsen af kontrakten.

I afsnittet Eksempler på good practice er der beskrevet et eksempel på et paradigme for udarbejdelse af en kontrakt. Desuden findes der et eksempel på en informationsfolder til den unge og familien i publikationen.

Særligt om ungdomssanktion

Udtalelsen skal bygge på en meget omhyggelig undersøgelse, der inddrager de nødvendige sociale, pædagogiske, psykologiske og psykiatriske vurderinger.

Den pædagogiske vurdering er overordentlig vigtig, da kernen i ungdomssanktionen er et to-årigt socialpædagogisk forløb.

Socialforvaltningens vurdering af spørgsmålet om formålstjenlighed skal fremgå tydeligt af udtalelsen.

Retten, der tager den endelige beslutning, tillægger de sociale myndigheders udtalelse stor betydning.

En indstilling om ungdomssanktion medfører et vidtgående ansvar. Det to-årige forløb kan ikke forkortes eller ophæves – heller ikke hvis den unge for eksempel fylder 18 år, viser sig svær at påvirke med socialpædagogiske virkemidler eller begår ny kriminalitet.

Afgørelser om særlig støtte

Kommunen træffer afgørelser i sager om særlig støtte efter service-loven til børn og unge. Også følgende afgørelser træffes af de kommunale myndigheder:

- Skal der gives konsulentbistand?
- Skal den unge optages i dagtilbud, klubtilbud eller lignende?
- Skal der udpeges en personlig rådgiver for den unge?
- Skal der udpeges en fast kontaktperson for den unge og hele familien?
- Bør den unge anbringes uden for hjemmet?

Særlig støtte kan ydes, når det har væsentlig betydning for et barns eller en ungs særlige behov.

Afgørelser om indgreb i den personlige frihed

Et særligt nedsat børn- og ungeudvalg i kommunen består af en dommer, en pædagogisk-psykologisk sagkyndig og tre kommunalbestyrelsesmedlemmer. Udvalget træffer afgørelser om:

- gennemførelse af tvangsmæssige undersøgelser,
- gennemførelse af tvangsmæssige anbringelser,
- afbrydelse af forbindelse til forældre,
- brev- og telefonkontrol.

Socialministeriets bekendtgørelse om magtanvendelse m.v. indeholder nærmere regler om indgreb i den personlige frihed. Herunder er der fastsat regler om anvendelse af sikrede afdelinger, der bl.a. kan anvendes for unge, når (1) det er absolut påkrævet for at afværge, at den unge skader sig selv eller andre, (2) det er absolut påkrævet at foretage en socialpædagogisk observation i en iagttagelsesperiode og (3) det er absolut påkrævet, at der iværksættes et længerevarende behandlingsforløb på en sikret afdeling.

Når politiet henvender sig – i forbindelse med afhøring

Politiet tilkalder en repræsentant for de kommunale sociale myndigheder i forbindelse med afhøring af et barn eller en ung under 18 år.

De sociale myndigheder sender en repræsentant:

- når den pågældende efter det oplyste ikke tidligere har været sigtet,
- når der efter det oplyste kan blive tale om fremstilling i retten med varetægtsfængsling af den unge,
- når den pågældende selv eller dennes forældre efter det oplyste ønsker det.

Herefter skal de sociale myndigheder:

- udarbejde en handleplan – eventuelt en foreløbig – i sager om voldskriminalitet eller anden alvorlig kriminalitet. Handleplanen skal foreligge inden syv dage efter modtagelse af dokumenta-

tionen for kriminaliteten. Resultaterne fra Kriminalforsorgens personundersøgelse kan inddrages i planen.

Når politiet henvender sig – om ungdomskontrakt eller om fastsættelse af vilkår i øvrigt

Kommunen kan inddrages, så snart sigtedes stilling til de rejste sigtelser er fastlagt, og når politiet har overblik over sagens omfang.

Kommunen skal herefter vurdere, om den unge er egnet til ungdomskontrakt og – i givet fald – hvilke sociale vilkår, der skal indgå i et tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt. I udtalelsen til brug for anklagemyndighedens vurdering bør der være en kort beskrivelse af den unge, f.eks. om eventuelt misbrug, om den unge kan overholde aftaler eller på anden måde er ustabil. Kommunens udtalelse skal udgøre et tilstrækkeligt grundlag til, at retten kan danne sig et indtryk af, om det er formålstjenligt med en ungdomskontrakt.

Når politiet henvender sig – i forbindelse med indstilling om ungdomssanktion

Anklagemyndigheden indhenter oplysninger i forbindelse med forberedelsen af en sag, der kan føre til en ungdomssanktion.

Til brug for udarbejdelsen af handleplan og indstilling kan kommunen indhente resultaterne fra den personundersøgelse, som Kriminalforsorgen udarbejder. På den baggrund tages stilling til, om socialpædagogisk behandling er formålstjenlig.

Opgaverne med indstilling om ungdomssanktion adskiller sig på nogle væsentlige punkter fra de opgaver, kommunen normalt har:

- Indstillingen skal tilkendegive, om den unge er egnet eller uegnet til at modtage dom til socialpædagogisk behandling. Vurderingen 'uegnet' skal ledsages af en velbegrunnet indstilling, jf. forarbejderne til regelen om ungdomssanktion.
- Indstillingen bør indeholde en vurdering af, hvor lang tid den unge bør opholde sig i en sikret afdeling og på åben institution. Der er intet til hinder for at indstille, at ungdomssanktionen indledes på et almindeligt åbent anbringelsessted, hvis der ikke er behandlingsmæssigt behov for andet. Den unge kan allerede have opholdt sig en tid på en sikret afdeling inden rettens afgørelse.
- Ansvar for et to-årigt forløb med afsæt i ungdomssanktionen.
- Eventuel 'tilbageføring' fra åbent anbringelsessted til sikret afdeling eller fra ophold uden for døgnophold til døgnophold kan ske efter bemyndigelse i dommen.

Når politiet henvender sig – om ophold under en ungdomssanktion

Ansvar for den socialpædagogiske behandling ligger hos kommunen. Dommen angiver alene rammerne for forløbet. Inden for disse træffes afgørelse om, på hvilken institution eller opholdssted anbringelsen skal finde sted. Kommunen kan efter bemyndigelse i dommen:

- afkorte anbringelsestider, herunder i sikret afdeling,

- beslutte at tilbageføre eller lade den unge være længere i institution eller opholdssted, end udgangspunktet i dommen. Længstetiderne kan ikke overskrides. Beslutning om ophold ud over længstetiderne træffes efter servicelovens regler.

4.10. De amtskommunale sociale myndigheders opgaver

Amtskommunen er forpligtet til at rådgive i specielle tilfælde samt at sørge for, at der er mulighed for at undersøge og behandle børn og unge med særlige vanskeligheder. Opgaverne angår dermed specielt de tilfælde, hvor kommunen ikke har tilstrækkelig specialviden til alene at kunne løse opgaven.

Amtskommunen opretter og driver døgninstitutioner – herunder de sikrede afdelinger – og fører løbende tilsyn med og træffer afgørelse om godkendelse af opholdssteder. Ansvar for at føre tilsyn med den unge ligger i dennes hjemkommune.

Ønsker politiet varetægtsurrogat til den unge, bistår den sikrede afdeling med at finde en ledig plads, hvis ikke afdelingen selv kan imødekomme ønsket. Se desuden under sikret afdeling under visitationsaftale.

4.11. Kriminalforsorgens opgaver

Kriminalforsorgen fuldbyrder de straffe, som domstolene har fastsat. Det gælder både frihedsstraffe og andre straffe, som for eksempel betingede domme og domme om samfundstjeneste. Undtaget er dom til ungdomssanktion og tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt.

Det er desuden Kriminalforsorgens opgave

- at administrere varetægtsfængsling og frihedsberøvelse i henhold til udlændingeloven,
- at udarbejde personundersøgelser vedrørende sigtede,
- at føre tilsyn med psykisk syge kriminelle, der er dømt i henhold til straffelovens § 68 og § 69.

Ud over Direktoratet for Kriminalforsorgen, som varetager den centrale ledelse og administration af den samlede kriminalforsorg, omfatter forsorgen fængsler, arresthuse, Kriminalforsorgens afdelinger i frihed (KIF) og pensioner.

Fængsler

I fængslerne fuldbyrdes fængselsstraf, forvaring samt forvandlingsstraf for bødestraf. Ud af 14 danske fængsler, er de fem lukkede.

Et lukket fængsel er karakteriseret ved ringmur, tv-overvågning og elektronisk strålesikring af de ydre arealer, vinduesarmatur (tremmer eller særligt brudsikret glas), låste døre og relativt mange ansatte.

De åbne fængsler har ikke fysiske sikringsmidler, men alene regler for de indsattes ophold og færden. Overtrædes reglerne straffes med

disciplinære sanktioner, hvoraf den alvorligste er overførsel til lukket fængsel. En anden mulighed er strafferetlige sanktioner, idet det er strafbart for anholdte og fængslede at flygte. De åbne fængsler har forholdsvis få ansatte.

I 2001 var kapaciteten i de åbne fængsler i gennemsnit 1.236 pladser, mens der i de lukkede fængsler gennemsnitlig var en kapacitet på 737 pladser.

Udgangspunktet er, at fængselsstraf udstås i åbent fængsel, medmindre det af særlige grunde findes utilrådeligt. Hvis en ung mellem 15 og 17 år skal udstå straf i et lukket fængsel, vil den pågældende normalt blive anbragt i Statsfængslet i Ringe. Fængslet har en særlig afdeling med fire pladser forbeholdt unge under 18 år.

Arresthuse

Der findes 37 arresthuse samt to arrestafdelinger i statsfængslerne i Horsens og Nyborg. Derudover råder Kriminalforsorgen over Københavns Fængsler, der hovedsagelig fungerer som arresthus for det storkøbenhavnske område. Endelig har Kriminalforsorgen en institution for frihedsberøvede asylansøgere i Sandholmlejren.

I arresthusene sidder først og fremmest varetægtsarrestanter. Arresthusene benyttes også i et vist omfang til afsoning af kortere fængselsstraffe. I et arresthus sikres den indsattes tilstedeværelse i det væsentligste som i lukket fængsel.

I 2001 var kapaciteten i arresthusene i gennemsnit 1.590 pladser.

Afdelinger

Der er 22 afdelinger og otte lokalkontorer i Kriminalforsorgen. Kontorenes geografiske områder følger stort set amtsgrænserne. Dog er der i hovedstandsområdet og i Århus amt flere afdelinger.

Afdelingerne fører løbende tilsyn med ca. 8.000 personer. Gennem de senere år er der sket en kraftig vækst i antallet af tilsynsklienter blandt andet på grund af, at flere i dag idømmes samfundstjeneste.

Kriminalforsorgens afdelinger har primært til opgave at føre tilsyn med prøveløsladte, betinget dømte samt dømte efter straffelovens § 68 og § 69. Desuden udarbejder afdelingerne personundersøgelser til brug for retten, foretager forsorgsarbejdet for varetægtsarrestanter og deltager i kriminalpræventivt arbejde af mere generel karakter.

Tilsynsopgaven indeholder to hovedelementer

- Klienten skal kontrolleres i det omfang, der er nødvendigt for at fuldbyrde straffen.
- Klienten skal støttes og motiveres til at leve en kriminalitetsfri tilværelse gennem personlig, social, arbejds- og uddannelsesmæssig udvikling.

Kontrolopgaven knytter sig blandt andet til dommens eller prøveløsladelsens særlige vilkår og betingelser. Det kan for eksempel være afvikling af samfundstjeneste eller gennemførelse af misbrugsbehandling.

Støttefunktionen består af en koordinerende indsats i forhold til det sociale og sundhedsfaglige hjælpeapparat. I den forbindelse tilbyder mange afdelinger deres klienter at deltage i forskellige aktiviteter som for eksempel træning af kognitive færdigheder.

Afdelingerne er stort altid involveret i sagsbehandlingen, når det skal besluttes, hvorvidt en 15 –17-årig skal anbringes i institution uden for fængsel eller arresthus efter Straffuldbyrdelseslovens § 78. Tilsynsforpligtelsen over for unge med betinget dom overgår til forsorgens afdelinger, når den unge fylder 18 år og dermed ikke længere er undergivet servicelovens § 40.

Pensioner

Kriminalforsorgen driver otte pensioner med i alt 159 pladser. Her bor primært personer, der udstationeres under afsoning af frihedsstraf eller anbringes efter Straffuldbyrdelseslovens § 78. Andre beboere kan være klienter under tilsyn samt et mindre antal, der ikke er under tilsyn. Ophold på en pension er i princippet frivilligt, og enhver beboer kan bringe opholdet til ophør. En beboer i et afsoningsforløb vil i givet fald blive flyttet tilbage til afsoningsstedet.

På flere pensioner er en del af kapaciteten forbeholdt klienter, der følger en bestemt behandling eller går til undervisning eller på arbejde. Pensionen Lysholmgård har særlige undervisningshold, der følger de såkaldte 'kognitive færdighedsprogrammer'. Kontrakt-pensionen på Fyn er målrettet mod klienter med stofproblemer. På pensionen Lyng gennemgår beboerne ADL-træning, som er træning i almindelig daglig livsførelse. Desuden er der et landbrug i tilknytning til pensionen.

Navn, adresse og telefonnummer m.v. kan findes på www.kriminalforsorgen.dk/fakta/pensioner

Inddragelse af Kriminalforsorgen

Kriminalforsorgen involveres kun i sager om unge kriminelle under 18 år i følgende tilfælde:

Politiet beder den lokale afdeling om at udarbejde en personundersøgelse

Undersøgelsen skal ligge til grund for rettens afgørelse af straf. Politiet kan for eksempel bede om, at undersøgelsen afdækker, hvorvidt der er behov for en mentalundersøgelse; om den unge skønnes egnet til samfundstjeneste; om den unge har behov for tilsyn og eventuelle særlige vilkår i tilfælde af en betinget dom.

Er den sigtede fyldt 17 år beder politiet ofte om en vurdering af den unges fortsatte støttebehov efter det fyldte 18. år.

Dommeren har bestemt, at den unge i en periode skal overgå til tilsyn af Kriminalforsorgen I

En dommer kan bestemme, at den unge skal overgå til tilsyn af Kriminalforsorgen i en nærmere fastsat periode, når den unge efter

det fyldte 18. år kun på frivillig basis hører under de sociale myndigheder. For eksempel i de tilfælde, hvor en betinget dom medfører vilkår om foranstaltninger i henhold til § 40 i serviceloven.

Sammenhæng og kontinuitet i den offentlige støtteindsats er vigtig. Derfor bør de sociale myndigheder og forsoeren indlede samarbejdet i god tid før den unge fylder 18.

Politiet – anklagemyndigheden – begærer en ung under 18 år idømt ubetinget fængselsstraf

Hvis en ung under 18 idømmes ubetinget fængselsstraf skal Kriminalforsorgen og de sociale myndigheder så tidligt som muligt samarbejde om en fælles handleplan for den unge. Planen skal udarbejdes i samarbejde med den unge – og så vidt muligt med accept fra forældrene. Handleplanen bør også beskrive mulighederne for alternativ afsoning i henhold til § 78 i Straffuldbyrdelsesloven.

Politiet sender domsudskrift og sagsakter med henblik på afsoning af en hel eller delvis ubetinget fængselsstraf

Direktoratet for Kriminalforsorgen modtager 'anmeldelsespapirer' – domsudskrift og sagsakter – med anmodning om, at en ung under 18 år indkaldes til afsoning af en hel eller delvis ubetinget fængselsstraf.

Inden da bør de sociale myndigheder og Kriminalforsorgens lokale afdeling udarbejde en handleplan. Direktoratet sender papirerne til afdelingen og beder heri om en indstilling om, hvor, hvornår og hvordan straffen mest hensigtsmæssigt kan afsones – så vidt muligt med alternativ placering uden for fængsel eller arresthus.

Afdelingen indsender forslag til afsoningsforløb og ansøgning om § 78-afsoning efter aftale med den unge og de sociale myndigheder. Afsonings- og handleplanen skal så vidt muligt række ud over løsladelsestidspunktet.

En ung under 18 år er varetægtsfængslet i arresthus eller afsoner dom i fængsel

Hvis en ung under 18 år er varetægtsfængslet i et af Kriminalforsorgens arresthuse eller afsoner en dom i fængsel, er personalet her forpligtet til at holde nøje øje med den unge for at sikre denne mod negativ påvirkning fra ældre indsatte.

Desuden skal der så vidt muligt iværksættes særlige undervisnings- og aktiveringsprogrammer for og med den unge. Det skal afklares, om den pågældende er omfattet af Folkeskolelovens undervisningspligt, og om der eventuelt er behov for undervisning efter specialundervisningsloven.

Derudover bør 15-17-årige under indsættelse tilbydes projekter i Kriminalforsorgens produktionsskoler.

Regelsættene indeholder en række positive særregler, som giver mulighed for at tage særlige hensyn til unge under 18 år. Der er bl.a. udvidet adgang til at tillade prøveløsladelse efter afsoning af halvdelen af straffen og lempeligere regler for frigang til uddannelse eller arbejde.

Der er kun ganske få unge i fængsler og arresthuse, idet udgangspunktet er, at unge så vidt muligt placeres i varetægtssurrogat i en sikret afdeling og i alternativ afsoning jf. § 78 i straffuldbyrdsloven.

Den unge har fået en fængselsstraf på tre måneder eller mere

Hvis en ung har fået en fængselsstraf på tre måneder eller mere, kan prøveløsladelse komme på tale efter afsoning af halvdelen eller to tredjedele af dommen.

Udgangspunktet er, at når en ung under 18 år har fået så lang en fængselsstraf, bør der fastsættes vilkår om tilsyn af Kriminalforsorgen efter løsladelsen. Tilsynet skal støtte den unge i ikke at begå ny kriminalitet. Et sådant tilsyn bør ske i tæt samarbejde med de sociale myndigheder og med fortsat koordinering af handleplaner.

Reglerne om prøveløsladelse gælder dog ikke, hvor afsoningen drejer sig om den ubetingede del af en kombinationsdom. Her skal hele den ubetingede del – maksimalt seks måneder – afsones fuldt ud.

Fra varetægt(ssurrogat) til afsoning

Det er politiet, der har ansvar og kompetence i forhold til unge, der er fortsat varetægtsfængslet efter dom. Det gælder, uanset om den unge befinder sig i et arresthus eller i en sikret afdeling. Dermed er det også politiet, der skal kontaktes, hvis der er behov for 'udgang', ansøgning om tilladelse til skolegang eller arbejde i dagtimerne uden for arresthuset eller den sikrede afdeling.

Ofte kontakter offentlige myndigheder – inklusive politiet – Kriminalforsorgens afdelinger i disse tilfælde. Imidlertid overtager Kriminalforsorgen først ansvaret for den unges afsoning, når dommen er endelig, og når papirerne er kommet så langt, at der er iværksat en formel 'fuldbyrdselse' af straffen.

4.12. Andre myndigheders opgaver

Offentligt ansatte har underretningspligt til kommunen, hvis de via deres arbejde får kendskab til, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte. En kriminel handling indikerer et sådant behov. Underretningspligten træder i kraft i skoleregi, når der ikke kan findes en mulighed for i samarbejde med den unge og forældrene at komme videre, og den unge ikke trives.

Skolen kan kontakte socialforvaltningen, hvis der er tvivl om procedurerne ved mistanke om et kriminelt forhold.

4.13. Efter det fyldte 18. år

Foranstaltninger efter lov om social service kan iværksættes over for unge under 18 år, der har ophold her i landet. De sociale foranstaltninger i en ungdomskontrakt ophører således normalt ved det fyldte 18. år. Dog kan den unge bevare sin tilknytning til en personlig rådgiver, en fast kontaktperson eller have døgnophold i en institution, plejefamilie

eller andet opholdssted, indtil den unge fylder 23 år, hvis den unge er indforstået hermed, jf. lov om social service § 46, stk. 2. Dertil kan der etableres særlige udslusningsordninger for unge, der er fyldt 18, men ikke 23 år.

Læs mere

Serviceovens § 62 a.

4.14. Eksempler på good practice

Et uheldigt sagsforløb får positive konsekvenser

En 17-årig får en betinget dom med vilkår om at undergive sig foranstaltninger efter servicelovens § 40. Da han fylder 18, skal han overgå til Kriminalforsorgens tilsyn.

Glemmer at samarbejde

Socialforvaltningen og den lokale afdeling af Kriminalforsorgen (KIF) glemmer at samarbejde. KIF-afdelingen har sat sagen i bero til den unge mands 18 års fødselsdag. Da dagen oprinder, kan afdelingen ikke finde ham, da man ikke har kendskab til det arbejde, som socialforvaltningen har haft gang i sammen med den unge. Desuden har han ingen bolig.

På grund af den manglende kontakt mellem myndighederne, kan Kriminalforsorgen ikke få oplysninger hos socialforvaltningen uden den unges tilladelse. Derfor etableres KIF's første kontakt med den unge via en efterlysning hos politiet. Udgangspunktet for det fremtidige samarbejde er det værst tænkelige.

Det gode, der kom ud af det

Det uheldige sagsforløb giver direkte anledning til, at KIF-afdelingen ændrer sin praksis. I dag tager afdelingen kontakt til socialforvaltningen, så snart domsudskrift med vilkår om tilsyn fra 18-års dagen er modtaget. Herefter lægges den kommende arbejdsdeling fast.

Afhængig af aftalerne med den kommunale sagsbehandler noteres sagen frem til senest tre måneder før 'overtagelsesdagen'. På den måde sker overleveringen på de bedste betingelser og med sammenhæng og kontinuitet i samarbejdet om og med den unge.

Når dommeren dømmer 'samarbejde' eller konkrete foranstaltninger

Der er meget vide rammer for de vilkår, som en dommer kan fastsætte i forbindelse med betingede domme og kombinationsdomme til unge.

Traditionelt

Traditionelt indeholder praksis mest generelle formuleringer om 'at undergive sig foranstaltninger' efter den sociale lovgivning, eventuelt suppleret med besked om, at en ung overgår til Kriminalforsorgens tilsyn i en nærmere fastlagt periode efter det fyldte 18. år.

Imidlertid er det blevet mere almindeligt at fastsætte mere konkrete og individuelt tilpassede vilkår. Dette er forudsat i forbindelse med ungdomskontrakter og ungdomssanktion.

Derudover er der tendens til, at domstolene 'dømmer til samarbejde' mellem de sociale myndigheder og Kriminalforsorgen. Det sker specielt, hvis den unge snart fylder 18 år, eller hvis det i forbindelse med en kombinationsdom skønnes, at der er behov for samarbejde om § 78-afsoningen af den ubetingede del af dommen.

Dommens formulering kan være

"NN straffes med fængsel i seks måneder. Under hensyn til de dokumenterede sociale forhold og NN's unge alder gøres dommen betinget på vilkår af

- at han i to år fra dommens dato afholder sig fra at begå ny kriminalitet
- at han undergiver sig de foranstaltninger efter servicelovens § 40, som er beskrevet i den fremlagte, kommunale handleplan af 2.2.2002, samt
- at han undergiver sig tilsyn af Kriminalforsorgen."

Formuleringen stiller både den unge, socialforvaltningen og KIF-afdelingen over for et tydeligt krav om samarbejde. Samtidig angiver henvisningen til handleplanen, hvad det er, der skal samarbejdes om.

Det gode § 78-afsoningsforløb

– eller case med alvorlig kriminalitet, overgang ved 18. år, samarbejde mellem myndigheder og tilknytning af mentor

Ali er 16 år. Han bliver varetægtsfængslet, fordi han i løbet af to måneder har deltaget i tre meget grove røverier, en ildspåsættelse og to tilfælde af trusler mod vidner. Efter grundlovsforhøret placeres han i varetægtssurrogat i en sikret afdeling. Socialforvaltningen anmodes om en udtalelse, og Kriminalforsorgen bliver bedt om at lave en personundersøgelse. Den skal afklare, om der er behov for at foretage en mentalundersøgelse.

Baggrund

Ali og hans forældre har ikke tidligere haft kontakt med socialforvaltningen, men er indstillede på at samarbejde med de offentlige myndigheder.

Fortsat varetægtsfængsling

På den sikrede afdeling gennemføres hurtigt en psykologisk udredning. På baggrund af udredningen og af oplysninger fra blandt andet Alis skole konkluderer personundersøgelsen, at der ikke er behov for en mentalundersøgelse. Derimod viser det sig, at Ali har et stort behov for socialpædagogisk støtte og specialundervisning. Ali har nemlig en uopdaget, men ret alvorlig hørenedsættelse. Efter tre måneder i varetægtssurrogat får Ali en dom på 2¹/₂ års fængsel. Både han

og anklagemyndigheden accepterer dommen, og dommeren beslutter fortsat at varetægtsfængsle i surrogat frem til fuldbyrdelse.

Venteperioden

Den sikrede afdeling, socialforvaltningen og Kriminalforsorgen har i en måned været på jagt efter et egnet opholdssted til Ali. På domstidspunktet er det helt rigtige sted fundet, men der er først plads i løbet af tre til fire måneder.

Da varetægtsperioden i den sikrede afdeling er gået godt, er de involverede enige om, at Ali kan blive der i venteperioden.

Kriminalforsorgen skriver indstilling om § 78-afsoning i den sikrede afdeling indtil overflytningen kan finde sted, så snart der er plads.

10 dage efter domsafsigelsen iværksættes den alternative afsoning formelt, og efter 3½ måned overføres Ali til det socialpædagogiske opholdssted. Her trives han godt, får intensiv undervisning og tager en gang om ugen til specialundervisning hos en tale-hørepedagog.

Tilbud om mentor

Efter seks måneders ophold begynder både Ali og hans forældre at udtrykke bekymring for, hvordan det skal gå efter afsoningen. I hjemmet bor der i forvejen tre voksne og fire børn i en fire værelses lejlighed, og der er dårligt plads til Ali. Ligeledes er de usikre på, om han kan finde arbejde.

Socialforvaltningen begynder at se sig om efter en bo-mulighed i nærheden af forældrene, og Kriminalforsorgen tilbyder Ali at få en mentor. Efter lidt betænkningstid siger han ja til forslaget og peger selv på en klubmedarbejder, som han tidligere har været meget glad for. Klubmedarbejderen siger ja til at påtage sig opgaven, og kontakten etableres i de weekender, hvor Ali er på besøg i hjemmet.

Ungdomsbolig med opsyn

Socialforvaltningen skaffer plads til Ali i en ungdomsbolig med socialpædagogisk opsyn. Han meldes til specialundervisning om formiddagen. Mentor skaffer ham job som hjælpetræner for lilleputholdet i en lokal fodboldklub to eftermiddage om ugen.

Med denne udslusningsplan på plads giver Kriminalforsorgen tilladelse til prøveløsladelse 'på forskudt halv tid'. 18 måneder efter grundlovsforhøret er Ali på fri fod, nogle få dage efter sin 18 års fødselsdag. Der er fastsat vilkår om, at han ikke må begå ny kriminalitet de næste to år. Han skal være under tilsyn af Kriminalforsorgen i et år, og han skal følge den handleplan, som er lagt i et samarbejde mellem ham, forældrene, socialforvaltningen, mentor og Kriminalforsorgen. Socialforvaltningen finansierer bolig, forsørgelse og skolegang. Kriminalforsorgen finansierer tilsyn og aflønning af mentor. Følger Ali planen, har socialforvaltningen stillet ham i udsigt, at han kan få revalideringsstøtte, når han har gennemført et skoleår på EGU med henblik på den mekanikeruddannelse, som han ønsker sig.

Bilag 1:

Et typisk forløb for en 15-17-årig med varetægtsfængsling

1. En alvorlig, kriminel handling bliver begået
2. Politiet finder (den formodede) gerningsmand
3. Betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt. Derefter enten

Den unge indsættes i arresthus	Den unge anbringes i varetægtssurrogat i sikret afdeling
--------------------------------	--

Politiet afslutter sin efterforskning

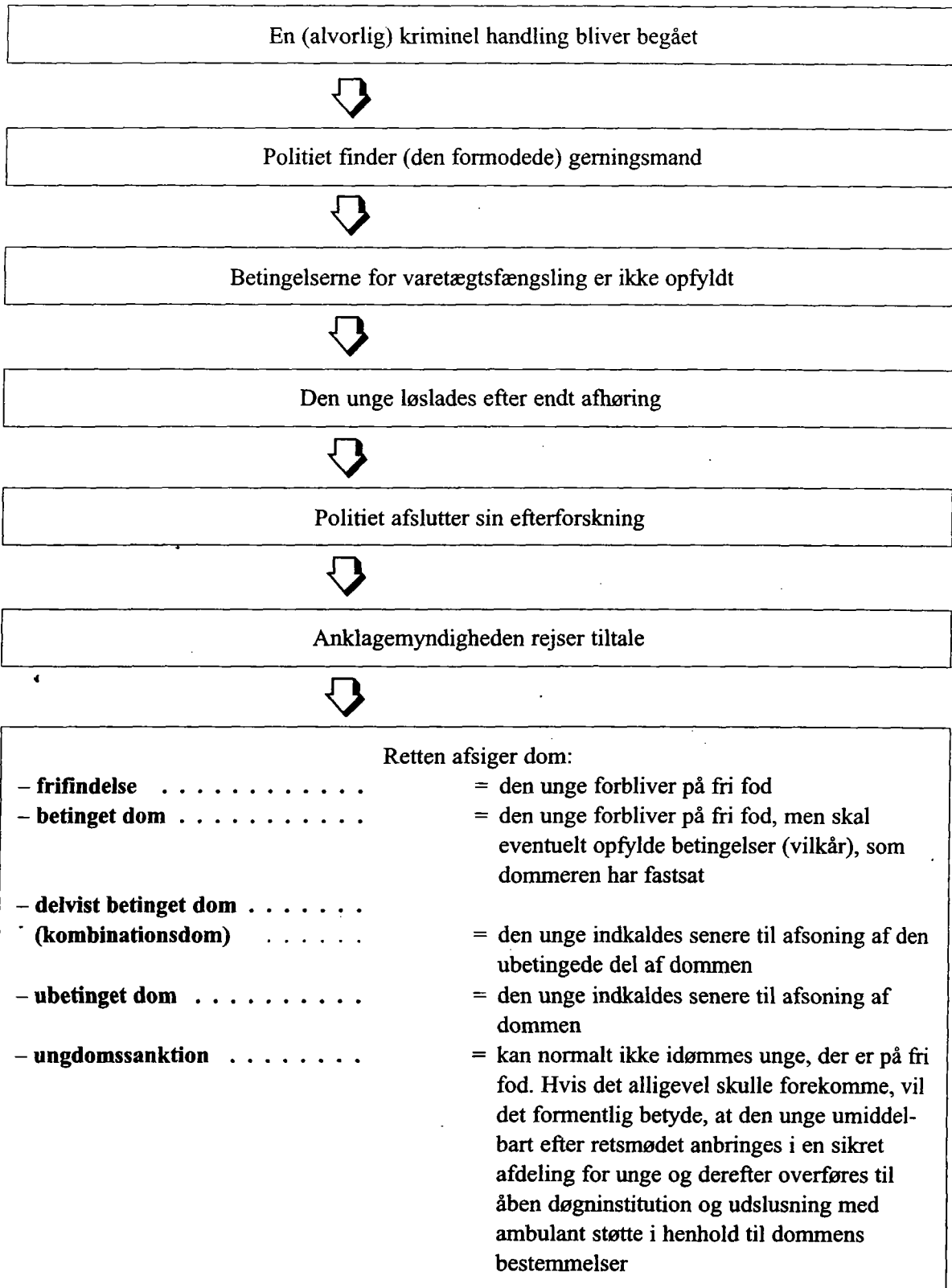
Anklagemyndigheden rejser tiltale

	Retten afsiger dom:
- frifindelse	= den unge løslades
- betinget dom	= den unge løslades
- delvist betinget dom	= den unge løslades, hvis den ubetingede del af dommen sættes lig med varetægts(surrogat)-perioden
(kombinationsdom)	<i>eller</i> den unge løslades til senere afsoning af den ubetingede del af dommen
	<i>eller</i> den unge går direkte fra varetægt(surrogat) til afsoning af den ubetingede del af dommen
- ubetinget dom	= den unge løslades, hvis dommens længde er kortere eller lig med varetægts(surrogat)-perioden*
*hvis ubetinget dom er kortere end varetægtsperiode opstår erstatningsspørgsmål	<i>eller</i> den unge løslades til senere afsoning af dommen
	<i>eller</i> den unge går direkte fra varetægt(ssurrogat) til afsoning
- ungdomssanktion	= den unge forbliver i den sikrede afdeling, hvor han/hun har siddet surrogatfængslet, i den af dommeren fastsatte periode. Overføres derefter til døgninstitution og endelig til udslusning/ambulant støtte i henhold til dommens bestemmelser

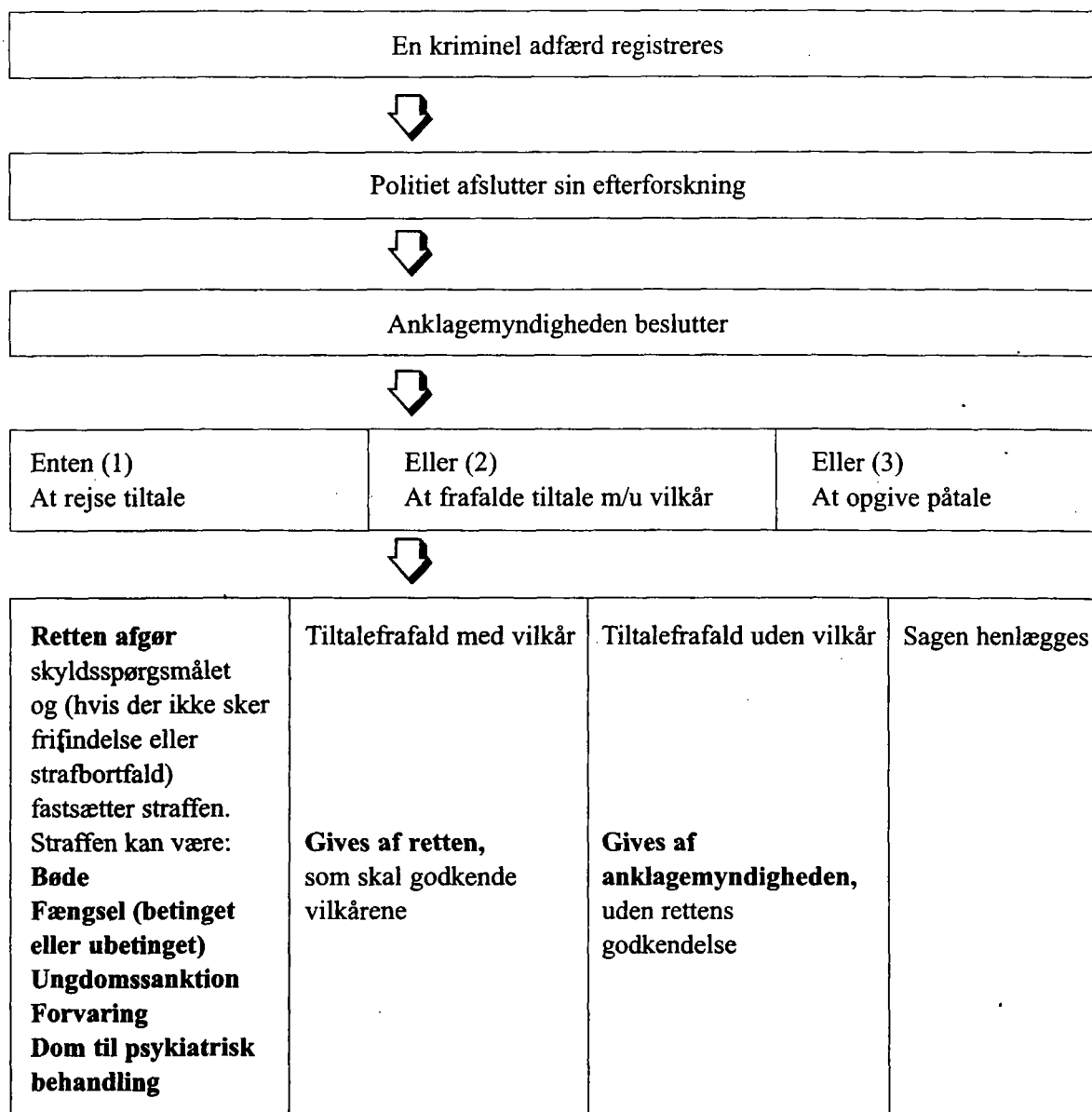
Bilag 2:

Et typisk forløb for en 15-17-årig uden varetægtsfængsling

Bilag 3:

12.1. En kriminalsags forløb gennem systemet

3

Behandlingen af sager mod unge lovovertrædere

1. Indledning.....	4
2. Sager mod børn under 15 år	5
2.1. Generelt.....	5
2.2. Tilbageholdelse	5
2.2.1. Anbringelse i forbindelse med tilbageholdelse.....	5
2.2.2. Varigheden af tilbageholdelse og enerumsanbringelse.....	7
2.2.3. Løsladelse	7
2.3. Anvendelse af andre straffeprocessuelle indgreb.....	8
2.3.1. Straffeprocessuelle indgreb over for børn under 15 år, der er mistænkte..	8
2.3.2. Straffeprocessuelle indgreb over for børn under 15 år, der ikke er mistænkte.....	9
2.3.3. Samtykke	10
2.4. Underretning af de sociale myndigheder	10
2.4.1. Underretning ved tilbageholdelse	10
2.4.2. Underretning ved afhøring.....	10
2.4.3. Underretning i andre tilfælde.....	11
2.5. Underretning og involvering af barnets forældre.....	11
2.5.1. Underretning ved tilbageholdelse og afhøring.....	12
2.5.2. Underretning i andre tilfælde.....	12
2.6. Advokatbeskikkelse	13
3. Sager mod unge mellem 15 og 18 år	14
3.1. Underretning af de sociale myndigheder	14
3.2. Underretning af den unges forældre.....	15
3.3. Varetægtsfængsling.....	16
3.3.1. Generelt.....	16

3.3.2. Varetægtssurrogater	16
3.3.3. Varetægtsfængsling i isolation.....	18
3.4. Oplysninger om personlige forhold, orientering af kriminalforsorgen m.v. ...	18
3.4.1. Generelt.....	18
3.4.2. Sagstyper og behovet for oplysninger fra de sociale myndigheder	19
3.4.3. Fremgangsmåde	19
3.4.4. Personundersøgelser ved kriminalforsorgen. Retsplejelovens § 808.....	19
3.4.5. Orientering af kriminalforsorgen om sager, der forventes at medføre ubetinget fængselsstraf	20
4. Sanktionsvalget i sager mod unge mellem 15 og 18 år	20
4.1. Generelt om sanktionsvalget	20
4.2. Generelt om tiltalefrafald	20
4.2.1. Tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger	22
4.2.1.1. Generelt	22
4.2.1.2. Anvendelsesområde.....	22
4.2.1.3. Ungdomskontraktens indhold.....	23
4.2.1.4. Politiets godkendelse	25
4.2.1.5. Rettens godkendelse	26
4.2.1.6. Gennemførelse af kontrakten	26
4.2.2. Tiltalefrafald uden særlige vilkår.....	26
4.2.2.1. Anvendelsesområde.....	27
4.2.2.2. Prøvetid	27
4.2.2.3. Godkendelse og tilståelse	27
4.2.3. Genoptagelse af sager, hvori der er meddelt betingede tiltalefrafald	28
4.2.4. Tiltalefrafald efter retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 7	28
4.2.5. Sanktionsvalget ved ny kriminalitet begået efter der tidligere er meddelt tiltalefrafald.....	29
4.2.5.1. Seneste afgørelse: Tiltalefrafald uden særlige vilkår (jf. afsnit 4.2.2.)	29
4.2.5.2. Seneste afgørelse: Tiltalefrafald med ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger (jf. afsnit 4.2.1.)	29
4.3. Betinget dom	30
4.3.1. Betinget dom eventuelt med tilsyn og hjælpeforanstaltninger	30
4.3.2. Betinget dom med vilkår om samfundstjeneste	30

4.4. Udstrækning af foranstaltningen udover det 18. år.....	31
4.5. Ungdomssanktion efter straffelovens § 74 a.....	31
4.5.1. Generelt.....	31
4.5.2. Anvendelsesområde.....	31
4.5.3. Ungdomssanktionens indhold.....	33
4.5.4. Eksempler på udformningen af påstande om ungdomssanktion.....	34
4.5.5. Udgangstilladelse m.v.....	36
4.5.6. Ny kriminalitet begået af en person undergivet en ungdomssanktion.....	36
5. Sagernes behandling i retten.....	37
5.1. Generelt.....	37
5.2. Underretning om retsmøder.....	38
6. Underretning om sagens udfald.....	38
7. Ikrafttræden og ophævelse af tidligere udsendt retningslinier.....	38
Bilag 1.....	39
Bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service.....	39
Bilag 2.....	42
Bekendtgørelse om underretning af kommunalbestyrelsen om afhøringer af sigtede under 18 år.....	42

1. Indledning

Denne meddelelse fastsætter retningslinier om anklagemyndighedens behandling af sager vedrørende unge lovovertrædere. Meddelelsen erstatter RM 5/2003.

Ved lov nr. 469 af 7. juni 2001 blev ungdomssanktionen indført, og retningslinier om behandlingen af sådanne sager er medtaget i meddelelsen i afsnit 4.5.

I marts 2002 fremlagde regeringen en handlingsplan mod volds- og ungdomskriminalitet ("Stop volden"). Det er et led i handlingsplanen, at der ved tiltalefrafald og betingede domme i videre omfang skal fastsættes entydige og målrettede vilkår, som afspejler den pågældende unges situation og kriminalitet. Det understreges ligeledes, at overtrædelser af vilkår skal have en mærkbar konsekvens. Det indgår endvidere i handlingsplanen, at politiet i sager, hvor børn og unge såvel over som under 15 år har begået kriminalitet – sammen med skolen og de sociale myndigheder – skal sørge for, at forældrene øjeblikkeligt informeres og involveres.

I meddelelsen er der fastsat retningslinier om de initiativer, der fremgår af handlingsplanen.

Meddelelsen indeholder herudover retningslinier om anvendelsen af tiltalefrafald og herunder også mere udførlige retningslinier om tiltalefrafald ved vold og anden personfarlig kriminalitet.

Der er endvidere fastsat en pligt for politiet til 3 måneder efter, at tiltalefrafald er meddelt, at anmode de sociale myndigheder om at redegøre for tilsynet med den unge.

For så vidt angår efterforskning af kriminalitet begået af børn under 15 år er der ved lov nr. 443 af 9. juni 2004 om ændring af retsplejeloven indsat et nyt kapitel 75 b i retsplejeloven, som indeholder bestemmelser om straffeprocessuelle indgreb over for personer under 15 år. I meddelelsen er der fastsat retningslinier, der tager højde for disse nye regler.

Det bemærkes i den forbindelse, at der i retsplejelovens § 821 d er indsat bestemmelser om underretning af de sociale myndigheder og forældrene i tilfælde af bl.a. tilbageholdelse og afhøring af børn under 15 år. Disse regler adskiller sig på nogle punkter

fra de regler, der er fastsat om underretning af de sociale myndigheder og forældrene i sager mod unge lovovertrædere mellem 15 og 18 år.

2. Sager mod børn under 15 år

2.1. Generelt

Børn under 15 år kan ikke straffes. Politiet kan dog efterforske sådanne sager, bl.a. for at klarlægge omfanget af kriminaliteten, for at konstatere, om andre personer kan mistænkes, og for at få eventuelle koster tilbagegivet.

2.2. Tilbageholdelse

Efter retsplejelovens § 821 a, stk. 1, kan politiet tilbageholde børn under 15 år, der mistænkes for strafbart forhold, hvis betingelserne for anholdelse efter retsplejelovens § 755, stk. 1, er til stede, og tilbageholdelsens øjemed ikke kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger. Retsplejelovens § 755, stk. 2 – 5, samt § 758, stk. 1, og § 759 finder tilsvarende anvendelse.

Politiet skal snarest muligt gøre barnet bekendt med mistanken og tidspunktet for tilbageholdelsen. Det skal fremgå af politirapporten, at politiet har iagttaget denne regel, jf. § 821 a, stk. 2.

Det følger af § 821 a, stk. 3, at tilbageholdelsen af børn under 15 år skal foretages så skånsomt som muligt.

Der skal ved vurderingen af, om tilbageholdelse af børn under 15 år ville være et uforholdsmæssigt indgreb, lægges vægt på den særlige belastning, som indgrebet på grund af den pågældendes unge alder må antages at indebære, jf. § 821 c.

Håndjern og lignende magtmidler bør ikke benyttes.

2.2.1. Anbringelse i forbindelse med tilbageholdelse

Det fremgår af § 821 a, stk. 3, at anbringelse ikke må ske i arresthus.

Anbringelse i venterum, detentionslokale eller lignende, d.v.s. aflåste rum, hvor barnet befinder sig uden at være sammen med politipersonale eller medarbejdere fra de sociale myndigheder, må kun ske i følgende tilfælde:

- når det er nødvendigt af sikkerhedsmæssige grunde, eller
- når det undtagelsesvis er påkrævet af hensyn til efterforskningen, og anden anbringelse ikke er mulig.

Det fremgår af forarbejderne til loven, at anbringelse i venterum m.v. af børn under 15 år af sikkerhedsmæssige grunde forudsættes kun at finde sted, hvis anden anbringelse er sikkerhedsmæssigt uforsvarligt som følge af barnets adfærd – eksempelvis hvis barnet ellers vil udgøre en fare for sig selv eller andre – og barnet er 12 år eller derover.

For så vidt angår muligheden for at anbringe børn under 15 år i venterum m.v. af efterforskningsmæssige grunde fremgår det af forarbejderne, at denne form for enerumsanbringelse kun kan ske rent undtagelsesvis.

Det er en betingelse, at der er tale om alvorlig personfarlig kriminalitet – navnlig vold, voldtægt og væbnet røveri – og at anbringelsen er nødvendig af væsentlige efterforskningsmæssige grunde. Det er endvidere en forudsætning, at det ikke er praktisk muligt at anbringe barnet på anden måde. Anbringelse i venterum m.v. kan kun ske i tilfælde, hvor der ikke er disponibelt mandskab hos politiet eller hos de sociale myndigheder, der kan være til stede sammen med barnet.

Som et eksempel på, hvornår det kan være nødvendigt at enerumsanbringe et barn under 15 år af efterforskningsmæssige grunde, kan nævnes tilfælde, hvor en gruppe børn – hvoraf et eller flere er under 15 år – pågribes i forbindelse med grov bande-kriminalitet. I sådanne tilfælde kan det være af afgørende betydning for efterforskningen, at børnene placeres hver for sig, indtil de har kunnet afhøres af politiet. Hvis politiet på det pågældende sted ikke råder over det fornødne mandskab til at sikre, at de tilbageholdte børn ikke kommer i kontakt med hinanden inden afhøringen, og sådant mandskab ikke kan tilkaldes, eller en repræsentant for de sociale myndigheder ikke kan være til stede, kan det således være nødvendigt at placere børnene alene i aflåste lokaler.

2.2.2. Varigheden af tilbageholdelse og enerumsanbringelse

Efter § 821 a, stk. 4, skal tilbageholdelsen være så kortvarig så mulig. Tilbageholdelsen må kun udstrækkes ud over 6 timer, når væsentlige hensyn til efterforskningen gør dette påkrævet, og må i intet tilfælde udstrækkes over 24 timer.

Opretholdelse af en tilbageholdelse ud over 6 timer kan efter forarbejderne navnlig tænkes at finde sted i sager om grov kriminalitet, f.eks. voldsforbrydelser og bande-kriminalitet, hvor det efter en konkret vurdering findes påkrævet med henblik på at hindre yderligere strafbart forhold eller at forhindre, at det mistænkte barn under 15 år modarbejder sagens opklaring, f.eks. ved at advare andre mistænkte på fri fod.

Der kan også være tale om tilfælde, hvor der skal gennemføres en retsmedicinsk undersøgelse af barnet, der kræver, at barnet transporteres over en længere afstand.

Anbringelse i venterum, detentionslokale eller lignende må i intet tilfælde udstrækkes ud over 6 timer.

Dette indebærer, at et barn under 15 år, der f.eks. af efterforskningsmæssige grunde, er enerumsanbragt, i alle tilfælde skal udtages af venterum m.v. efter 6 timer. Hvis der er væsentlige hensyn til efterforskningen, der gør det påkrævet at opretholde tilbageholdelsen, må dette i givet fald ske ved, at barnet anbringes på et kontor eller lignende i fællesskab med en voksen, f.eks. en forælder eller en repræsentant for de sociale myndigheder.

Tidspunktet for tilbageholdelsen og løsladelsen samt oplysninger om varigheden af enerumsanbringelsen skal fremgå af politirapporten.

Hvis det af efterforskningsmæssige grunde er nødvendigt at tilbageholde barnet i medfør af § 821 a, stk. 4, i mere end 6 timer, vil der typisk også være tale om sager, hvor der vil være behov for at beskikke en advokat for barnet, jf. pkt. 2.6. om advokatbeskikkelse.

2.2.3. Løsladelse

Et barn, der har været tilbageholdt, skal så vidt muligt ved løsladelsen overgives enten til forældrene eller de sociale myndigheder.

Tilbageholdelse må efter retsplejelovens § 821 a, stk. 4, ikke udstrækkes ud over 6 timer, alene af den grund, at det ikke er muligt at overgive barnet til forældrene eller de sociale myndigheder.

Hvis det derefter af andre grunde er nødvendigt med fortsat tilbageholdelse - f.eks. for at afvente at barnet afhentes af forældrene eller overgives til de sociale myndigheder - må den fortsatte tilbageholdelse bero på andre regler.

2.3. Anvendelse af andre straffeprocessuelle indgreb

I retsplejelovens § 821 b er der fastsat bestemmelser om anvendelse af andre straffeprocessuelle indgreb end tilbageholdelse over for børn under 15 år. Bestemmelsen indeholder både regler om straffeprocessuelle tvangsindgreb over for børn under 15 år, der er mistænkte, og tvangsindgreb over for børn under 15 år, der ikke er mistænkte.

Der skal ved vurderingen af, om det straffeprocessuelle indgreb over for børn under 15 år ville være et uforholdsmæssigt indgreb, lægges vægt på den særlige belastning, som indgrebet på grund af den pågældendes unge alder må antages at indebære, jf. § 821 c.

2.3.1 Straffeprocessuelle indgreb over for børn under 15 år, der er mistænkte

Det følger af retsplejelovens § 821 b, stk. 1, at de indgreb, der efter retsplejelovens kapitel 71 (indgreb i meddelelseshemmeligheden, observation og dataaflæsning), kapitel 72 (legemsindgreb), kapitel 73 (ransagning), kapitel 74 (beslaglæggelse og edition) samt kapitel 75 a (andre efterforskningskridt) kan foretages over for sigtede eller mistænkte personer, tilsvarende finder anvendelse over for mistænkte børn under 15 år. Det gælder dog ikke med hensyn til optagelse af fingeraftryk og personfotografi med henblik på senere identifikation, jf. § 792 b, stk. 1.

Det følger ligeledes af bestemmelsen, at politiet ikke må opbevare personfotografi, fingeraftryk eller andet materiale og andre oplysninger, der er tilvejebragt ved legemsindgreb, og som vedrører mistænkte børn under 15 år, med henblik på senere identifikation.

Formålet med disse to undtagelser er navnlig at sikre, at politiet ikke registrerer børn under 15 år, som har været mistænkt, i f.eks. fototek, fingeraftryks- eller DNA-register med henblik på senere identifikation.

Bestemmelsen i § 821 b, stk. 1, indebærer således, at de nævnte indgreb som udgangspunkt alle kan finde anvendelse over for mistænkte børn under 15 år, hvis de almindelige betingelser for indgrebets foretagelse er opfyldt, herunder kravet om indgrebets proportionalitet. Det forudsættes således, at mistanken mod barnet, når der er tale om indgreb, der efter retsplejeloven kræver, at der er rejst sigtelse mod den pågældende, har en sådan styrke, at der ville kunne rejses formel sigtelse, hvis barnet havde været 15 år eller derover. I de tilfælde, hvor mistanken ikke er af en sådan styrke, at der, hvis barnet havde været over den kriminelle lavalder, ville kunne rejses sigtelse mod den pågældende, kan indgrebet eventuelt gennemføres efter reglerne i § 821 b, stk. 2, om indgreb over for personer, der ikke er sigtede eller mistænkte, jf. pkt. 2.3.2.

De i kapitel 71 – 74 og 75 a nævnte indgreb, som kun kan iværksættes mod personer, som er tiltalte eller dømte, finder ikke anvendelse over for mistænkte børn under 15 år, jf. retsplejelovens § 802, stk. 3 (formuebeslag) og § 815 (forevisning af fotografier, som opbevares af politiet med henblik på senere identifikation).

2.3.2. Straffeprocessuelle indgreb over for børn under 15 år, der ikke er mistænkte

Efter § 821 b, stk. 2, finder de indgreb, der efter kapitel 71 (indgreb i meddelelsehemmeligheden, observation og dataaflæsning), kapitel 72 (legemsindgreb), kapitel 73 (ransagning), kapitel 74 (beslaglæggelse og edition) samt kapitel 75 a (andre efterforskningskridt) kan foretages mod personer, der ikke er sigtede eller mistænkte, tilsvarende anvendelse over for børn under 15 år, der ikke er mistænkte.

Denne bestemmelse er alene en præcisering af den gældende retsstilling.

Hvis den pågældende er mistænkt finder bestemmelsen i § 821 b, stk. 1, anvendelse. De indgreb, der efter retsplejeloven kan foretages over for ikke sigtede personer, vil dog efter omstændighederne kunne foretages over for et barn under 15 år, der er mistænkt, men hvor mistanken ikke har en sådan styrke, at der, hvis barnet havde været over den kriminelle lavalder, ville kunne rejses sigtelse mod den pågældende.

2.3.3. Samtykke

Hvis et tvangsindgreb er betinget af, at barnet meddeler samtykke hertil, skal indehaveren af forældremyndigheden samtykke i indgrebets foretagelse, jf. § 821 b, stk. 3. Hvis barnet er omkring 12 år eller derover bør barnets egen stillingtagen indgå i vurderingen af, om der skal foretages legemsundersøgelse efter § 792 c, stk. 3 og 5, og § 792 d, stk. 1.

2.4. Underretning af de sociale myndigheder

I retsplejelovens § 821 d, stk. 1 og 2, er der fastsat regler om politiets underretning af de sociale myndigheder i forbindelse med sager, hvor børn under 15 år er mistænkt.

2.4.1. Underretning ved tilbageholdelse

Tilbageholdes barnet, tilkaldes snarest muligt en repræsentant for de sociale myndigheder fra den kommune, hvor barnet har bopæl. Hvis bopælskommunen ikke er oplyst, eller hvis bopælskommunen på grund af afstanden ikke kan give møde, underrettes de stedlige sociale myndigheder. Underretning kan dog undlades, hvis tilbageholdelsen har været af ganske kort varighed. Det gælder f.eks. tilfælde, hvor den pågældende løslades umiddelbart efter tilbageholdelsen, fordi det konstateres, at tilbageholdelsen er ubegrundet.

Underretning om tilbageholdelse skal dog altid gives, hvis politiets oplysninger giver grundlag for at antage, at barnet har behov for særlig støtte. Underretningen skal i givet fald gives, så snart det viser sig, at barnet har behov for hjælpeforanstaltninger, og ikke først når sagen afsluttes.

2.4.2. Underretning ved afhøring

En repræsentant for de sociale myndigheder skal endvidere tilkaldes, hvis et barn under 15 år skal afhøres, og mistanken angår en overtrædelse af straffeloven eller et forhold, der efter anden lov kan medføre fængselsstraf. Repræsentanten fra de sociale myndigheder skal så vidt muligt have adgang til at overvære afhøringer, der foretages af politiet.

Underretning kan dog undlades, hvis afhøringen foretages i direkte forbindelse med, at mistænkte af politiet træffes under eller i umiddelbar tilknytning til udøvelsen af et

strafbart forhold, der i almindelighed alene ville medføre straf af bøde, jf. stk. 2, 2. pkt.

Underretning om afhøring skal dog altid gives, hvis politiets oplysninger giver grundlag for at antage, at barnet har behov for særlig støtte. Underretningen skal i givet fald gives, så snart det viser sig, at barnet har behov for hjælpeforanstaltninger, og ikke først når sagen afsluttes.

2.4.3. Underretning i andre tilfælde

I andre tilfælde - d.v.s. når barnet ikke tilbageholdes eller afhøres - skal de sociale myndigheder i den kommune, hvor barnet har bopæl, underrettes, såfremt barnet har begået kriminalitet, der ikke er bagatelagtig, og hvor der kan være behov for støtte fra de sociale myndigheder.

Underretning af de sociale myndigheder skal herudover i alle tilfælde ske, hvis der i øvrigt foreligger oplysninger, der giver formodning om, at barnet har behov for særlig støtte, herunder hvis barnet har vanskeligheder i forhold til de daglige omgivelser, skolen eller samfundet eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold, eller der er behov for støtte på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne.

Hvis underretning ikke er sket tidligere, skal underretning senest ske, når efterforskningen er afsluttet. Sagens akter kan vedlægges i fornødent omfang. Reglerne herom findes i bekendtgørelse nr. 1092 af 8. december 2000 om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service. Bekendtgørelsen er medtaget som bilag 1.

I de tilfælde, hvor barnet har begået voldskriminalitet eller anden form for alvorlig kriminalitet, f.eks. grovere former for hærværk eller tyveri, følger det af § 58 a i lov om social service, at kommunen skal udarbejde en plan for en indsats, der kan modvirke yderligere kriminalitet og yde den nødvendige støtte til barnet.

Politiet kan i forbindelse med underretning af de sociale myndigheder komme med forslag til initiativer over for barnet, f.eks. at der aflægges et besøg i barnets hjem med henblik på at drøfte barnets situation og den fremtidige indsats over for barnet.

2.5. Underretning og involvering af barnets forældre

I retsplejelovens § 821 d, stk. 3, er der fastsat regler om underretning af forældremyndighedens indehaver.

2.5.1. Underretning ved tilbageholdelse og afhøring

Tilbageholdes barnet eller skal barnet afhøres, underrettes barnets forældre (forældremyndighedens indehaver) snarest muligt. Hvis barnet er anbragt uden for hjemmet, underrettes barnets opholdssted.

Underretning kan dog udsættes, hvis dette er påkrævet af hensyn til efterforskningen eller må antages at stride mod væsentlige hensyn til barnet. Udsættelse af underretning kan efter omstændighederne være på ubestemt tid, hvis væsentlige hensyn til barnet tilsiger dette.

Barnets forældre skal så vidt muligt have adgang til at overvære afhøringen. Adgangen til at overvære afhøringen kan dog nægtes, hvis dette er påkrævet af hensyn til efterforskningen eller må antages at stride mod væsentlige hensyn til barnet.

Nægtes forældrene adgang til at overvære afhøringen, skal politiet snarest muligt underrette de sociale myndigheder herom med henblik på, at en repræsentant for de sociale myndigheder overværer afhøringen.

Vurderingen af hensynet til efterforskningen og hensynet til barnet er sideordnet, således at de hver især og med samme styrke kan begrunde, at underretning udsættes m.v.

Underretning af barnets forældre kan f.eks. udsættes af hensyn til barnet, hvis barnet har været udsat for omsorgssvigt eller krænkelse fra forældrenes side, herunder vold eller seksuelle overgreb.

Undladelse af at underrette forældrene om tilbageholdelse eller afhøring bør normalt kun ske efter forudgående drøftelse med en repræsentant for de sociale myndigheder.

2.5.2. Underretning i andre tilfælde

I andre tilfælde - d.v.s. når barnet ikke tilbageholdes eller afhøres - underrettes barnets forældre snarest muligt om sagen.

Underretning kan dog undlades, hvis kriminaliteten er af helt bagatelagtig karakter, eksempelvis ved mindre overtrædelser af færdselsloven og politivedtægten, og det skønnes, at det vil være tilstrækkeligt, at forholdet mundtligt påtales over for barnet. Underretning kan aldrig undlades ved overtrædelse af straffeloven, lov om euforiserende stoffer og våbenloven.

Kommunen skal, når den fra politiet modtager underretning om, at et barn har begået voldskriminalitet eller anden alvorlig kriminalitet, f.eks. grovere former for hærværk eller tyveri, udarbejde en handlingsplan for støtte til barnets udvikling, jf. ovenfor afsnit 2.4. Kommunen kan i den forbindelse tage initiativ til, at de sociale myndigheder sammen med politiet og skolen holder et møde med barnet og dets forældre, eventuelt i form af et møde i barnets hjem med henblik på at drøfte barnets situation og den fremtidige indsats over for barnet.

2.6. Advokatbeskikkelse

Der er i § 821 e indsat en særlig regel om advokatbeskikkelse for børn under 15 år.

Det følger af bestemmelsen, at der efter anmodning fra forældremyndighedens indehaver eller fra politiet kan beskikkes en advokat for en person under 15 år, når den pågældende efter sagens karakter og omfang må antages at have et ganske særligt behov for advokatbistand, og den pågældende skal afhøres i anledning af mistanke om en lovovertrædelse, der i almindelighed ville medføre fængselsstraf, eller der skal iværksættes indgreb, som efter lovens almindelige regler forudsætter, at der er rejst sigtelse mod en pågældende.

Det fremgår af bemærkningerne, at der f.eks. sigtes til sager om drab eller særlig kvalificeret vold. Omfatter mistanken mod barnet mange alvorlige lovovertrædelser, vil dette også tale for, at barnet kan have et ganske særligt behov for bistand. Det gælder også tilfælde, hvor barnet risikerer at blive mødt med et meget stort erstatningskrav i anledning af den begåede kriminalitet. Hvis der bliver tale om at afholde retsmøder under efterforskningen, eller er det af efterforskningsmæssige grunde nødvendigt at tilbageholde barnet i medfør af § 821 a, stk. 4, i mere end 6 timer, vil der typisk også være tale om sager, hvor barnet har et ganske særligt behov for bistand.

Advokatbeskikkelse skal dog ske efter anmodning i tilfælde omfattet af § 792 c, stk. 4. Det er således tilfælde, hvor retten i medfør af § 792 c, stk. 2, skal træffe afgørelse om legemsundersøgelse samt tilfælde, hvor et legemsindgreb, som er gennemført uden forudgående retskendelse, fordi indgrebet ikke kunne udsættes, efterfølgende skal forelægges for retten, jf. § 792 c, stk. 2, 2. pkt.

De særlige regler om advokatbeskikkelse i § 784, stk. 1, (indgreb i meddelelshemmeligheden), § 791 a, stk. 6 (observation), § 791 b, stk. 4 (dataaflysning) og § 799, stk. 2 (hemmelig ransagning), finder tilsvarende anvendelse i sager, hvor mistænkte er et barn under 15 år.

3. Sager mod unge mellem 15 og 18 år

3.1. Underretning af de sociale myndigheder

Politiet skal underrette de sociale myndigheder om sagen, når en sigtet mellem 15 og 18 år skal afhøres, og sigtelsen angår overtrædelse af straffeloven eller forhold, der efter loven kan medføre frihedsstraf. Underretningen sker til de sociale myndigheder i den kommune, hvor sigtede bor. Er bopælskommunen ikke oplyst, eller kan der på grund af afstanden ikke gives møde herfra, underrettes de stedlige sociale myndigheder. En repræsentant for de sociale myndigheder skal så vidt muligt have adgang til at overvære afhøringer, der foretages af politiet eller af retten.

Underretning om afhøring kan dog undlades, hvis afhøringen foretages i direkte forbindelse med, at den sigtede træffes under eller i umiddelbar tilknytning til lovovertrædelsen, og der ikke bliver spørgsmål om højere straf end bøde.

Der henvises til Rigsadvokatens bekendtgørelse nr. 786 af 21. september 1992, der er medtaget som bilag 2.

I andre tilfælde - d.v.s. når den unge ikke anholdes eller afhøres - skal de sociale myndigheder i den kommune, hvor den unge har bopæl, underrettes, såfremt den unge har begået kriminalitet, der ikke er bagatelagtig, og hvor der kan være behov for støtte fra de sociale myndigheder.

Underretning af de sociale myndigheder skal også ske, hvis der i øvrigt foreligger oplysninger, der giver formodning om, at den unge har behov for særlig støtte, herunder hvis den unge har vanskeligheder i forhold til de daglige omgivelser, skolen eller

samfundet eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold, eller der er behov for støtte på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne.

Underretningen skal senest ske, når efterforskningen er afsluttet. Sagens akter kan vedlægges i fornødent omfang. Reglerne herom findes i bekendtgørelse nr. 1092 af 8. december 2000 om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service. Bekendtgørelsen er medtaget som bilag 1.

I de tilfælde, hvor den unge har begået voldskriminalitet eller anden form for alvorlig kriminalitet, f.eks. grovere former for hærværk eller tyveri, følger det af § 58 a i lov om social service, at kommunen skal udarbejde en plan for en indsats, der kan modvirke yderligere kriminalitet og yde den nødvendige støtte til den unge. Der skal dog ikke udarbejdes en handlingsplan, hvis den unge modtager et tiltalefratagelse med vilkår om ungdomskontrakt, idet kravet i § 58 a vil være opfyldt ved indgåelse af ungdomskontrakten.

Politiet kan i forbindelse med underretning af de sociale myndigheder komme med forslag til initiativer over for den unge, f.eks. at der aflægges et besøg i den unges hjem med henblik på at drøfte den unges situation og den fremtidige indsats over for den unge.

3.2. Underretning af den unges forældre

Anholdes den unge eller skal den unge afhøres, underrettes den unges forældre (forældremyndighedens indehaver) snarest muligt. Hvis den unge er anbragt uden for hjemmet underrettes den unges opholdssted. Underretning kan undtagelsesvis udsættes, i det omfang efterforskningen nødvendiggør dette.

Ved afhøring af den unge afgør politiet, om den unges forældre kan være til stede under afhøringen. Politiet bør kun nægte forældrene at overvære afhøringen, såfremt det er nødvendigt af hensyn til efterforskningen.

I andre sager – d.v.s. hvor den unge ikke anholdes, og der ikke gennemføres en egentlig afhøring – underrettes den unges forældre snarest muligt, og senest når efterforskningen er afsluttet, f.eks. samtidig med udsendelse af et bødeforelæg.

Underretning kan undlades, hvis kriminaliteten er af helt bagatelagtig karakter, eksempelvis ved mindre overtrædelser af færdselsloven og politivedtægten, og det

skønnes, at det vil være tilstrækkeligt, at forholdet mundtligt påtales over for den unge. Hvis der findes grundlag for at meddele en advarsel eller pålægge en bøde, kan underretning ikke undlades.

Underretning kan aldrig undlades ved overtrædelse af straffeloven, lov om euforiserende stoffer og våbenloven.

Kommunen skal, når den fra politiet modtager underretning om, at en ung har begået voldskriminalitet eller anden alvorlig kriminalitet, f.eks. grovere former for hærværk eller tyveri, udarbejde en handlingsplan for støtte til den unges udvikling, jf. ovenfor afsnit 3.1. Kommunen kan i den forbindelse tage initiativ til, at de sociale myndigheder sammen med politiet og skolen holder et møde med den unge og dennes forældre, eventuelt i form af et møde i den unges hjem med henblik på at drøfte den unges situation og den fremtidige indsats over for den unge.

3.3. Varetægtsfængsling

3.3.1. Generelt

Retsplejelovens regler om varetægtsfængsling finder ligeledes anvendelse over for unge lovovertrædere, idet en person under 18 år dog bør søges undergivet varetægtsurrogat efter retsplejelovens § 765, medmindre der foreligger særlige grunde til at påstå almindelig varetægtsfængsling, eventuelt i isolation, jf. afsnit 3.3.3.

For så vidt angår de tilfælde, hvor 15 -17-årige ikke kan anbringes i varetægtssurrogat, er der i bekendtgørelse nr. 390 af 17. maj 2001 fastsat nærmere regler for behandlingen af 15 - 17-årige, der anbringes i kriminalforsorgens institutioner.

3.3.2. Varetægtssurrogater

Justitsministeriet har i cirkulæreskrivelse af 10. april 1984 anmodet om, at der i alle tilfælde, hvor spørgsmålet om varetægtsfængsling eller opretholdt anholdelse af 15-17-årige er aktuelt, forholdes således fra anklagemyndighedens side:

"1. Hvis den sigtede samtykker i anbringelse på sikret døgninstitution, jf. retsplejelovens § 765, nedlægges der fra anklagemyndighedens side påstand om sådan anbringelse. Der kan eventuelt nedlægges en subsidiær påstand om anbringelse i varetægtsfængsel.

2. Reglen under 1 kan fraviges, hvis sigtelsen angår særlig grov eller farlig kriminalitet.

3. Justitsministeriet skal pege på muligheden for i særlige tilfælde, hvor dette må anses for forsvarligt, at overveje anbringelse på åben institution for børn og unge, eventuelt med skærpet overvågning.

4. Hvis de sociale myndigheder af andre grunde end pladsmangel ikke ønsker at modtage den sigtede på institutionen, bør der i retten nøje redegøres for baggrunden for denne vægring. For anklagemyndigheden bør det være udgangspunktet, at en sådan benægtelse kun rent undtagelsesvis kan tages i betragtning, således at spørgsmålet om betydningen af de sociale myndigheders holdning om fornødent afgøres i retten."

Anklagemyndighedens påstand bør udformes som en påstand om anbringelse på egnet hjem eller institution, jf. retsplejelovens § 765, stk. 2, nr. 3, frem for som en påstand om anbringelse på en konkret institution. Herved kan man undgå nye forelæggelser for retten i tilfælde, hvor det viser sig nødvendigt at flytte den unge fra en institution til en anden.

Varetægtssurrogater kan kun anvendes med samtykke fra sigtede. Selv om sigtede er under 18 år, må samtykke fra ham anses for tilstrækkeligt. Samtykke fra forældre-myndighedens indehaver er således ikke fornødent.

Pladser på sikrede døgninstitutioner er ikke uden videre til rådighed som varetægts-surrogater.

Når politiet vurderer, at en ung skal anbringes på en sikret døgninstitution i varetægtssurrogat, retter politiet henvendelse til den sikrede institution, hvor den unge ønskes anbragt. Er der ikke plads på denne institution, overtager den pågældende institution opgaven med at finde den bedst egnede alternative placering.

Anbringelsesmulighederne bør drøftes med den sikrede institution inden grundlovsforhøret. Indtil placering i døgninstitution kan finde sted, anbringes den unge i varetægt i arresthus.

Socialministeriets bekendtgørelse nr. 620 af 21. juni 2001 om magtanvendelse m.v. i døgninstitutioner for børn og unge m.v. indeholder nærmere regler om bl.a. besøgs-kontrol, brevkontrol, isolation og udgangstilladelse vedrørende unge, der er anbragt i sikrede afdelinger i stedet for varetægtsfængsling.

3.3.3. Varetægtsfængsling i isolation

Varetægtsfængsling i isolation af unge kan kun ske helt undtagelsesvis. Højesteret har således i en kendelse fra 1999 udtalt, at der over for unge under 18 år bør udvises tilbageholdenhed med anvendelse af varetægtsfængsling i isolation, og at denne foranstaltning kun bør bringes i anvendelse for denne personkreds, såfremt der foreligger helt ekstraordinære omstændigheder, som kan berettige dette, jf. UfR 1999.1415H.

Varetægtsfængsling i isolation af unge under 18 år må i ingen tilfælde finde sted i et sammenhængende tidsrum på mere end 8 uger, jf. retsplejelovens § 770 c, stk. 4.

3.4. Oplysninger om personlige forhold, orientering af kriminalforsorgen m.v.

3.4.1. Generelt

Oplysninger om sigtedes personlige forhold indhentes hos de sociale myndigheder i sigtedes opholdskommune. Oplysningerne bør normalt indhentes på et så tidligt tidspunkt som muligt. De bør dog ikke indhentes, før det er muligt i det væsentlige at overskue sagens nærmere karakter og omfang.

Med henblik på at sikre hurtig og effektiv sagsbehandling i sager, hvor der kan blive tale om at anvende tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt eller vilkår om hjælpeforanstaltninger efter § 40 i lov om social service, kan der i politikredsene etableres særlige udvalg/samråd med repræsentanter for de relevante myndigheder, herunder politiet og de sociale myndigheder. I stedet for at sende sagens akter mellem de forskellige myndigheder og dermed forlænge sagsbehandlingstiden, kan udvalgene/samrådene i fællesskab drøfte den unges situation og på denne baggrund fastsætte de vilkår, der vil være særligt velegnede over for den pågældende unge. Herefter drøftes vilkårenes indhold med den unge og dennes forældre.

3.4.5. Orientering af kriminalforsorgen om sager, der forventes at medføre ubetinget fængselsstraf

I sager, der forventes at medføre ubetinget fængselsstraf, underrettes den lokale afdeling af kriminalforsorgen om sagen, således at den unges afsoning kan planlægges og iværksættes hurtigst muligt.

Underretningen bør ske ved kopi af forholdsfortegnelse, retsmødebegæring eller anklageskrift og så tidligt som muligt, når det står klart, at ubetinget fængselsstraf kan forventes.

4. Sanktionsvalget i sager mod unge mellem 15 og 18 år

4.1. Generelt om sanktionsvalget

Det har i almindelighed betydning for straffastsættelsen som en formildende omstændighed, at gerningsmanden ikke var fyldt 18 år på gerningstidspunktet.

Består kriminaliteten i butikstyveri eller andre former for berigelseskriminalitet omfattet af straffelovens § 287, søges sagen afgjort med bøde eller advarsel efter de retningslinier, der er fastsat af Rigsadvokaten.

Sager vedrørende mindre alvorlige dokumentfalskforhold, jf. straffelovens § 172, stk. 2, bør også søges afgjort med bøde.

Andre sager, der over for personer over 18 år som hovedregel afgøres med bøde eller advarsel, søges også over for unge under 18 år afgjort på denne måde.

Bøder til personer under 18 år skal i en række tilfælde nedsættes eller halveres, jf. f.eks. retningslinierne herom i Rigsadvokatmeddelelsen om strafpåstande i færdsels-sager.

Sager vedrørende spiritus- og promillekørsel behandles som sager mod personer over 18 år.

4.2. Generelt om tiltalefrafald

Efter retsplejelovens § 722 kan tiltale i en sag helt eller delvis frafalde i en række nærmere angivne tilfælde. Ifølge retsplejelovens § 723, stk. 1, kan der fastsættes vilkår for et tiltalefrafald.

Det er en forudsætning for at meddele tiltalefrafald, at sigtedes skyld er utvivlsom, eller at alle faktiske omstændigheder i forbrydelsens gerningsindhold er erkendt. Hvis der skal fastsættes vilkår for tiltalefrafaldet efter retsplejelovens § 723, stk. 1, skal den sigtede i retten have afgivet en uforbeholden tilståelse, jf. § 723, stk. 2.

Har den unge gjort sig skyldig i vold, eller indgår vold i kriminaliteten, kan tiltalefrafald ikke anvendes, jf. dog afsnit 4.2.4. om ubetydelig vold.

Efter, at § 293 a ved lov nr. 380 af 6. juni 2002 blev indsat i straffeloven, kan brugstyveri af bil eller motorcykel som udgangspunkt ikke længere afgøres med tiltalefrafald, herunder med vilkår om ungdomskontrakt. Lovændringen indebærer ikke ændringer med hensyn til straffene for brugstyverier af cykel og knallerter, herunder registreringspligtige knallerter, der som udgangspunkt afgøres med bøde, jf. Rigsadvokatmeddelelsen herom.

Tiltalefrafald kan heller ikke anvendes ved røveri, groft hærværk og narkotikakriminalitet, der ikke isoleret set kunne afgøres med advarsel eller bøde. Sagen skal i så fald indbringes for retten med henblik på idømmelse af ubetinget eller betinget straf, eventuelt med vilkår om samfundstjeneste, kombinationsdom eller afgøres med en ungdomssanktion, jf. nedenfor under afsnit 4.5.

Nedenfor følger retningslinier for at meddele tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakter eller andre hjælpeforanstaltninger (afsnit 4.2.1.), tiltalefrafald uden særlige vilkår (afsnit 4.2.2.) samt tiltalefrafald efter retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 7, jf. § 1, nr. 2, litra a, i bekendtgørelse nr. 621 af 25. juni 2001 om politimestrenes og statsadvokaternes adgang til at frafalde tiltale (afsnit 4.2.4.).

Retningslinierne berører i øvrigt ikke adgangen til at meddele tiltalefrafald til unge mellem 15 – 18 år i medfør af retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 1, 4 – 7, og stk. 2, samt bekendtgørelse nr. 621 af 25. juni 2001 om politimestrenes og statsadvokaternes adgang til at frafalde tiltale, idet sådanne tiltalefrafald kan anvendes over for unge under 18 år i samme omfang som over for voksne.

4.2.1. Tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger

4.2.1.1. Generelt

Kan en sag ikke afgøres med bøde eller tiltalefrafald uden særlige vilkår jf. afsnit 4.2.2. nedenfor, søges sagen afgjort med et tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt. Hjemlen hertil er retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 2 og 3, jf. § 723, stk. 1, og lov om social service § 40.

Ungdomskontrakten er en aftale, hvorved den unge med samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden forpligter sig til at deltage i nærmere opregnede aktiviteter m.v., mod at anklagemyndigheden afstår fra yderligere retsforfølgning. Den unge kan herved opnå, at lovovertrædelsen anføres på straffeattesten i kortere tid (1 år, hvis det er første gang den unge modtager en afgørelse for overtrædelse af straffeloven eller lov om euforiserende stoffer), ligesom den unge normalt ikke vil blive pålagt vilkår om bøde.

Tiltalefrafald uden ungdomskontrakt, men med vilkår om hjælpeforanstaltninger efter lov om social service, anvendes kun undtagelsesvis efter indstilling fra de sociale myndigheder, jf. afsnit 4.2.1.2. Sådanne tiltalefrafald anføres på straffeattesten i 2 år.

Om tiltalefrafald uden særlige vilkår henvises til afsnit 4.2.2.

4.2.1.2. Anvendelsesområde

Ungdomskontrakten kan især tilbydes 15-17-årige, der ikke er kommet ind i et mere fast kriminalitetsmønster. Det er unge, som før ordningen med ungdomskontrakter skulle have tiltalefrafald med vilkår om tilsyn af de sociale myndigheder m.v. eller eventuelt den første betingede dom.

Der vil således typisk være tale om unge, der har begået berigelseskriminalitet, herunder f.eks. indbrudstyveri eller andet tyveri og visse grovere hærværksforhold.

Det er udelukket at anvende ungdomskontrakt ved vold eller såfremt vold indgår i kriminaliteten.

Det er ligeledes udelukket at anvende ungdomskontrakt ved røveri, groft hærværk og narkotikakriminalitet, der ikke isoleret set kan afgøres med advarsel eller bøde. Ungdomskontrakt kan heller ikke anvendes ved brugstyveri af bil eller motorcykel.

Foreligger der en bestyret tilståelse fra den unge, skønner politiet umiddelbart, om sagen egner sig til at blive afgjort med et tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt. Politiet underretter i givet fald snarest muligt de sociale myndigheder i den unges opholdskommune. Kommunen iværksætter en undersøgelse af den unges forhold og af mulighederne for at anvende en ungdomskontrakt eller eventuelt hjælpeforanstaltninger uden ungdomskontrakt. Sagens akter medsendes i fornødent omfang.

Såfremt de sociale myndigheder skønner, at en ungdomskontrakt kan anvendes, udarbejdes der i fællesskab med den unge og dennes forældre et udkast til de sociale vilkår i en ungdomskontrakt.

Finder de sociale myndigheder ud fra deres kendskab til den unge og forældrene, at der ikke er grundlag for at etablere en ungdomskontrakt, eller vil den unge ikke indgå en ungdomskontrakt, kan sagen søges afgjort ved dom eventuelt med vilkår om hjælpeforanstaltninger.

Hvis der ikke foreligger en bestyret tilståelse, må sagen ligeledes afgøres ved dom.

Tiltalefrafald uden ungdomskontrakt, men med vilkår om hjælpeforanstaltninger efter lov om social service § 40, kan undtagelsesvis anvendes, hvis de sociale myndigheder indstiller dette.

4.2.1.3. Ungdomskontraktens indhold

Et tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt skal i alle tilfælde indeholde

- vilkår om sociale foranstaltninger
- tilsyn med overholdelse af disse foranstaltninger
- vilkår om straffri vandel i en prøvetid, og
- oplysning om virkningen af, at kontrakten ikke overholdes

Der kan fastsættes yderligere vilkår, jf. nedenfor.

Kontrakten skal udarbejdes således, at den afspejler den unges situation og den begåede kriminalitet.

Kontrakten skal indeholde en målrettet plan, som specifikt fastlægger de initiativer, som inden for et bestemt tidsrum skal udgøre en samlet indsats over for den unge og udgøre en konkret forpligtelse for den unge. Der skal også fastsættes bestemmelser om tilsynet med overholdelsen af disse vilkår, f.eks. ved jævnlige samtaler med en sagsbehandler.

Vilkårene i ungdomskontrakten skal være konkrete og specifikke, og den sproglige formulering skal være klar, således at der ikke kan opstå misforståelser eller tvivl om, hvorvidt vilkårene er overtrådt.

Kontrakten kan f.eks. indeholde en forpligtelse for den unge til at søge skole eller andet uddannelsessted, en ungdomsklub eller andre foreningsaktiviteter, f.eks. sportsforeninger. Herudover kan kontrakten indeholde en forpligtelse til at passe et fritidsjob. Endvidere kan kontrakten indeholde vilkår om, hvor den unge skal bo, herunder hos familie eller på et sted, der er anvist af de sociale myndigheder, eventuelt i forbindelse med anbringelse uden for hjemmet. Der kan også i særlige tilfælde fastsættes vilkår om behandling mod alkohol- eller narkotikamisbrug.

De sociale foranstaltninger i ungdomskontrakter kan efter lov om social service § 40, stk. 2, være konsulentbistand, praktisk eller pædagogisk støtte i hjemmet, familiebehandling, døgnophold for familien, aflastningsordning, udpegning af personlig rådgiver, udpegning af en fast kontaktperson for den unge, økonomisk støtte, herunder til ophold på kost- eller efterskole, samt anbringelse uden for hjemmet på en døgninstitution, i en plejefamilie eller andet godkendt opholdssted, som må anses for egnet til at imødekomme barnets eller den unges særlige behov.

Der bør især fokuseres på de områder, hvor der er behov for at få den unge til at arbejde med at ændre holdning og adfærd, og hvor der er behov for at støtte den unge i udvikling af et positivt forløb. Den sociale indsats bør derfor være fremadrettet og behøver ikke at relatere sig til den begåede kriminalitet.

Ungdomskontraktens vilkår om hjælpeforanstaltninger bør normalt ikke løbe i mere end et år og ikke i kortere tid end tre måneder. Ungdomskontrakten og dermed de

4.2.1.5. Rettens godkendelse

Ifølge retsplejelovens § 723, stk. 2, kan vilkår i tiltalefrafald kun fastsættes, såfremt den sigtede i retten har afgivet en uforbeholden tilståelse, hvis rigtighed bestyrkes ved de i øvrigt foreliggende omstændigheder. Vilkåret om ungdomskontrakt og dermed selve indholdet af kontrakten skal godkendes af retten, jf. retsplejelovens § 723, stk. 3. Det samme gælder andre vilkår.

Med henblik på at sikre, at kontrakten godkendes af retten så hurtigt som muligt, bør politikredsene søge etableret ordninger med de stedlige retter, der medfører, at behandlingen af disse sager kan ske, så snart kontrakten er underskrevet.

Det kan være af såvel pædagogisk som praktisk betydning, at rettens behandling af kontrakten sker samme dag, som kontrakten er gennemgået og underskrevet på mødet mellem repræsentanter for myndighederne, den unge og forældrene.

4.2.1.6. Gennemførelse af kontrakten

Straks efter rettens godkendelse underretter politiet de sociale myndigheder, således at de initiativer, som er fastsat i kontrakten, kan iværksættes snarest muligt.

De sociale myndigheder fører tilsyn med, at de aktiviteter, der er fastsat i kontrakten, overholdes. Skifter den unge i kontraktens løbetid opholdskommune, ophører fraflytningskommunens forpligtelser i henhold til kontrakten. I disse tilfælde forudsættes det, at fraflytningskommunen straks kontakter tilflytningskommunen med henblik på, at denne kan vurdere spørgsmålet om den fortsatte opfyldelse af kontrakten. Fraflytningskommunen skal samtidig underrette politiet om flytningen. Tilflytningskommunen giver politiet meddelelse om sin stillingtagen.

De sociale myndigheder underretter politiet i bopælskredsen - i tilfælde, hvor retten på gerningsstedet har godkendt vilkåret, dog politiet i gerningsstedskredsen - om enhver tilsidesættelse af vilkår i kontrakten og om eventuelle behov for ændringer i kontrakten. Politiet afgør, om sagen skal indbringes for retten. Det er endvidere politiet, der påser overholdelsen af vilkår om straffri vandel.

4.2.2. Tiltalefrafald uden særlige vilkår

4.2.2.1. Anvendelsesområde

Er den unge personligt, socialt og arbejds- eller uddannelsesmæssigt veltilpasset, kan sagen eventuelt afgøres med et tiltalefrafald i medfør af retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 3, jf. § 723, stk. 1, uden vilkår om ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger. Der bør som hovedregel fastsættes vilkår om bødebetaling og eventuelt tillige om konfiskation og erstatning. Bødens størrelse skal fastsættes under hensyn til den unges betalingsevne.

Denne sanktion bør navnlig anvendes ved mindre alvorlig berigelseskriminalitet, som ikke kan afgøres med bøde. Det gælder f.eks. ved et eller nogle få indbrud. Det er en forudsætning, at kriminaliteten ikke kan ses som begyndelsen på en egentlig kriminel løbebane. Sanktionen bør ikke anvendes, hvis den unge tidligere har modtaget tiltalefrafald.

Der kan ikke anvendes tiltalefrafald uden særlige vilkår efter § 722, stk. 1, nr. 3, i sager om vold og anden personfarlig kriminalitet. Om adgangen til at meddele tiltalefrafald efter retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 7, i sager af denne art henvises til afsnit 4.2.4. nedenfor.

Der kan heller ikke anvendes tiltalefrafald uden vilkår i sager vedrørende brugstyveri af biler/motorcykler.

Tiltalefrafald uden særlige vilkår fremgår af straffeattesten i 2 år.

4.2.2.2. Prøvetid

Prøvetiden fastsættes i reglen til 1 år. I sjældne gentagelsestilfælde kan prøvetiden eventuelt fastsættes til 2 år.

4.2.2.3. Godkendelse og tilståelse

Det er en forudsætning for at meddele tiltalefrafald, at sigtedes skyld er utvivlsom, eller at alle de faktiske omstændigheder i forbrydelsens gerningsindhold er erkendt. Da der skal fastsættes vilkår i form af prøvetid og bøde, skal den sigtede efter retsplejelovens § 723, stk. 1, i retten have afgivet en uforbeholden tilståelse, jf. bestemmelsens stk. 2. Vilkårene skal godkendes af retten.

I modsat fald må sagen søges afgjort ved dom, eventuelt med en betinget dom på tilsvarende vilkår, som hvis det havde været muligt at meddele tiltalefrafald.

4.2.3. Genoptagelse af sager, hvori der er meddelt betingede tiltalefrafald

De tiltalefrafald, der er nævnt i afsnit 4.2.1. og 4.2.2., meddeles som betingede tiltalefrafald.

De sociale myndigheder har ansvaret for, at vilkårene overholdes. Ved enhver overtrædelse af vilkårene, kontakter de sociale myndigheder politiet, der vurderer, om sagen skal indbringes for retten.

Hvis den unge, der har fået et betinget tiltalefrafald, i prøvetiden gør sig skyldig i nyt strafbart forhold eller begår en væsentlig overtrædelse af vilkårene, skal sagen i almindelighed genoptages, jf. retsplejelovens § 723, stk. 4. I de tilfælde, hvor den unge begår nyt strafbart forhold i prøvetiden, skal der fastsættes en retsfølge for dette forhold og det tidligere forhold.

Tiltalefrafaldet vil, selv om sagen undtagelsesvis ikke genoptages, kunne dokumenteres under den senere straffesag til belysning af sigtedes kriminelle aktivitet.

Med henblik på at følge op på sager, hvor der fastsættes vilkår, skal politiet i øvrigt 3 måneder efter, at tiltalefrafaldet er meddelt, anmode de sociale myndigheder om at redegøre for tilsynet med den unge, medmindre sagen har været behandlet af politiet i forbindelse med vilkårsovertrædelser.

Ved ny kriminalitet i prøvetiden bedømmes sanktionsvalget efter retningslinierne i afsnit 4.2.5.

4.2.4. Tiltalefrafald efter retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 7

Efter retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 7, kan tiltale frafaldes, hvis dette følger af bestemmelser fastsat af justitsministeren eller rigsadvokaten. Rigsadvokaten har i medfør af bestemmelsen udstedt bekendtgørelse nr. 621 af 25. juni 2001 om politimestrenes og statsadvokaternes adgang til at frafalde tiltale. Det følger af § 1, nr. 2, litra a, i bekendtgørelsen, at tiltale kan frafaldes for overtrædelse af straffelovens § 244 og § 245, stk. 1, når ingen særlige omstændigheder gør sig gældende, og når ingen betydelig skade er sket, eventuelt mod vedtagelse af en bøde eller betaling af erstatning.

Tiltalefrafald efter bekendtgørelsens § 1, nr. 2. litra a, for overtrædelse af straffelovens § 244 og § 245, stk. 1, bør alene anvendes efter en konkret vurdering, når der er tale om ubetydelig vold. Tiltalefrafald i denne type sager kan således f.eks. anvendes, når både sigtede og forurettede er meget unge, og volden er opstået efter forudgående uoverensstemmelser mellem parterne, herunder i forbindelse med konflikter opstået på skoler eller ved fester, f.eks. fordi konflikten har udviklet sig til håndgemæng på grund af indtagelse af alkohol.

Tiltalefrafald efter denne bestemmelse bør ikke anvendes, hvis flere gerningsmænd i forening har udøvet vold mod én person, ligesom denne type tiltalefrafald ikke bør anvendes, hvis forurettede har pådraget sig skader af betydning, f.eks. i form af flænger, tandskade eller adskillige blodudtrækninger.

Tiltalefrafald efter denne bestemmelse bør endvidere ikke anvendes, hvis der er anvendt et våben eller lignende i forbindelse med voldshandlingerne.

4.2.5. Sanktionsvalget ved ny kriminalitet begået efter der tidligere er meddelt tiltalefrafald

4.2.5.1. Seneste afgørelse: Tiltalefrafald uden særlige vilkår (jf. afsnit 4.2.2.)

Kan sagen ikke afgøres med bøde eller advarsel, jf. afsnit 4.1., må det overvejes, om sagen kan afgøres med tiltalefrafald med ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger, jf. afsnit 4.2.1.

4.2.5.2. Seneste afgørelse: Tiltalefrafald med ungdomskontrakt eller andre hjælpeforanstaltninger (jf. afsnit 4.2.1.)

Der bør normalt kun meddeles ét tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt.

Ny kriminalitet, der ikke kan afgøres med bøde eller advarsel, bør medføre, at sagen søges afgjort ved dom. Der vil til en betinget dom kunne knyttes vilkår om hjælpeforanstaltninger.

4.3. Betinget dom

4.3.1. Betinget dom eventuelt med tilsyn og hjælpeforanstaltninger

Efter straffelovens § 56 kan retten gøre en straf betinget, hvis den finder det upåkrævet, at straffen kommer til fuldbyrdelse.

Efter straffelovens § 57 kan retten som vilkår for udsættelsen af straffastsættelsen eller af straffuldbyrdelsen bestemme, at den dømte i hele prøvetiden eller en del af denne skal undergives tilsyn (tilsynsvilkår).

For personer under 18 år varetages tilsynet i almindelighed af de sociale myndigheder.

Desuden kan retten fastsætte andre vilkår (særvilkår), som findes formålstjenlige, herunder at den dømte efter kommunens afgørelse undergives foranstaltninger efter § 40 i lov om social service, eventuelt af nærmere angiven art, og efterkommer de forskrifter, som kommunen meddeler den pågældende, jf. straffelovens § 57, nr. 9. Dette indebærer, at det herefter påhviler de sociale myndigheder at træffe bestemmelse om indholdet af de pågældende foranstaltninger efter den sociale lovgivning.

Der kan således fastsættes hjælpeforanstaltninger, som er identiske med de vilkår, der indgår i en ungdomskontrakt eller et tiltalefrafald med vilkår, jf. afsnit 4.2.1.3. Sådanne vilkår skal i lighed med de vilkår, der fastsættes i forbindelse med tiltalefrafald, være konkrete og specifikke, ligesom den sproglige formulering skal være klar.

På samme måde som ved overtrædelser af vilkår ved tiltalefrafald skal der konsekvent følges op på overtrædelser af vilkår i forbindelse med betinget dom.

4.3.2. Betinget dom med vilkår om samfundstjeneste

Såfremt kriminaliteten er af en sådan art, at den ikke bør afgøres med en betinget dom, f.eks. ved spirituskørsel eller brugstyveri af motorkøretøj, kan der blive tale om en betinget dom med vilkår om samfundstjeneste. Det er en betingelse for anvendelse

af betinget dom med vilkår om samfundstjeneste, at den dømte findes egnet hertil, jf. straffelovens § 62, stk. 1.

4.4. Udstrækning af foranstaltningen udover det 18. år

Foranstaltninger efter lov om social service kan iværksættes over for unge under 18 år, der har ophold her i landet. De sociale foranstaltninger i en ungdomskontrakt op-
hører således normalt ved det fyldte 18. år. Dog kan foranstaltninger i form af en per-
sonlig rådgiver, en fast kontaktperson eller døgnophold i institution, plejefamilie eller
andet egnet opholdssted opretholdes, indtil den unge fylder 23 år, hvis den unge er
indforstået hermed, jf. lov om social service § 62 a.

4.5. Ungdomssanktion efter straffelovens § 74 a

4.5.1. Generelt

Ungdomssanktionen, der er reguleret i straffelovens § 74 a, blev indført ved lov nr. 469 af 7. juni 2001 og indebærer, at den unge dømmes til at undergive sig strukture-
ret, kontrolleret socialpædagogisk behandling.

4.5.2. Anvendelsesområde

Ungdomssanktionen kan kun anvendes ved kriminalitet begået af unge, der er fyldt 15 år, og som endnu ikke er fyldt 18 år. Det er alderen på gerningstidspunktet, der er afgørende. Ungdomssanktionen skal som udgangspunkt ikke anvendes, hvis den tiltalte på domstidspunktet er fyldt eller forholdsvis kort tid efter fylder 18 år, medmindre tiltaltes personlige forhold – herunder den tiltaltes mangel på modenhed – taler for ungdomssanktion i stedet for fængselsstraf.

Afviklingen af ungdomssanktionen kan – uanset om den unge giver samtykke – strække sig ud over det fyldte 18. år. Da ungdomssanktionens varighed er på 2 år, vil afviklingen af den række ud over det 18. år i alle de tilfælde, hvor den unge er fyldt 16 år eller 17 år på domstidspunktet.

For så vidt angår den "sociale profil" omfatter målgruppen unge med markante tilpasningsproblemer, dvs. unge med en mangelfuldt udviklet evne til at skabe normale sociale relationer, besvær med at orientere sig i normale sociale sammenhænge og

ofte præget af et højt angstniveau med deraf følgende uhensigtsmæssige og grænseoverskridende reaktionsformer, herunder kriminelle handlinger af særlig voldsom eller voldelig karakter.

Anvendelse af ungdomssanktionen forudsætter, at foranstaltningen må anses for formålstjenlig til at imødekomme den unges særlige behov for behandling. Det er således en forudsætning for anvendelse af ungdomssanktionen, at den unge efter en individuel vurdering ikke findes uegnet til behandling. Der kan dog kun helt undtagelsesvis blive tale om at erklære en ung, der opfylder den "sociale profil", for uegnet til behandling. Det er ikke en betingelse, at den unge (eller forældremyndighedens indehaver) giver samtykke eller erklærer sig villig til at undergive sig denne sanktion. Den unge kan således ikke selv vælge almindelig straf.

Sanktionen skal alene anvendes ved grovere, personfarlig kriminalitet eller anden alvorlig kriminalitet, f.eks. vold, røveri og voldtægt eller mere omfattende berigelseskriminalitet, brugstyveri eller hærværk. Det indgår i grovhedsvurderingen, om kriminaliteten er begået i forening med andre, jf. straffelovens § 80, stk. 2.

Hvad angår strafkravet, forudsættes ungdomssanktionen i almindelighed anvendt i sager, hvor domstolene hidtil har idømt en ubetinget fængselsstraf i intervallet fra 30 dage op til ca. 1 år. Det er dog ikke udelukket at anvende sanktionen over for unge, der står til en lidt længere ubetinget fængselsstraf, f.eks. på 1 år og 6 måneder, hvis ungdomssanktionen anses for mere formålstjenlig end almindelig fængselsstraf. Den angivne overgrænse gælder også for kombinationsdomme efter straffelovens § 58, stk. 1. Er alternativet til en ungdomssanktion en kombinationsdom på 2 års fængsel, hvoraf 1 år og 6 måneder gøres betinget, skal der således ikke idømmes en ungdomssanktion. Derimod kan der idømmes en ungdomssanktion, hvis alternativet er kombinationsdom på 1 års fængsel, hvoraf f.eks. 6 eller 9 måneder gøres betinget.

Såfremt anklagemyndigheden vurderer, at den unge er omfattet af målgruppen for ungdomssanktionen, skal anklagemyndigheden snarest muligt indhente en udtalelse fra de sociale myndigheder vedrørende den unge.

De sociale myndigheder skal fremkomme med en indstilling om, hvorvidt ungdomssanktion vil være formålstjenlig. Indstillingen fra de sociale myndigheder skal ligeledes indeholde forslag til, hvordan ungdomssanktionen for den pågældende unge bør udformes, herunder hvor længe den unge bør opholde sig på en sikret døgninstitution, og i hvor lang tid den unge efterfølgende skal være anbragt på en åben institution.

Hvis der mellem politimesteren, den lokale afdeling af kriminalforsorgen og den lokale afdeling af socialcheferne er indgået aftale herom, kan anklagemyndigheden anmode den lokale afdeling af kriminalforsorgen om at udfærdige en § 808-undersøgelse. Undersøgelsen vil i givet fald blive afsluttet uden konklusion fra kriminalforsorgen, idet det fortsat er de sociale myndigheder, som skal vurdere den unges egnethed.

Sager, hvor der er spørgsmål om at nedlægge påstand om ungdomssanktion, skal forelægges for statsadvokaten, jf. Rigsadvokatmeddelelse om forelæggelses- og kompetenceregler m.v.

4.5.3. Ungdomssanktionens indhold

Hovedindholdet i ungdomssanktionen består i et længerevarende socialpædagogisk behandlingsforløb ("dom til socialpædagogisk behandling").

Retten kan knytte pålæg til behandlingsdommen svarende til de vilkår, der kan knyttes til en betinget dom efter straffelovens § 57, stk. 2. Det forudsættes, at retten altid i dommen fastsætter længstetiderne for de enkelte institutionsophold.

Ungdomssanktionen, der har en varighed på 2 år, forudsættes indledt med et ophold på en døgninstitution efterfulgt af et længerevarende kontrolleret forløb med en intensiv socialpædagogisk indsats. Det er udgangspunktet, at den unge indledningsvis anbringes på en sikret afdeling.

En foranstaltning kan i almindelighed gå ud på, at den domfældte i de første 2 måneder anbringes på en sikret afdeling for børn og unge. Hvis særlige omstændigheder taler for et kortere eller længere indledende ophold, kan dette bestemmes i dommen.

Har den unge under sagen været anbragt i varetægtssurrogat i sikret afdeling, og er der gennemført pædagogisk observation, der viser, at den pågældende ikke har behov for at være i en sikret afdeling, er der ikke noget til hinder for, at de sociale myndigheder indstiller, at ungdomssanktionen indledes på en almindelig døgninstitution/opholdssted.

Efter afviklingen af det indledende institutionsophold skal den unge som udgangspunkt anbringes under lempeligere former, f.eks. på en (ikke sikret) døgninstitution

eller et andet egnet opholdssted. Varigheden af dette ophold forudsættes i almindelighed at være på indtil 12 måneder, således at det samlede institutionsophold er på omkring 14 måneder.

En tredje periode foregår i ambulante regi med tilsyn af de sociale myndigheder. Varigheden af denne periode afhænger af den samlede varighed af institutionsopholdet. Hvis overgangen til den ambulante fase sker efter et indledende ophold i sikret afdeling på 2 måneder efterfulgt af et ophold på almindelig døgninstitution i 12 måneder, vil den ambulante periode få en varighed på 10 måneder, medmindre der sker tilbageførsel til institution.

Med hjemmel i dommen er det muligt at føre den dømte tilbage til sikret institution, hvis det viser sig, at den pågældende ikke kan håndtere de friheder, der er forbundet med ophold i en almindelig (ikke sikret) døgninstitution eller opholdssted. For det samlede ophold i sikret institution som led i en ungdomssanktion gælder dog en længstetid på 1 år, jf. straffelovens § 74 a, stk. 2.

Tilsvarende kan den dømte genanbringes i almindelig døgninstitution efter at være overgået til den ambulante fase, hvis det viser sig nødvendigt for at gennemføre den socialpædagogiske behandling. Der er fastsat en længstetid for det samlede institutionsophold omfattende både ophold i sikret afdeling og ophold i almindelig døgninstitution/egnet opholdssted på 1½ år, jf. straffelovens § 74 a, stk. 2.

Afgørelse om tilbageførsel i henhold til den idømte ungdomssanktion træffes af de kompetente sociale myndigheder (dvs. hjemkommunen og – ved tilbageførsel til sikret afdeling – tillige det amt, hvor den sikrede afdeling ligger). Eftersom afgørelsen træffes med hjemmel i en bemyndigelse i dommen, forudsætter tilbageførsel ikke, at de almindelige betingelser for anbringelse uden samtykke i den sociale lovgivning er opfyldt, ligesom der ikke er klageadgang gennem det sociale ankesystem. Betingelsen for tilbageførsel er, at det må anses for formålstjenligt for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Som eksempler på forhold, der kan føre til tilbageførsel, kan nævnes ny kriminalitet og "springture".

En ungdomssanktion kan ikke konverteres til en almindelig fængselsstraf.

4.5.4. Eksempler på udformningen af påstande om ungdomssanktion

En påstand om ungdomssanktion kan gå ud på, at den domfældte

"- i 2 år undergives tilsyn af kommunen og efter kommunens nærmere bestemmelse undergiver sig socialpædagogisk behandling

- i de første 2 måneder anbringes på en sikret afdeling på en døgninstitution for børn og unge

- og herefter i indtil 12 måneder anbringes på en døgninstitution eller et godkendt opholdssted

- i øvrigt efterkommer pålæg fra de sociale myndigheder om opholdssted, herunder tilbageførsel til eller fortsat anbringelse på sikret afdeling eller døgninstitution/godkendt opholdssted, inden for de længstetider, der er fastsat i straffelovens § 74 a, stk. 2, 2. pkt."

Hvis den unge tidligere under sagen har været anbragt i varetægtssurrogat i sikret afdeling, eller der foreligger andre særlige omstændigheder, der taler for, at der ikke er behov for at fastsætte en minimumsperiode på f.eks. 2 måneder på en sikret afdeling, kan tiden for opholdet på den sikrede afdeling angives til "indtil 2 måneder".

I helt særlige tilfælde kan anklagemyndigheden efter aftale med de sociale myndigheder undlade at nedlægge påstand om ophold i en sikret afdeling. En sådan ordning kan især være velbegrundet, hvis den unge under sagen har været anbragt i varetægtssurrogat på en sikret afdeling, hvor der er gennemført fornøden pædagogisk observation, således at der ikke er noget behov for yderligere ophold på sikret afdeling. Der henvises til afgørelsen i UfR 2002.1303 V.

Hvis der omvendt skønnes at være behov for et længere indledende ophold end 2 måneder i sikret afdeling, nedlægges der påstand om, at det indledende ophold i sikret afdeling udstrækkes i f.eks. "indtil 4 måneder".

Foreligger der oplysninger om, at den unge er misbruger af alkohol og/eller narkotika, og det må anses for formålstjenligt, at der iværksættes en behandling herfor, kan der være anledning til udtrykkeligt at lade dette fremgå af påstanden. Det kan i så fald anføres, at den pågældende "i 2 år undergives tilsyn af kommunen og efter kommunens nærmere bestemmelse undergiver sig socialpædagogisk behandling, herunder med kontrol mod misbrug af alkohol og narkotika", jf. eksempelvis UfR 2002.1379 Ø.

4.5.5. Udgangstilladelse m.v.

Spørgsmål om udgangstilladelse m.v. til personer, der som led i ungdomssanktionen er anbragt på en sikret afdeling på en døgninstitution for børn og unge, er reguleret i §§ 4 – 6 i bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004 om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret.

4.5.6. Ny kriminalitet begået af en person undergivet en ungdomssanktion

Straffelovens § 74, stk. 2, 3. pkt., regulerer spørgsmålet om ny kriminalitet, der begås af unge, som er undergivet en ungdomssanktion, og hvor straffesagen i anledning af den nye kriminalitet afgøres, inden ungdomssanktionen er afviklet.

Bestemmelsen indebærer, at retten i stedet for at idømme straf for den nye kriminalitet kan forlænge foranstaltningen, herunder længstetiderne for ophold i døgninstitution/godkendt opholdssted og sikret afdeling med indtil 6 måneder. Det betyder, at længstetiden for foranstaltningen på 2 år kan forlænges til 2 år og 6 måneder, at længstetiden for institutionsophold på 1 år og 6 måneder kan forlænges til 2 år, og at længstetiden for ophold i sikret afdeling på 12 måneder kan forlænges til 1 år og 6 måneder.

Er der tale om ny kriminalitet, der straffes med bøde, bør sagen afgøres på sædvanlig måde med en bøde uafhængigt af, at overtrædelsen er begået af en person, der er undergivet en ungdomssanktion. Afviklingen af ungdomssanktionen fortsætter, eventuelt med de justeringer, som den adfærd, overtrædelsen er udtryk for, kan give anledning til.

Er der tale om ny kriminalitet, der ikke kan afgøres med en bøde, kan sagen i en række tilfælde afgøres med et tiltalefrafald. Hjemlen hertil findes i § 2, nr. 4, i Rigsadvokatens bekendtgørelse nr. 621 af 25. juni 2001 om politimestrenes og statsadvokaternes adgang til at frafalde tiltale. I sådanne tilfælde videreføres ungdomssanktionen, og her vil det endvidere være særlig nærliggende at justere afviklingsforløbet af ungdomssanktionen i lyset af den begåede kriminalitet, eventuelt således at den mulighed, som sanktionen indeholder med hensyn til at tilbageføre den unge til et mindre frit regime, bringes i anvendelse.

Består de nye forhold af grov kriminalitet, hvor den pågældende unge står til en ubetinget fængselsstraf af en vis længde, bør der på sædvanlig måde rejses tiltale og gennemføres en straffesag. Idømmes den unge i anledning af den nye kriminalitet en ubetinget fængselsstraf på omkring 1 års fængsel eller mere, bør den resterende del af ungdomssanktionen i almindelighed bortfalde i medfør af straffelovens § 89 a, stk. 2. Såfremt den unge står til en ubetinget fængselsstraf på mindre end 1 år, er udgangspunktet, at der på sædvanlig vis skal udmåles en ubetinget fængselsstraf, og at der ikke træffes bestemmelse om bortfald af den tidligere idømte ungdomssanktion. Det er herefter op til de straffuldbyrkende myndigheder at tage stilling til, hvorledes fuldbyrdelsen af straffen skal ske.

I stedet for fastsættelse af straf i anledning af den nye kriminalitet har retten efter § 74 a, stk. 2, 3. pkt., imidlertid mulighed for at forlænge varigheden af ungdomssanktionen, herunder de længstetider, der gælder for institutionsophold, med indtil 6 måneder.

Anses den unge på tidspunktet for dommen i anledning af den nye kriminalitet for uegnet til behandling, og må det sociale systems muligheder inden for den idømte ungdomssanktion anses for udtømte, har retten mulighed for at udmåle en ubetinget fængselsstraf for den nye kriminalitet og samtidig – ligesom ved domme på fængsel i mindst 1 år – træffe bestemmelse om bortfald af den resterende del af ungdomssanktionen, jf. § 89 a, stk. 2. Dette vil navnlig kunne komme på tale, hvis dommen for den nye kriminalitet afsiges på et tidspunkt, hvor den væsentligste del af ungdomssanktionen er afviklet.

5. Sagens behandling i retten

5.1. Generelt

Skal der ikke ske forelæggelse for statsadvokaten, sender politimesteren umiddelbart efter, at efterforskningen er afsluttet, sagen til retten med de nødvendige dokumenter.

Ved tiltalefrafald medsendes det underskrevne tiltalefrafald, en eventuel ungdomskontrakt samt retsmødebegæring.

Søges sagen afgjort med tiltalefrafald, betinges tilkendegivelsen (resolutionen) af, at sigtede erkender sig skyldig i retten, og at retten godkender vilkårene.

5.2. Underretning om retsmøder

Indehaveren af forældremyndigheden, de sociale myndigheder og eventuelt kriminalforsorgen underrettes om retsmøder i sagen.

6. Underretning om sagens udfald

De sociale myndigheder underrettes normalt om udfaldet af sager mod unge under 18 år, uanset hvilken sanktion der bliver resultatet. Dette gælder dog ikke i de sager, hvor myndigheden ikke tidligere er underrettet om sagen.

Hvis kriminaliteten eller andre oplysninger i sagen giver formodning om, at den unge har behov for social bistand, skal de sociale myndigheder dog altid underrettes herom.

Hvis kriminalforsorgen har foretaget en personundersøgelse, jf. afsnit 3.4.4., eller i øvrigt er underrettet om sagen, jf. afsnit 3.4.5., sker der ligeledes underretning til den pågældende afdeling om sagens udfald.

Har sagen været forelagt for statsadvokaten, underrettes denne.

7. Ikrafttræden og ophævelse af tidligere udsendt retningslinier

Lov nr. 469 af 7. juni 2001 om ungdomssanktionen trådte i kraft den 1. juli 2001 og gælder for strafbare forhold begået efter denne dato.

Lov nr. 443 af 9. juni 2004 om straffeprocessuelle indgreb over for børn under den kriminelle lavalder træder i kraft den 1. juli 2004.

Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/2003 ophæves.

Henning Fode

Bilag 1

Bekendtgørelse nr. 1092 af 08/12/2000

Bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service

I medfør af § 35, stk. 1 - 3, i lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 944 af 16. oktober 2000, fastsættes:

Underretning om børn eller unge under 18 år

§ 1. Følgende personer har pligt til at underrette kommunen, når de i deres virke bliver bekendt med forhold for et barn eller en ung under 18 år, der må give formodning om, at barnet eller den unge har behov for særlig støtte:

- 1) Offentligt ansatte og andre med offentlige hverv,
- 2) læger, der ikke er omfattet af nr. 1,
- 3) ansatte ved frie grundskoler og frie kostskoler,
- 4) personer, der er beskæftiget ved daginstitutioner drevet som selvejende institutioner efter aftale med kommunen, jf. lovens § 9, puljeordninger oprettet efter lovens § 11, dagpasning med økonomisk tilskud efter lovens § 26 og private dagpasningsordninger oprettet efter lovens § 63, og
- 5) personer, der er beskæftiget ved opholdssteder, familiepleje, krisecentre, behandlingstilbud eller andre private tilbud, der for det offentlige udfører opgaver rettet mod personer med sociale eller andre særlige problemer.

§ 2. Underretningspligten efter § 1 foreligger, når

- 1) barnet eller den unge har vanskeligheder i forhold til de daglige omgivelser, skolen eller samfundet eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold, eller
- 2) der er behov for støtte på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne.

Stk. 2. Underretningspligten indtræder, når der ikke er rimelig mulighed for gennem egen virksomhed i tide at afhjælpe vanskelighederne, herunder gennem rådgivning og vejledning af forældrene og barnet eller den unge samt gennem dialog og samarbejde eventuelt med henblik på inddragelse af kommunen.

Stk. 3. Ved vurderingen af, om der skal foretages underretning, må det tages i betragtning, at kommunerne yder forældre med børn og unge eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, gratis familieorienteret rådgivning efter lovens § 5 samt yder støtte, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte, jf. lovens § 40.

Underretning om gravide med alvorlige misbrugsproblemer

§ 3. Følgende personer har pligt til at underrette kommunen, når de i deres virke får kendskab til en gravid med alvorlige misbrugsproblemer, der må give formodning om, at der er behov for støtte:

- 1) Offentligt ansatte og andre med offentlige hverv, hvis opgaver retter sig mod gravide, misbrugere eller personer med sociale eller andre særlige problemer, og
- 2) andre personer, herunder læger, jordemødre og psykologer, der ikke er omfattet af nr. 1, men som for det offentlige udfører opgaver rettet mod gravide, misbrugere eller personer med sociale eller andre særlige problemer.

§ 4. Underretningspligten efter § 3 foreligger, når der er formodning om, at en gravid har et så alvorligt misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer, at det medfører behov for støtte på grund af sundhedsrisiko for det kommende barn.

Stk. 2. Underretningspligten indtræder, når der ikke er rimelig mulighed for gennem egen virksomhed i tide at afhjælpe vanskelighederne, herunder gennem rådgivning og vejledning af den gravide samt gennem dialog og samarbejde eventuelt med henblik på inddragelse af kommunen.

Stk. 3. Ved vurderingen af, om der skal foretages underretning, må det tages i betragtning, at kommunerne skal sørge for, at enhver har mulighed for gratis rådgivning, jf. lovens § 3. Endvidere skal det tages i betragtning, at kommunerne skal sørge for, at forældre eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, kan få en gratis familieorienteret rådgivning, jf. lovens § 5, at kommunerne efter lovens § 68 skal sørge for tilbud om gratis rådgivning til personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer, og at amtskommunerne efter lovens § 69 yder gratis rådgivning til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer i tilslutning til de opgaver, der påhviler amtskommunerne efter loven.

Ikrafttræden

§ 5. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. januar 2001. Samtidig ophæves bekendtgørelse nr. 875 af 27. november 1997.

Socialministeriet, den 8. december 2000

Henrik Dam Kristensen

/Kirsten á Rogvi

Bilag 2

Bekendtgørelse nr. 786 af 21/09/1992

Bekendtgørelse om underretning af kommunalbestyrelsen om afhøringer af sigtede under 18 år

I henhold til retsplejelovens § 752, stk. 2, jf. lovbekendtgørelse nr. 478 af 1. december 1989, som ændret senest ved lov nr. 385 af 20. maj 1992 og efter bemyndigelse fra justitsministeren fastsættes:

§ 1. Politiet underretter kommunalbestyrelsen om sagen, når en sigtet under 18 år skal afhøres, og sigtelsen angår

- 1) overtrædelse af borgerlig straffelov, eller
- 2) forhold, der efter loven kan medføre frihedsstraf.

Stk. 2. Underretning kan dog undlades om afhøringer, der foretages i direkte forbindelse med, at sigtede af politiet træffes under eller i umiddelbar tilknytning til udøvelsen af et strafbart forhold, for hvilket der ikke bliver spørgsmål om højere straf end bøde.

§ 2. Underretningen sker til kommunalbestyrelsen på sigtedes hjemsted. Er hjemstedet ikke oplyst, eller kan der på grund af afstanden ikke gives møde herfra, underrettes den stedlige kommunalbestyrelse.

§ 3. En repræsentant for kommunalbestyrelsen skal så vidt muligt have adgang til at overvære afhøringer som nævnt i § 1, der foretages af politiet eller i retten.

§ 4. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. oktober 1992.

Rigsadvokaturen, den 21. september 1992
Asbjørn Jensen

05:06

UNGDOMSSANKTIONEN I KVALITATIV BELYSNING

TI UNGE OG NI INSTITUTIONER

Lene Kofoed Rasmussen
Laila Dreyer Espersen
Mette Lise Sørensen
Signe Andrén Thomsen

KØBENHAVN 2005
SOCIALFOI NGSINSTITUTTET

4

RESUMÉ

I denne rapport evalueres den såkaldte ungdomssanktion, som blev indført i 2001 som et alternativ til ubetinget fængselsstraf for unge mellem 15 og 17 år. Ungdomssanktionens overordnede mål er at mindske risikoen for, at de dømte unge begår ny kriminalitet. Det mål skal nås gennem længerevarende socialpædagogisk påvirkning fortrinsvis under institutionsanbringelse. Der er tale om en toårig dom, der kan anvendes i stedet for ubetingede domme fra 30 dage og til 1½ år. Dommen afvikles som udgangspunkt i tre faser henholdsvis på sikret institution, på åben institution eller socialpædagogisk opholdssted og i ambulanseregioner.

Evalueringen er baseret på interview med ti unge, deres sagsbehandlere og andre nøglepersoner i de konkrete sanktionsforløb. Desuden er der gennemført interview med ledende personale på seks sikrede institutioner, der varetager sanktionens fase 1 og gennemført deltagerobservation på to åbne døgninstitutioner og et socialpædagogisk opholdssted, der varetager sanktionens fase 2. På den baggrund peger evalueringen på forhold i gældende lov og praksis, som ser ud til at have betydning for, om den ønskede påvirkning lykkes.

MANGLENDE SAMMENHÆNG I BEHANDLINGEN

I de forløb, som vi har undersøgt, har sagsbehandlerne problemer med at få lagt planer, at få opstillet klare mål og få angivet, hvordan man når dem. De lovpligtige handleplaner er fragmenterede og bliver sjældent det redskab, der kan holde sammen på et forløb, der er sammensat af forskellige faser og flere aktører på behandlingssiden. Sagsbehandlerne mangler tilsyneladende det nødvendige faglige grundlag for at kunne udarbejde bemyndigede planer. De unge oplever det, som om der ikke er nogen planlægning, og derfor heller ikke noget mål med sanktionsforløbet. De bliver i nogle tilfælde dårligt informeret, og de bliver stort set ikke inddraget i planlægningen.

VANSKELIGT AT INDDRAGE DE UNGE OG DERES FORÆLDRE

Det ser ud til, at sagsbehandlernes mulighed for at inddrage de unge og forældrene i planlægningen af forløbene og på den måde at motivere og ansvarliggøre den enkelte er meget begrænset. De unge, som vi har interviewet, er vrede. De er vrede over at få en toårig dom, som er noget længere end den ubetingede straf, de uden sanktionen kunne have fået. Desuden er to år uoverskueligt lang tid i et ungdomsperspektiv. Sagsbehandleren opfattes som den straffende part, og de unges vrede bliver entydigt rettet mod denne.

Den vrede deler nogle af familierne bag de unge. Det ser ud til, at de familier, der er mest vrede og mest afvisende over for at indgå i samarbejde med sagsbehandleren, ikke nødvendigvis er dem, der har de færreste ressourcer.

Der er i de ti undersøgte forløb flere eksempler på, at en kontaktperson har været afgørende for, at den unge har ændret adfærd og er i gang med en resocialisering. Det ser ud til, at en kontaktperson har større mulighed for at få den unges tillid og kan være med til at skabe sammenhæng i et i øvrigt opsplitter forløb med skift mellem forskellige institutionelle rammer.

UKLAR FORDELING AF ANSVAR OG KOMPETENCE

Institutionernes og de ansattes arbejde med at motivere de unge, ser ud til at være hæmmet af, at forløbene er splittet op i tre faser, og at ansvar og indflydelse ikke rækker ud over opholdets længde. De tre faser er ikke obligatoriske, og kommunen kan vælge at se bort fra dommens tidsangivelser for faserne, hvis det skønnes hensigtsmæssigt. Men i praksis synes faseforløbet og dommens angivelser at have forrang frem for et hensigtsmæssigt forløb.

Praksis på de institutioner, hvor vi har observeret, vidner om, at alle er bevidste om, at forløbet skal høre op på et bestemt tidspunkt. Der er fokus på at afvikle, og de ansattes bestræbelser glider ofte umærkeligt fra at ville sætte en udvikling frem mod et mål i gang til at ville sørge for, at tiden går uden problemer. Det samme ser ud til at gøre sig gældende, hvor der skiftes sagsbehandler, fx fordi den unge flytter til en anden kommune eller fylder 18 år og ansvaret overgår til en anden afdeling i kommunen.

BEHANDLINGSINTEGRITET

Der ser ikke ud til at være særligt mange egentlige behandlingstiltag på institutionerne. For flere institutioner bliver det faglige grundlag og metoderne heller ikke gjort særligt klart. Det har konsekvenser for det arbejde, der bliver udført af i øvrigt ofte meget engagerede ansatte. På de institutioner, som vi har besøgt, er der ikke en fælles faglig tilgang til de unge, og der er ofte ikke enighed om, hvordan man håndterer diverse konflikter. Det betyder, at behandlingen eller den socialpædagogiske påvirkning af den unge kan blive tilfældig og uden blivende betydning.

DE UNGES UDBYTTE AF INSTITUTIONSANBRINGELSE

Det ser ud til, at anbringelse på de socialpædagogiske institutioner ikke rammer behovet hos ret mange af de unge. For de af de unge, som har forholdsvis mange ressourcer og ikke er grundlæggende personligt belastede af dårlig familiebaggrund, misbrugsproblemer eller psykiske problemer, ser inddragelse langt fra hjemmet ud til at være direkte

uhensigtsmæssig. Over for disse unge forekommer mere direkte integrerende foranstaltninger i lokalområdet og løsninger baseret på familieinddragelse at være mere meningsfulde.

Institutionsanbringelse forekommer heller ikke altid at være den rette løsning for de unge, som har tungere problemer og en familiebaggrund, der er belastet af brud og opløsning. Alternativerne er dog mindre oplagte for disse unge, fordi der ofte ikke er ressourcer at bygge på i familie og øvrige netværk. Disse unge ser ikke ud til at være i gang med resocialisering efter ungdomssanktionens ophør, og der er behov for at sikre, at der sker en fortsat indsats med kontinuitet i forhold til ansvarshavere.

KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER

Ungdomssanktionens overordnede mål er at mindske risikoen for, at de dømtede unge begår ny kriminalitet, ved i Ekspertgruppens formulering at "rette de unge op gennem en længerevarende socialpædagogisk påvirkning." Indledningsvis argumenterede vi for, at der er en række forudsætninger for, at dette mål kan indfris. Forudsætningerne er, at der skabes sammenhæng i forløbene gennem planlægning, at de unge og deres forældre bliver inddraget i planlægningen, at de unge kan motiveres til handling, og at der foregår en socialpædagogisk påvirkning, der er præget af behandlingsintegritet og sigter mod reintegration. Endelig drejer det sig også om, hvorvidt sanktionen er tilpasset målgruppen og det aktuelle billede af ungdomskriminaliteten. I kapitlerne 2 til 5 har vi diskuteret om disse forudsætninger er til stede i forbindelse med forskellige områder af praksis.

Materialet, der ligger til grund for evalueringen, er ikke i sig selv repræsentativt for praksis inden for ungdomssanktionens rammer. Imidlertid tegner Justitsministeriets delredegørelse på baggrund af et større materiale, der er behandlet kvantitativt, et billede af problemer med at skabe sammenhæng i forløbene og med, at indsatsen bliver tilfældig og ukoordineret. Gennem nærmere undersøgelse af udvalgte forløb og praksis på udvalgte institutioner kan vi pege på nogle af de mekanismer, der ligger bag problemerne, og så, hvilke konsekvenser den ukoordinerede og tilfældige indsats har.

SAMMENHÆNG I PLANLÆGNINGEN

I de forløb, som vi har undersøgt, har sagsbehandlerne problemer med at få lagt planer, at få opstillet klare mål og få angivet, hvordan man når der til. De lovpålgende handleplaner er fragmenterede og bliver sjældent det redskab, der kan holde sammen på et forløb, der er sammensat af forskellige faser og flere aktører på behandlingssiden.

Nogle sagsbehandlere giver udtryk for at have for kort tid til at formulere bæredygtige handleplaner. I dag skal der foreligge en foreløbig handleplan senest efter syv dage. Der er mulighed for og krav om, at arbejdet med handleplanerne videreføres efter de første syv dage, og det tyder på, at den korte tid ikke er det største problem. Der synes også at mangle et vidensmæssigt grundlag for at tilrettelægge sanktionsforløbene forsvarligt. Der sker sjældent en tilbundsående udredning af de unges problemer, som kan lægges til grund for planlægningen.

Desuden ser det ud til at være et reelt problem at finde egnede pladser til de unge. Det forekommer, at nogle sagsbehandlere undlader at bruge kræfter på ordentlig planlægning, fordi den rette placering af de unge alligevel højst sandsynligt ikke kan komme i stand.

De unge oplever det, som om der ikke er nogen planlægning og noget mål med sanktionsforløbet. De bliver i nogle tilfælde dårligt informeret, og de bliver stort set ikke inddraget i planlægningen.

INDDRAGELSE AF DE UNGE OG DERES FORÆLDRE

Det ser ud til, at sagsbehandlerne mulighed for at inddrage de unge og forældrene i planlægning af forløbene og på den måde at motivere og ansvarliggøre den enkelte er meget begrænset. De unge, som vi har interviewet, er vrede. De er vrede over at få en toårig dom, som er noget længere end den ubetingede straf, de uden sanktionen kunne have fået, og desuden er uoverskuelig lang tid i et ungdomsperspektiv. Sagsbehandleren opfattes som den straffende part, og de unges vrede over at skulle igennem et toårigt forløb frem for en væsentligt kortere afsoning bliver en dybtgående rettet mod denne. Sagsbehandlerne forekommer at være uden redskaber til at overvinde vreden og modstanden. De må under den nuværende struktur og ansvarsfordeling affinde sig med en meget distanceret rolle i forhold til

den unge. I de unges perspektiv er sagsbehandleren ikke en person, som man forventer giver hjælp og støtte.

Den opfattelse deler nogle af familierne bag de unge. Det ser ud til, at de familier, der er mest vrede og mest afvisende over for at indgå konstruktivt i at få et forløb til at fungere, ikke nødvendigvis er dem, der har de færreste ressourcer. Også derfor må der arbejdes kvalificeret for at få dem inddraget og gjort ansvarlige for den unges udvikling.

Der er i de ti undersøgte forløb flere eksempler på, at en kontaktperson har været afgørende for, at den unge har ændret adfærd og er kommet i gang med arbejde eller uddannelse. Det ser ud til, at en kontaktperson har større mulighed end sagsbehandleren for at opnå den unges tillid og kan være med til at skabe sammenhæng i et i øvrigt opsplitret forløb med skift mellem forskellige institutionelle rammer.

De ansatte på institutionerne står i nogen grad i samme dilemma som sagsbehandlerne. De er også med til at administrere en dom, og de er derfor i fare for at komme til at stå i et skarpt modsætningsforhold til de unge. Men det ser ud til, at de unge først og fremmest retter vreden mod sagsbehandlerne, og at institutionerne har bedre forudsætninger for at etablere relationer, som de unge har tillid til. De interviewede unges holdning til institutionerne og det, der skal foregå her, er ofte præget af opgivenhed. De unge giver udtryk for, at der ikke sker nogen udvikling gennem forløbet. Flere føler sig sat til at vente på, at sanktionen er overstået, før de kan komme i gang med en resocialisering.

FORDELING AF ANSVAR OG KOMPETENCE

Institutionernes og de ansattes arbejde med at motivere de unge, ser ud til at være hæmmet af faseindelingerne, og at ansvar og indflydelse ikke rækker ud over opholdets længde. De tre faser er ikke obligatoriske, og kommunen kan vælge at se bort fra dommens tidsangivelser for faserne, hvis det skønnes hensigtsmæssigt. Men i praksis synes faseforløbet og dommens angivelser at have forrang for at planlægge et hensigtsmæssigt forløb.

Det ser især ud til, at anbringelse i sikret institution kan udgøre et uhensigtsmæssigt pres og skabe flere problemer, end det løser. Der er i øvrigt tegn på, at det ofte virker demotiverende og ødelæggende for forståelsen af, at sanktionen gør en forskel, når den unge forbliver i samme rammer efter dom til ungdomssanktion – både varetægt og fase 1 foregår

i sikret regi. Det betyder ikke, at anbringelse i sikret regi ikke kan være formålsjævnligt for nogen unge, men det ser ud til at være formålsløst at indlede ethvert saktionsforløb med et ophold i sikret institution.

Anbringelse i åbent regi - i institution eller privat opholdssted - er heller ikke altid hensigtsmæssig, og det ser ud, som om det i nogle tilfælde forsinker en integration. Det kan skyldes, at institutionen ligger langt fra hjemmet, eller at institutionen ikke formår at inddrage familie og lokalområde. Eller der kan være tale om, at anbringelsen forstærker den unge og familiens opfattelse af at være sat uden for samfundet.

Det socialpædagogiske institutionsmiljø, hvor den relationspædagogiske retning er fremherskende, sådan som det er tilfældet på en stor del af de institutioner, der varetager fase 2, er sårbart over for en sådan opsplitning af forløbene. Relationen mellem den unge og en medarbejder varer ikke ved så længe, som det måtte være hensigtsmæssigt. Relationerne bliver næsten altid brudt, når den unge sendes videre til næste fase eller overflyttes og tilbageføres. Det har den åbenlyse ulempe, at den unge hele tiden er henvist til at forholde sig til nye mennesker og sammenhænge. Det ser derudover ud til at føre til, at ansvaret for den unges udvikling ikke er enrydligt placeret, og at det derfor er nemt at unddrage sig dette ansvar.

Praksis på de institutioner, hvor vi har observeret, vidner om, at alle er bevidste om, at forløbet skal høre op på et bestemt tidspunkt. Der er fokus på at afvikle, og bestræbelserne glider ofte umærkeligt fra at ville sætte en udvikling frem mod et mål i gang til at ville sørge for, at tiden går uden problemer. Det samme ser ud til at gøre sig gældende, hvor der skiftes sagsbehandlere, fx pga. at den unge flytter til en anden kommune, eller at den unge fylder 18 år og ansvaret overgår til anden afdeling i kommunen.

Det ser ud til, at fleksible rammer på institutionerne med mulighed for særlige overgangsordninger og mulighed for at følge de unge i flere faser alt andet lige fremmer ansvarligheden i forhold til hvert enkelt forløb.

BEHANDLINGSINTEGRITET

Der ser ikke ud til at være særligt mange egentlige behandlingstiltag på institutionerne. Samlet set deler langt de fleste institutioner et relationspædagogisk udgangspunkt. Og det er ofte i form af et lidt udvandet begreb om relationspædagogik, der består i hensigtsretklæringer om at skabe nære relationer. Der bliver altså ikke bragt særligt mange forsk

lingsmæssige metoder og redskaber i anvendelse. Desuden bliver det faglige grundlag og metoderne ofte ikke gjort særligt klart. Det gælder både indadtil blandt personalet og udadtil i forhold til sagsbehandlere og andre, som skal finde egnede pladser til de unge.

Det har konsekvenser for det arbejde, der bliver udført af i øvrigt ofte meget engagerede ansatte. På de institutioner, hvor vi har observeret, er der ikke en særligt veludviklet faglig tilgang til de unge, og der er ofte ikke skabt enighed om, hvordan man håndterer diverse konflikter. Det betyder, at behandlingen eller den socialpædagogiske påvirkning af den unge kan blive svingende og uden blivende betydning.

Det har også konsekvenser for sagsbehandlernes mulighed for at styrke et fornuftigt forløb sammen. Dels fordi der i nogle tilfælde ikke findes institutioner med de kompetencer, som modsvarer den unges behov. Dels fordi det i andre tilfælde ikke står klart, hvad institutionerne har at byde på.

UNGDOMSSANKTIONEN OG DE DØMTE UNGE

Selvom der givet mange steder er behov for kompetenceudvikling, og at man kunne ønske en større mangfoldighed i kompetencer og redskaber, er det dog ikke alene institutionernes manglende beredskab, der bærer skylden for, at der ikke iværksættes sammenhængende behandling. Det ser ud til, at anbringelse på institution ikke rammer behovet hos ret mange af de unge. Sandsynligheden for, at det er en hensigtsmæssig foranstaltning i forhold til den enkelte unge, mindskes yderligere ved, at det foregår i et fastlagt faseforløb og på institutioner, som er valgt, fordi der er fokus på det givne tidspunkt.

For de af de unge, som har forholdsvis mange ressourcer og ikke er grundlæggende personligt belastede, ser institutionsanbringelse langt fra hjemmet ud til at være direkte uhensigtsmæssig. Over for disse unge forekommer mere direkte integrerede foranstaltninger i lokalområdet og løsninger baseret på familieinddragelse at være mere meningsfulde.

Institutionsanbringelse er heller ikke altid den rette løsning for de unge, som har tungere problemer og en familiebaggrund, der er belastet af brud og opløsning. Alternativerne er dog mindre for disse unge, fordi der ofte ikke er ressourcer at bygge på i familie og øvrige netværk. Disse unge har ofte ikke fået begyndt en resocialisering ved ungdomssanktionens slutning. For det ser ud til at være behov for at sikre kontinuitet i forhold.

til det, der skal ske bagefter. Det gælder kontinuitet i forhold til personer, der indgår relationer til den unge, og det gælder kontinuitet i forhold til ansvarshavere.

Denne evaluering har undersøgt det individualpræventive potentielle i ungdomssanktionen. Det vil sige, at vi alene har set på, om sanktionen er effektiv i forhold til at skabe en ændring for den enkelte unge. Ved udformningen og vedtagelsen af ungdomssanktionen har hensyn til retsbevidstheden og ønsket om at sætte konsekvent ind med intensiverede straffeforanstaltninger i forhold til stigningen i grovere forbrydelser begået af unge givet også spillet ind. Men ser man, som vi har gjort det, alene på sanktionen som foranstaltning, der skal kunne føre den unge tilbage i en normal ungdomstilværelse, kan man sætte spørgsmålstegn ved, at et lænerevarende institutionsophold er en hensigtsmæssig vej at vælge. Der ser ud til at være flere negative konsekvenser af at anbringe de unge langt fra hjemmet og med lille kontakt til lokalmiljøet i en længere periode. For det første er der fare for, at arbejds- og uddannelsesaktiviteter ikke kommer i gang eller ikke bliver særligt målrettede, før den unge er ude af institutionerne. For det andet ser det ud til, at familierne for flere unge kan være nøglen til at komme videre, men at institutionerne ligger for langt væk og/eller ikke har kompetencen til for alvor at inddrage familien. For det tredje opleves anbringelsen af flere af de unge, som vi har interviewet, som en yderligere tilsidesættelse og marginalisering. En markant kontrast til unge, der klarer sig godt og en følelse af at være sat til side, var noget af det som kan have været medvirkende til stigningen i asocial og kriminel adfærd blandt en lille del af ungdommen. Der er risiko for, at de langvarige anbringelser forstærker følelsen af at være sat til side, at være uden værdi for det omgivende samfund og ikke at få mulighed for at gøre sig gældende på almindelige betingelser.

ANBEFALINGER

Helt overordnet ser det ud til, at hvert forløb i højere grad skal tilpasses den enkelte, for at de unge kan få udbytte af sanktionen. Det forudsætter nogle ændringer i gældende praksis og i lovgrundlaget:

- Meget taler for at gøre op med faseinddelingen som et grundmønster for sanktionen. Det ser ud til, at faseinddelingen er en spændetøjle. Rækkefølgen og tidsudmålingen af faserne passer sjældent til den enkelte

unges behov og problematik. Næsten alle forløb indledes med fase 1 i sikret institution. Det ser langt fra ud til altid at være hensigtsmæssigt, det er tværtimod ofte med til at demotivere de unge, som allerede har tilbragt tid på sikret institution i varetægtsurrogat før dommen. Fase 2-forløbene ser ud til at være lange. Det gælder også for de unge, der kunne reintegreres tidligt. Der er reelt vide rammer for, at de sociale myndigheder kan tilrettelægge forløbene efter, hvad de finder hensigtsmæssigt. Men den overordnede faseinddeling og den tidsudmåling, som ofte er fastsat i dommen, bliver alligevel styrende.

- Der er desuden grund til at udvide det repertoire af foranstaltninger, som kan bringes i anvendelse i forløbet. Nogle unge vil kunne profitere af behandling i andre rammer end under institutionsanbringelse. En ungdomssanktion kunne således bestå i et familierapeutisk forløb, i et særligt arrangement med fastlagte aktiviteter med en kontaktperson eller i praktik med tæt opfølgning. Disse redskaber bringes i nogle tilfælde i anbringelse under de nuværende rammer, men det sker som supplement til en i nogle tilfælde overflødig eller ligefrem uheldig anbringelse.
- I forlængelse af ovenstående vil det være hensigtsmæssigt at begrænse længden af anbringelsen. De langvarige anbringelser ser ikke ud til at have generel berettigelse ud fra behandlingsformålet. Hvis berettigelsen alene beror på at give en straf, burde længden af anbringelsen forkortes og nærme sig varigheden af den ubetingede fængselsdom, som sanktionen erstatter. Der kunne herefter sættes ind med ovennævnte foranstaltninger.
- Der er endvidere behov for institutioner, der alene varetager opgaven med sanktionsdømte. I det omfang, at institutionsanbringelse skønnes nødvendig, bør der være om tale om institutioner, der formår at arbejde i lokalområdet og med familierne og dermed sikre, at målet om integration ikke tabes.
- Der er desuden behov for at styrke planlægning og sammenhæng i sanktionsforløbene. I forhold til de aktuelle rammer for udarbejdelse af handleplaner ville det være formålsrjærligt at forlænge fristen for udarbejdelse af den foreløbige handleplan til noget mere end de syv dage, der er til rådighed på nuværende tidspunkt. Det ville desuden være hensigtsmæssigt at indføre en frist for en færdig handleplan for at sikre, at der bliver fulgt op og arbejdet videre på den første foreløbige plan.
- Det forekommer også nødvendigt at bringe mere kompetence ind i forhold til planlægningen. Der kunne skabes et solidt og bedre grundlag for at sammensætte planer for de unge ved at indføre obligatorisk ud-

redning før udformning af handleplanen. En sådan udredning bør varetages af relevante fagpersoner.

- Endelig forekommer det at være påkrævet, at der sættes mere målrettet ind på at inddrage de unge og familierne i udformningen af forløbet. Det ser ud til, at sagsbehandlerens mulighed for at overvinde den store modstand er ringe. Der må forsøges af andre veje, eventuelt ved at sætte ind med en kontaktperson fra sanktionens start. Denne kunne have som første opgave at få den unge og forældrene til at deltage i planlægningen.

Hvem er de børn og unge, som vi låser inde i landets sikrede afdelinger,

- hvad får de og samfundet ud af opholdene, og
- hvordan kan resultaterne forbedres?

Det gives der svar på i rapporten "Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger", som nu udsendes af Teori og Metodecentret.

Undersøgelsen viser, at antallet af anbragte unge er væsentligt mindre end hidtil antaget, men at de unge til gengæld opholder sig væsentligt længere tid i sikret regi. Disse resultater er bemærkelsesværdige, blandt andet fordi de rejser spørgsmål om grundlaget for de senere års politiske beslutninger om etablering af flere pladser, nye institutioner og særligt sikrede afdelinger.

Det skal fremhæves, at de unge langt foretrækker et ophold i socialpædagogisk regi på en sikret afdeling frem for at være i et arresthus eller et fængsel. Men det skal samtidig fremhæves, at tredoblingen af antallet af sikrede pladser, kriminalpolitiske stramninger og indførelse af dom til ungdomssanktion har gjort (nogle af) institutionerne så 'fængselsagtige', at deres socialpædagogiske udgangspunkt inden for de seneste år er blevet stadigt sværere at få øje på.

De mange unge anbragt i langvarige varetægtssurrogater med besøgs- og brevkontrol samt institutionernes og kommunernes usikre varetægtelse af domme til ungdomssanktion har medført en række problemer vedrørende de unges retssikkerhed – også i forhold til unge, som af de sociale myndigheder er anbragt til socialpædagogisk observation eller behandling.

Som forventet dokumenterer undersøgelsen, at flertallet af de unge har 'anden etnisk baggrund'. Men disse unge kan inddeles i to meget forskellige undergrupper, hvoraf den største består af *flygtninge*. Udover sprogproblemer er disse unge socialt meget belastede og en del beskrives som traumatiserede. For denne gruppe må det dels siges, at samfundets integrationsindsats ikke har været tilstrækkelig, og dels at de sikrede afdelinger står med en svær opgave, som de ikke er blevet klædt på til at løse.

Andengenerationsindvandrere efter arbejdskraftindvandringen i 1960'erne udgør mindre end 1/5 af de indskrevne i sikrede afdelinger, og denne gruppe viser sig, i modsætning til det generelle mediebillede, at være *mindre* socialt og kriminelt belastet end gruppen af danske unge.

Rapporten leverer også dokumentation for nogle af de problemstillinger, som gennem årene er blevet påpeget fra de sikrede afdelingers side: De unge i sikrede afdelinger er markant overrepræsenterede i det psykiatriske behandlingssystem, andelen af unge med misbrugsproblemer er meget stor, og der er generelt tale om et mangelfuldt samarbejde med den unges hjemkommune både under og efter anbringelsen. De unge, som anbringes i sikret regi, må helt generelt beskrives som en meget belastet og sårbar gruppe.

Projekt Fokus er finansieret af Socialministeriet og gennemført af Teori og Metodecentret ved cand.scient.soc. Lisbeth Hansen og cand.psych. Karen Zobbe.

Yderligere oplysninger kan fås ved henvendelse til forskningsleder Bo Ertmann eller til forsker Lisbeth Hansen – tlf. 48 20 14 00.

"Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger" af Lisbeth Hansen og Karen Zobbe

Resumé

Projekt Fokus har igennem tre år (2003-2005) indsamlet et meget omfattende data-materiale om de unge, som anbringes i en af landets syv sikrede institutioner for børn og unge. Oplysninger fra myndighedsregistre er suppleret med viden fra sociale sags-akter og interview af unge og forældre. De unge er først interviewet under opholdet i sikret afdeling og derefter ½ til 1 år efter udskrivningen. Derudover er der indhentet oplysninger fra de enkelte institutioner, ligesom forskergruppen på forskellig vis har været i løbende dialog med praksis via kontakter til de sikrede afdelingers ledelser, menige medarbejdere med flere.

Til sikring af resultaternes aktualitet er der indhentet oplysninger om alle de unge, som den 15.12.2005 var indskrevet i en sikret afdeling.

Formålet med projektet er at tilvejebringe dokumentation om anvendelsen af de sikrede afdelinger og - ud fra denne dokumentation - at fremkomme med forslag til, hvordan den pædagogiske og socialfaglige indsats kan forbedres.

Resultaterne foreligger nu i form af en afsluttende rapport i to dele. Del 1 er en af-rapportering af projektet og dets resultater, mens del 2 indeholder beskrivelse af databearbejdning, supplerende tabeller og diverse bilag.

Projektet dokumenterer blandt andet

Generelt:

- hvert år anbringes knapt 300 unge for første gang i en sikret afdeling. For 3 ud af 4 bliver der kun tale om en enkelt anbringelse, men op mod hver fjerde af de unge når at blive anbragt i sikret regi flere gange
- længden af de unges ophold varierer stærkt, fra en enkelt dag til mere end to år
- den gennemsnitlige anbringelsestid er steget markant efter indførelsen af dom til ungdomssanktion (1.7.2001), og hver fjerde af de unge opholder sig nu i sikret afdeling i mere end tre måneder
- afdelingerne er indrettet til kortvarige anbringelser og har ingen eller få egentligt kompetencegivende tilbud til de unge
- indholdet i dagligdagen er som udgangspunkt ens for alle de unge og differencieres ikke efter alder eller begrundelse for den enkeltes anbringelse
- langt de fleste unge - mere end 4 ud af 5 - anbringes i varetægtsurrogat
- de surrogatanbragte unge er hyppigt undergivet besøgs- og brevkontrol, hvilket får afsmittende effekt på frihedsgraderne for alle de anbragte

"Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger" af Lisbeth Hansen og Karen Zobbe

Psykiatri:

- de unge i sikrede afdelinger er voldsomt overrepræsenterede i det psykiatriske behandlingssystem. Hver fjerde er registreret inden det 23. år, mens det for befolkningen som helhed kun gælder for 1 ud af 12
- mange af de anbragte unge er opvokset hos psykisk syge forældre - 1 ud af 6 forældre er registreret i det psykiatriske behandlingssystem
- mange unge har psykiske lidelser/diagnoser som relaterer sig til adfærdsproblemer under opvæksten eller misbrug i puberteten, men der er også en del med meget alvorlige psykiske lidelser
- 5% af de unge har to år efter anbringelsen i sikret afdeling fået dom til psykiatrisk behandling
- den unges kontakt til det psykiatriske behandlingssystem kommer ikke altid til de sociale myndigheders kendskab
- socialforvaltningens akter beskriver, at en del unge, som ikke er registrerede i det psykiatriske behandlingssystem, har alvorlige og behandlingskrævende psykiske problemstillinger¹

Misbrug:

- flertallet af de unge har misbrugsproblemer, men der er en vis usikkerhed om misbrugets art og omfang
- den unges misbrug er ofte kendt i socialforvaltningen, men indgår sjældent med vægt i overvejelserne om iværksættelse af foranstaltninger
- relativt få af de unge kommer i misbrugsbehandling - men der er flere, der behandles for misbrugsbetingede lidelser i det psykiatriske system end i de amtslige misbrugscentre
- flere af de sikrede afdelingers driftsamter savner fortsat behandlingstilbud rettet mod unge misbrugere

Kriminalitet:

- næsten alle de unge - 19 ud af 20 - indgår i Det Centrale Kriminalregister, og to til tre år efter anbringelsen i sikret afdeling er de i gennemsnit hver registreret med 21 kriminelle forhold og 5 retlige afgørelser
- anbringelse i varetægtssurrogat er oftest begrundet i røverisigtelser eller voldskriminalitet, men der er også en del anbringelser begrundet i ejendoms-kriminalitet
- for hver fjerde af de unge er der tale om, at de surrogatfængsles i forbindelse med deres første (registrerede) kriminelle handling
- af de surrogatfængslede unge får 2 ud af 3 ubetinget fængselsstraf eller dom til ungdomssanktion, hvorimod den sidste 1/3 får betingede domme, tiltalefrafald eller tiltaleundladelse - eller frifindes
- to år efter anbringelsen i sikret afdeling er 6 ud af 10 faldet tilbage til kriminalitet og har fået ny dom for kriminalitet begået efter anbringelsen
- unge med dom til ungdomssanktion har et lidt højere tilbagefald end de øvrige

¹ Disse unge har i stedet konsulteret psykolog og/eller privatpraktiserende psykiater.

"Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger" af Lisbeth Hansen og Karen Zobbe

De unge opponerer mod kollektive sanktioner og ufleksible regelsæt, og i interviewene fremkommer en del udtalelser, som viser, at de unge reflekterer seriøst over den pædagogiske praksis og har mange bud på, hvordan den kunne gøres bedre, f.eks. i forhold til at mindske/undgå konflikter og i forhold til at skabe mere indhold i dagligdagen.

Inden for de senere år er institutionernes tekniske sikkerhedsniveau øget, og der ses hos både unge og ansatte tendenser til at opfatte og omtale de sikrede afdelinger som en form for 'ungdomsfængsler'.

Med dom til ungdomssanktion har de sikrede afdelinger fået en egentlig straffende funktion med dertil hørende magtbeføjelser. Men samtidig er ungdomssanktionen beskrevet som en socialpædagogisk foranstaltning, tilpasset den enkelte individuelle behov for behandling. Sanktionens sammenblanding af straf og behandling er vanskelig at håndtere for såvel de sikrede afdelinger som de sociale myndigheder, og resultaterne peger på, at der på både centralt og decentralt niveau er behov for tydeligere at få defineret de straffende og behandlende elementer og at få dem afbalanceret.

Undersøgelsen afslører, at de unges retssikkerhed på flere områder er usikker eller truet. Årsagerne hertil kan blandt andet findes i det øgede fysiske sikkerhedsniveau, tilføjelsen af nye målgrupper/opgaver, politiets hyppige anvendelse af besøgs- og brevkontrol over for de varetægtsfængslede unge og uensartet administration fra de amter, som driver institutionerne. Disse problemstillinger taler for en central styring - eller en mere håndfast, central koordinering - af de sikrede afdelingers drift.

De sikrede afdelinger modtager primært 15 - 17 årige i varetægtssurrogat, men skal også varetage socialpædagogiske udrednings- og behandlingsopgaver for unge ned til 12 år, samtidig med at antallet af (sanktionsdømte) 18 årige er steget. Undersøgelsen viser, at der er behov for en større differentiering i afdelingernes indsats over for de meget forskellige målgrupper.

Samtidig peger undersøgelsen på behov for at tilføre afdelingerne kompetencer i forhold til at varetage opgaverne med de mange traumatiserede flygtninge, misbrugende eller psykisk afvigende unge.

Undersøgelsens resultater vedrørende anbringelsernes længde, de unges belastede opvækstbetingelser, den etniske fordeling med overvægt af dårligt integrerede flygtningebørn m.m. peger på et stort behov for fremover at forbedre dokumentationen af anvendelsen af de sikrede afdelinger.

Undersøgelsen viser også med megen vægt, at de sikrede afdelinger i mange tilfælde kommer til at stå alene med ansvaret for de anbragte unge. Kvaliteten i den kommunale indsats er svingende og ofte utilstrækkelig i forhold til at sikre den unge en fornuftig udslusning efter opholdet i sikret regi.

Resultaterne fra projektet danner baggrund for en række forslag til ændringer i de sikrede afdelingers pædagogiske praksis og til forbedring af de offentlige systemers samarbejde omkring de anbragte unge. Disse forslag afslutter rapportens første del.

Juni 2006
DKR.nr. 05-221-1292

Ny rapport:

Aldrig har de unge været så lovlydige

En stadig større procentdel af de unge holder sig på dydens smalle sti. Næsten 40 % af de 14-15 årige har aldrig begået noget som helst kriminelt – i 1989 var dette tal 25 % og i 1999 var tallet 36 %.

Tallene kan læses i en ny undersøgelse, som bygger på de unges selvrapporterede kriminalitet. Undersøgelsen viser også, at billedet af de lovlydige og de kriminelle unge er blevet mere sort/hvidt. De lovlydige er blevet mere lovlydige og de kriminelle mere kriminelle.

Undersøgelsens resultater kan læses i den vedlagte rapport "Den Ungdom!". Undersøgelsen er foretaget af professor Flemming Balvig, Københavns Universitet og udgivet af Det Kriminalpræventive Råd.

Undersøgelsen er en gentagelse af tilsvarende ungdomsundersøgelser fra 1979 i Gladsaxe og i 1989 og 1999 i Gladsaxe, Allerød og Nordjylland. Den nye undersøgelse giver derfor et billede af kriminalitetsudviklingen blandt unge igennem 25 år.

Rapporten kan bestilles eller downloades på rådets hjemmeside, dkr.dk.

Venlig hilsen

Anna Karina Nickelsen
Sekretariatschef

Note ved REU-sekr.

Rapporten er sendt direkte til udvalgets medlemmer. Vedlagt sammenfatning og hovedtal. Rapporten findes på Det

Kriminalpræventive Råds hjemmeside
www.crimprev.dk

Sammenfatning af rapporten:

Den ungdom!

- Om den stadig mere omsiggribende lovlydighed blandt unge i Danmark

Stadig færre unge i Danmark begår kriminalitet viser en ny ungdomsundersøgelse foretaget på initiativ af Det Kriminalpræventive Råd. Siden 1989, hvor den første landsdækkende undersøgelse blev gennemført, er andelen af lovlydige unge i alderen 14 til 15 år steget betydeligt, mens andelen af unge, der har begået alvorlig kriminalitet, nærmest er uforandret.

Den nye ungdomsundersøgelse er en opfølgning på ungdomsundersøgelser fra 1979, 1989 og 1999. Siden 1989 er unge i Gladsaxe, Allerød og Nordjylland blev spurgt om deres livsvilkår og livsstil, herunder deres involvering i og udsathed for kriminalitet og mobning, forbrug af rusmidler, oplevelser og holdninger til skole, fritid, forældre og venner. Den seneste undersøgelse giver en enestående mulighed for at vurdere ungdommens vilkår over et kvart århundrede.

De ikke-kriminelle og de kriminelle

Den danske ungdom kan inddeles i fire grupper 'de lovlydige', 'flertallet', 'de erfarne' og 'gengangerne', alt efter deres kriminelle erfaring. 'De lovlydige' har aldrig begået tyveri/røveri eller højst en enkelt gang stjålet penge, cigaretter eller spiritus fra deres forældre. 'Flertallet' har begået mindre alvorlige tyverier eller andre straffelovsovertrædelser, men ikke indbrudstyverier, biltyverier eller røverier. 'De erfarne' har 1-2 gange begået relativt alvorlige tyverier, dvs. indbrud, biltyveri og/eller røveri. 'Gengangerne' har 3 eller flere gange begået relativt alvorlige tyverier, dvs. indbrud, biltyveri og/eller røveri. Groft sagt kan 'de lovlydige' og 'flertallet' betragtes som 'de ikke-kriminelle' og 'de erfarne' og 'gengangerne' som 'de kriminelle'.

Samlet set kan man konstatere, at der siden 1989 er sket en stigning i andelen af unge som ikke har lavet kriminalitet i form af de typiske straffelovsovertrædelser som fx tyveri. En stadigt stigende andel af de unge er blevet lovlydige: I 1989 var 25 pct. af de unge 'lovlydige', i 1999 36 pct. og i 2005 var denne andel vokset til 39 pct. Derimod er andelen af unge, der har begået alvorligere former for kriminalitet såsom indbrud, biltyveri eller røveri nærmest uforandret: i 1989 var 9 pct. af de unge 'kriminelle', i 1999 7 pct. og i 2005 8 pct. Andelen af de mest kriminalitetsbelastede - 'gengangere' - har i hele perioden ligget på 2 til 3 pct.

Vold og mobning

Volden rammer og begås af et mindretal af de 14-15-årige og forskellen mellem 1999 og 2005 er meget lille. Den sikreste konklusion er, at andelen af unge, der har været involveret i vold, ikke har ændret sig. Mobningen derimod synes mindre udbredt i 2005 end i 1999. Særligt blandt drengene er tendensen tydelig: godt to-tredjedel af drengene har i 2005 ikke drillet en anden elev inden for det seneste år - frem for halvdelen i 1999.

Større lighed mellem kønnene

Særligt drengene er blevet mere lovlydige. Andelen af lovlydige piger er ikke steget siden 1999 og andelen af piger, der har begået relativ alvorlig kriminalitet som fx vold er faktisk steget i samme tidsrum. Andelen af drenge, der har begået alvorlig kriminalitet, er dog stadig væsentlig større, end andelen af piger: omkring 11 pct. af drengene og ca. 5 pct. af pigerne har begået alvorlig kriminalitet.

Polarisering og marginalisering

Hvis man ser på børn født i udlandet kan det konstateres, at siden 1999 er antallet af lovlydige udenlandskfødte næsten fordoblet: 45% af unge født i udlandet er således 'lovlydige' – hvilket er flere end blandt danskfødte børn. Andelen af unge født i udlandet, der har begået relativ alvorlig kriminalitet, er dog også fordoblet. Udviklingen blandt børn født i udlandet illustrerer derfor i forstørret målestok den generelle polariseringstendens, der kan ses blandt alle unge i undersøgelsen.

Udviklingstendensen med flere lovlydige – men ikke færre kriminelle – kan ses som udtryk for, at der de sidste årtier er sket en polarisering af ungdommen. Der er blevet færre, der kriminalitetsmæssigt placerer sig i den mellemgruppe, hvor de fleste unge ellers tidligere befandt sig. Med andre ord er billedet blevet mere sort-hvidt: enten har man begået meget kriminalitet – herunder relativt alvorlig kriminalitet – eller også har man været og er særdeles lovlydig. Polarisationen er ledsaget af en marginalisering i den forstand, at de lovlydige også på andre områder forbliver ubelastede, mens de kriminelle bliver mere belastede. Det kan fx aflæses i forbruget af rusmidler herunder hash. Blandt de lovlydige findes, nu som før, næsten ingen, der har røget hash tre eller flere gange i løbet af deres liv, mens der blandt de kriminelle i 1989 var 11 pct., i 1999 28 pct. og i 2005 36 pct. der havde røget hash tre eller flere gange.

Mellemgruppen af unge, der bygger bro mellem de lovlydige og de kriminelle – altså 'flertallet' – er blevet mindre. Det kan på den ene side virke positivt som et bolværk mod, at lovlydige unge begynder at eksperimentere med kriminalitet. Det kan imidlertid også betyde, at de unge som allerede har begået relativ alvorlig kriminalitet får sværere ved at holde op med deres kriminalitet, fordi afstanden mellem dem og 'de lovlydige' kan virke uoverkommelig. Kontrasten mellem de to grupper betyder typisk mindre accept af hinanden, og polarisationen kan føre til stigende ekskludering af de kriminelle.

Fremtidsdisciplinering

Den mest overbevisende forklaring på, at der stadig bliver flere lovlydige unge, er en øget fremtidsdisciplinering. Den øgede fremtidsdisciplinering bunder i, at dagens unge både er blevet mere frisatte samtidig med, at de er blevet mere fremtidsbevidste og kræsne mht. til deres ønsker om uddannelse og job. Fremtidsdisciplineringen giver sig udtryk i, at de unge ikke primært lader sig styre af deres umiddelbare lyster og hvad der 'her-og-nu' er sjovt, men mere bevidst overvejer mulige gevinster og risici ved forskellig risikobetonet adfærd. Og kriminalitet – i hvert fald store dele af den traditionelle kriminalitet såsom tyveri – anses simpelthen ikke længere som umagen værd.

At andelen af kriminelle unge ikke er faldet hænger sandsynligvis sammen med, at andelen af unge, der mistrives eller keder sig i skolen, ikke er faldet. Tværtimod er der flere, der har et problematisk forhold til deres skolegang. Da netop mistrivsel i skolen er den væsentligste katapult til en 'risikabel' livsstil – er dette element særligt afgørende i den øgede polarisering.

Unge anno 2005

Ud fra de kriterier, som man typisk fremfører for et godt liv, har de allerfleste unge 14-15-årige det godt: De er hjemme de fleste aftener og har det godt med deres forældre; de kan lide at gå i skole og pjækker aldrig; de har det godt med vennerne og ryger og drikker sjældent eller aldrig; og de føler sig ofte veloplagte, fulde af liv og lykkelige. Gode forhold i hjemmet og tilfredshed med skolen er afgørende for de unges lovydighed. De børn der ofte hygger sig med deres forældre stjæler sjældnere end de børn, som aldrig eller næsten aldrig hygger sig med deres forældre. Og hvor 98 pct. af de unge, der synes vældig godt om at gå i skole, ikke har stjålet flere gange i butik inden for det seneste år, har 78% af de unge, der ikke bryder sig om at gå i skole, lavet butikstyveri flere gange.

Sociale misforståelser og social kapital

Livet i klassen og forholdet til kammeraterne er et vigtige orienteringspunkt i de fleste unges liv. Flertallet af unge har dog en fejlagtigt opfattelse af, hvor udbredt risikoadfærd som fx rygning, alkoholforbrug og kriminalitet er blandt deres kammerater og jævnaldrende. Mens de har overdrevne opfattelser af (mis)brug af fx tobak og alkohol, har de underdrevne opfattelser af kammeraternes kriminelle erfaringer og udsathed for kriminalitet. Disse 'sociale misforståelser', har den effekt, at de unge i deres pejling af, hvad der er normalt og populært kommer til at orientere sig efter et fiktivt pres. I forhold til unges risikoadfærd betyder det, at mange unge på den ene side kan føle sig presset til fx at drikke mere end de har lyst til, og på den anden side ikke tør tale om den ubehagelige kriminalitet, de måske har været ofre for.

En måde de fejlagtige forestillinger kan nedbrydes på, er ved at styrke den sociale kapital i skolen. Undersøgelsen viser meget klart, at i skoleklasser med høj social kapital – dvs. hvor der bl.a. er mange positive indbyrdes relationer – forekommer der færre sociale misforståelser og man udøver - og er udsat for - færre former for risikoadfærd, herunder kriminalitet. Selvom et højt niveau af social kapital er et gode i sig selv, er det klart, at styrkelsen af netop den sociale kapital i skoleklasserne vil kunne reducere de unges kriminalitet samt deres udsathed for kriminalitet.

Fakta om undersøgelsen:

- Undersøgelsen er foretaget af professor Flemming Balvig fra Københavns Universitets på initiativ af Det Kriminalpræventive Råd.
- 1.518 folkeskoleelever fra Gladsaxe, Allerød og Nordjylland fra 8. klasse samt enkelte 9. klasser har medvirket i undersøgelsen.
- Hele undersøgelsen, herunder det anvendte spørgeskema, kan downloades eller bestilles på Det Kriminalpræventive Råds hjemmeside www.dkr.dk

Hovedtal fra undersøgelsen "Den ungdom!", 2006

Undersøgelsen viser at:

De fleste unge trives og har det godt i deres forhold til familie og skole

De fleste unge begår ikke kriminalitet – i hvert fald ikke særlig alvorlig kriminalitet

De fleste unge begår ikke kriminalitet, *fordi* de trives og har det godt i familien og skolen

Undersøgelsen inddeler de unge i fire grupper:

- *De lovlydige*, som aldrig nogensinde har begået tyveri/røveri eller højst en enkelt gang har stjålet penge, cigaretter eller spiritus fra forældrene
- *Flertallet*, som har begået mindre alvorlige tyverier eller andre straffelovsovertrædelser, men *ikke* indbrudstyverier, biltyverier eller røverier
- *De erfame*, som 1-2 gange har begået relativt alvorlige tyverier, dvs. indbrud, biltyveri og/eller røveri
- *Gengangerne*, som 3 eller flere gange har begået relativt alvorlige tyverier, dvs. indbrud, biltyveri og/eller røveri.

Procent af de unge fordelt på kriminalitetsgrupper

	2005	1999	1989
De lovlydige	39,4	35,9	25,1
Flertallet	52,2	57,5	66,2
De erfame	6,3	4	6
Gengangerne	2	2,6	2,7

År 2005:

Tyveri

84,4 af de unge har *ikke* begået butikstyveri det seneste år

85 % af de unge har *ikke* lavet hærværk det seneste år

87,4 % af de unge har *ikke* begået cykeltyveri det seneste år

93 % af de unge har *ikke* lavet graffiti det seneste år

96,4 % af de unge har *ikke* begået knallerttyveri det seneste år

98,5 % af de unge har *ikke* begået indbrud i beboelse det seneste år

99,5 % af de unge har *ikke* begået tasketyveri det seneste år

Vold

72 % procent af de unge har *ikke* været i slagsmål det seneste år

9 % procent af de *lovlydige* har slået eller tævet nogen det seneste år

89 % af *gengangerne* har slået eller tævet nogen det seneste år

Procent af de unge, som er enige i påstanden "Én gang kriminel, altid kriminel"

De lovlydige	48
Flertallet	34
De erfame	33
Gengangerne	52

De fleste 14-15 årige ...

Familien

- bor hos deres biologiske mor eller far 69 %
- er hjemme de fleste aftener om ugen 74 %
- spiser tit aftensmad med forældrene 88 %
- skal altid sige, hvor de er henne, når de er ude om aftenen 63 %

Skolen

- har altid gået på samme skole, som de går på nu 65 %
- synes godt om at gå i skole 74 %
- pjækker aldrig fra skole 66 %
- er aldrig udsat for at blive drillet eller mobbet 58 %
- har et godt forhold til klassekammeraterne 90 %

Fritiden

- synes ikke, der er noget, de gerne vil beskæftige sig med i deres fritid, som de ikke har mulighed for 72 %
- sparer op af lommepenge 63 %
- ryger aldrig tobak 81 %
- drikker sig sjældent eller aldrig fuld 70 %
- har aldrig prøvet at ryge hash 86 %

Holdninger til livet

- mener, at når noget er forbudt ved lov, skal man rette sig efter det 80 %
- mener, at man skal tage meget hensyn til de voksnes råd 75 %
- er ikke enige i mottoet "Lev stærkt, dø ung!" 77 %
- mener, at det vigtigste for unge er at tænke på fremtiden 73 %
- har følt sig veloplagte og fulde af liv en del af/hele tiden de sidste 4 uger 78 %
- har følt sig lykkelige en del af/hele tiden de sidste 4 uger 80 %

Klassens sociale kapital

Et højt niveau af social kapital i en klasse indebærer, at mange af eleverne er venner indbyrdes, at man godt kan lide at være sammen, at man er gode til at hjælpe hinanden, når der er brug for det, at man kan stole på hinanden og ikke snyder og bagtaler hinanden.

Jo mere social kapital i en klasse, jo mindre risikoadfærd hos eleverne.

14 % af eleverne har haft eller været udsat for risikoadfærd i klasser med *høj* social kapital

24 % af eleverne har haft eller været udsat for risikoadfærd i klasser med *lav* social kapital

9 % af eleverne har været udsat for mobning i klasser med *høj* social kapital

46 % af eleverne har været udsat for mobning i klasser med *lav* social kapital

13 % af eleverne har begået butikstyveri det seneste år i klasser med *høj* social kapital

20 % af eleverne har begået butikstyveri det seneste år i klasser med *lav* social kapital

Undersøgelsen er foretaget af professor Flemming Balvig og udgivet af Det Kriminalpræventive Råd.

Undersøgelsen er en gentagelse af tilsvarende ungdomsundersøgelser fra 1979 i Gladsaxe og i 1989 og 1999 i Gladsaxe, Allerød og Nordjylland.